

**ЎЗБЕКИСТОН ССР ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ҚУЛЕЗМАЛАР ИНСТИТУТИ**

ШАРҚ КЛАССИКЛАРИ МЕРОСИДАН

**ХУСРАВ ДЕҲЛАВИЙ
ШЕЪРИЯТИДАН**

**Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг нашриёти
Тошкент — 1979**

ББК 84.4Ид
Д44

Редколлегия: Ҳ. С. Сулаймонов, Ш. М. Шомухамедов (*тузувчи*), Ж. Жабборов (*редактор*), Б. С. Пармузин, И. Ш. Шоғуломов.

Улуғ ҳинд классик шоири Яминиддин Абулҳасан Амир Хусрав Деҳлавий (1252 — 1325) форс-тожик адабий гуманистик анъаналарини давом эттирган Низомий „Хамса“сига муносиб жавоб ёзиб, хамсачилик анъанасига асос солган устодлардан биридир.

Унинг ота-боболари шахрисабзлик туркий қабилалардан чиққан. Улуғ Навоий уни беқийс ғазал устодлари қаторига қўшган ва унинг мактабидан баҳраманд бўлган.

Бу китобчага шоирнинг ғазаллари, қитъалари, рубоийлари, „Хамса“га кирган „Искандар оинаси“ достонидан намуналар киритилди.

Деҳлавий Хусрав.

Хусрав Деҳлавий шеърятидан (Тузувчи: Ш. М. Шомухамедов; Редколлегия: Ҳ. С. Сулаймонов ва бошқ. Кириш сўзи С. Шомухамедова). — Т., Ўзбекистон КП МК нашр., 1979. — 128 б., 7 б. расм. — (Шарқ классиклари меросидан).

Сарл. олдида: Ўзбекистон ССР Фанлар Академияси. Қўл ёзмалар институти.

Дехлеви Хосров. Избранное.

ББК 84.4Ид
И(инд)

Д $\frac{70403 - 2}{М - 357(06) - 79}$

© Издательство ЦК КП Узбекистана, 1979.

ҲУСРАВ ТУҲФАСИ

Аминиддин Абулҳасан Ҳусрав Деҳлавий (1253—1325) Ҳинд-Эрон ва Ўрта Осиё маданиятининг машҳур намояндаларидан бири, ҳамда кўп қиррали истеъдод эгасидир. У тилчи, адабиётчи ва тарихчи олим, мусиқий ва бадий асарлар муаллифи. Унинг асарларида Ўрта аср Шарқ халқлари турли табақаларининг фикру ўйлари, орзу-умидлари ва хатти-ҳаракатлари инъикос этган. Унинг ижоди ҳинд халқининг миллий ифтихори бўлиш билан бирга, Ўрта Осиё, Эрон, Афғонистон халқларининг маданият хазинасида ҳам фахрли ва кўркем ўринлардан бирига эга.

Амир Ҳусравнинг отаси Кеш (Шаҳрисабз)дан Ҳиндистонга кўчиб бориб қолган ўзбеклардан эди. Онаси эса ҳинд қизи бўлган.

Амир Ҳусрав ҳаётининг кўп қисми Деҳлида ўтганлиги учун Деҳлавий нисба — лақабини олган. У сарой ҳаётига яқин муҳитда ўсди. Яхши илм олиш шароитига эга бўлди. Отаси 1261 йили мўғулларга қарши жангда ҳалок бўлди. Бу вақтда Ҳусрав 8 ёшда эди. Буваси Имодул-мулк унинг тарбиясига катта аҳамият берди. Ҳусрав асосан Деҳлида таҳсил кўрди. У жуда ёш чоғидан шеърлар ёза бошлади. У илк асарларини «Султоний» таҳаллуси билан ёзган.

Амир Ҳусравнинг адабий мероси жуда катта. Ўзи берган малумотга кўра унинг шеърлари 400.000 байтдан ортиқ. Абдурахмон Жомий эса, уни 99 китоб муаллифи деб ҳисоблайди. Амир Ҳусрав деярли барча жанр ва турларга хос бадий асарлар қолдирган. Унинг лирик шеърлари беш девонга жамланган. Улар — «Тухфатуссиғар» («Ёшлик туҳфаси»), «Васатул ҳаёт» («Ҳаёт ўртаси»), «Гурратул камол» («Камолотнинг бошланиши»), «Бақияун нақия» («Сараларнинг сараси»), «Ниҳоятул камол» («Камолот чўққиси») деб аталади.

Шоирнинг бу беш девонга йигилган шеър, ғазаллари уни моҳир лирик сифатида оламга машҳур қилди. Амир Ҳусрав лирикаси ажойиб образлар, ўхшатишларга жуда бой. У инсон қалбининг назик ҳиссиётлари, ошиқ юрагининг дард-аламлари, чуқур эзгу ниятлари, орзу-умидлари ҳақида зўр маҳорат билан куйлади.

Алишер Навоий уни буюк ғазал устодлари Ҳофиз Шерозий ва Жомийлар қаторига қўйган ва кўп ғазаларига татаббу боғлаган. Амир Ҳусравнинг, айниқса,

ишқни куйлашдаги юксак маҳоратини юқори баҳолаган Навоий: «назм бешасининг газанфари ва дарду ишқ оташкадасининг самандари» дейди.

Форс-тожик поэзиясида янги гуманистик босқични белгилаб берган газалнинг мустақил жанрга айланишида ҳам Хусрав Деҳлавийнинг хизмати катта бўлди. Академик Л. Е. Кримский, немис шарқшуноси Герман Эте, чех шарқшуноси Ян Рипка ва бошқа тадқиқотчилар ҳам Амир Хусравни Ҳофиз замонасигача бўлган лирик шеърининг машҳур сиймоси ҳисоблайдилар. Шоир лирик асарларининг жуда кўпи инсонийлик пафоси билан суғорилган. Амир Хусрав ўз асарларида адолатга қақириб, разолатни қоралади, сарой ҳокимларининг шафқатсизлик ва зolimликларини фoш қилди, шоҳларни мискин — фақирларнинг жабрловчиси деб билди.

Амир Хусрав 1289 йилдан бошлаб эпик асарлар ҳам ёза бошлайди. Унинг тарихий лирик ва эпик дostonлари машҳур. Булар орасида «Киронус саъдайн» («Икки саодатли сайёранинг қўшилиши»), «Мифтохул футух» («Ғалабалар калити»), «Дуволроний ва Ҳизрхон», «Нуҳ спехр» («Тўққиз қават осмон») каби асарлар мавжуд. Бундан ташқари Амир Хусрав Низомий Ганжавийга издошлик қилиб Хамса яратди. Унда «Матлаъул анвор» («Ёритғичларнинг чиқиши»), «Ширин ва Хусрав», «Мажнун ва Лайли», «Оинаи Искандарий», «Хашт беҳишт» — («Саккиз жаннат») дostonлари бор. Амир Хусрав «Хамса»сининг тили ширин, енгил, назокатли, тушунарли ва халқ дидига жуда яқин бўлганлиги учун ҳам бўлса керак, у Шарқда жуда кенг тарқалган, севиб ўқилган. Амир Хусрав Деҳлавий ижоди хамсачилик, тарихий дostonчилик ва газалчиликда Ўрта ва Яқин Шарқ халқлари адабиёти тараққиёти жараёнида муҳим босқичлардан бири бўлди. Асарлари қадимдан ўзбеклар орасида ҳам машҳур бўлган. Амир Хусравни Алишер Навоий ўз устодларидан деб билган ва «Ҳинд сеҳргари» («соҳири ҳинд») деб атаган. Муҳаммад Ризо Огаҳий унинг «Хашт беҳишт» дostonини ўзбек тилига таржима қилган.

Совет давримизда Амир Хусрав Деҳлавий асарлари чуқур ўрганилиб, улуғ Ватанимиз халқлари тилларига таржима этила бошланди. 1972 йилда ўзбек тилида ҳам унинг шеърлари мажмуаси чоп этилган эди. Ушбу китобча ҳам шоир яратган дурдоналардан китобхонларга тугтилган тухфадир.

Саодат ШОМУҲАМЕДОВА

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Шу боиским, эрур ҳуснинг фаровон,
Жафо қил, бермагайсан, бунга товон.
Дилимнинг этагин чок этди ул ой,
Ул ойнинг маскани — чоки гирибон.
Нигоҳинг нархидир жонга баробар,
Қўйиб қўй, анга эл боқсин фаровон.
Дилим қўлингдадир, унга назар сол —
Ки, қанча ҳажр доғи унда пинҳон.
Занахдон чоҳига тушганда кўп дил,
Яна жонлар билан тўлмишди чандон.
Сени куйган жигар-бағримга босгум,
Яратмишдир сени тузданми, яздон?
Ярим ханданг берар Ҳусравга юз жон,
Ушал юз жонга тенг келгайми нимжон?

* * *

Ғамидан шод эрдим, гарчи тунлар зор-зор ўтмиш,
Қилурман ёд ўшал тунларни гарчандики тор ўтмиш.
Гўзал рухсорани кўргач кўзимга келмади уйқу,
Қараб боқсам, мижа қоқмай туриб тун бирла ёр
ўтмиш.
Эшигига кўзимни сурта-сурта тонгни оттирдим.
Бу менга бахту ҳурматдир, агарчандики хор ўтмиш.
Тунов кун шарбат ичдик, мен билан сснга шири
бўлсин,

Ки, сен май, мен жигар қонимни ичдим, хушхумор
ўтмиш.

Дедилар: «Зулф ёдида нечукдир ҳолу аҳволинг?»

Дедим: «Бир қушки, тутқун, кўзи доим интизор
ўтмиш».

Ўшал тун можаросин сўрмагил сен, айтмайин мен
ҳам,

Бошингдан ўргилай жонон, бағоят беқарор ўтмиш.

Фироқингда агарчи ғам емоқлик касби коримдир,

Бироқ афсус, уйғоқликда умрим хору зор ўтмиш.

Дариғ ул вақтларки, риндлар ўтказдилар бенишқ,

Эрур нохуш ўшал кунларки, мастлар ҳушёр ўтмиш.

Агарчи ғам юки тоғ сингари Хусрав дилин босди,

Не ҳам дердики дунёнинг ўзи енгилшиор ўтмиш.

* * *

Дилимга ғам жафосидан омон йўқ,

Жаҳонда шодликдан бир нишон йўқ.

Жаҳон ошнога тўлган, ғамга мен ғарқ,

Ажаб дарёки қирғоғи аён йўқ.

Хуш эрди умр ўтса бир замон хуш,

Менга аммо ўшандай хуш замон йўқ.

Фалак даъво этар меҳрини, лекин

Дилим айтарки меҳри ончунон йўқ.

Агар шодликни нархи бўлса юз жон,

Сотиб олгум, фалак дерки ҳамон йўқ,

Эди ақлим балоси севги, энди—

Бало шул бўлди: севгидан омон йўқ.

Замондан кутма сен дилшодликни,

Буни шарҳ этгали, Хусрав, забон йўқ.

* * *

Дўстлар таъбини ғаш этган фиғонимдир менинг,

Ҳам табибга муддао — дарди ниҳонимдир менинг.

Ёри-жоним табакай қилгай менга жабру жафо,

Кечса ҳам мандан, нетайки ёри-жонимдир менинг.
Қаҳратон ҳижрон ели этди ҳаётимни хазон,
Бу хазонрез офати боди хазонимдир менинг.
Иссиқ-иссиқ кўз ёшим дилдан чиқар вулқон каби,
Қатра сувмас, шуъла сочган ўтли жонимдир менинг.
Сен кўчангинг чангини ювгил менинг қоним билан,
Гар сочилса гарди бу — номи нишонимдир менинг.
Мен йўқотдим дилни-ю, сендан уни қилгум гумон,
Ҳа, ўғирлабсан дилимни, ҳақ гумонимдир менинг.
Ёр кетар ёнимдану, мен айлагум доду фиғон,
Қайтадан келмас магар жони равонимдир менинг.
«Мен сеники» дейди жонон Хусравийга лутф ила,
Бу сўзи юксак баҳо-ю фахру шонимдир менинг.

* * *

Соқийё, тутгил қадаҳ, булкунки жонон бундадир,
Не керак сайри гулистон менга, бўстон бундадир.
Менга эй соқий, майи нобу газак даркор эмас,
Боқки, аччиқ кўз ёши ҳам тотли ширмон бундадир.
Ёр ўз бағримда-ю, мен жон узар ҳолатдаман,
Қўл солиб бағримни кўргил, тандаги жон бундадир.
Боғ аро беҳудага, эй қумри, чекма нолалар,
На қилурсан сарвни, сарви хиромон бундадир.
Тўхтагил, эй тонг шамоли, гул насимидир равон,
Чунки гулшан равнақи—гулғунча хандон бундадир.
Ихтиёринг, энди эй жон, хоҳи кетгил, хоҳи қол.
Мен ўлимни истамайман, чунки жонон бундадир.
Лаблари атрофидан эй пашша, сен айланма кўп,
Лабларин мағзига боқки, шаккаристон бундадир...
Сен йўқолган дилни Хусрав, излама беҳудага,
Изла шул жойданки, ул зулфи паришон бундадир.

* * *

Гул юзинг кўрган кишилар ёд қилмас бўстон,
Шул гўзал юз ҳажрида гул-лолаларнинг бағри қон.

Ўчди дилдан барча хўблар нақши, кўргач оразинг,
Ўчмагай нақшинг сенинг жон лавҳасидан бир замон.
Қанча таъна қилди душман, кўп насихат берди дўст,
Осмадим асло қулоқни, кўз ила дил сен томон.
Кўп маломат сели оқди, юлмади ёр дардини,
Отди маҳшар тонги-ю, ҳижрон туни кетмас ҳамон.
Бенболикдан нега кўр бўлмади наргис кўзи,
Гарди пойин ўпмади, келганда ул сарви равон.
Айбга қўшманг, мастлигу бадномлигим, эй дўстлар,
Ошиқи бечоранинг ҳоли ўзингизга аён.
Гар бало жоми берилса, нўш этиб шукрона қил,
Чунки бермас сенга у ҳижрон шаробидек зиён.
Биз каби афтодаларга ишқ солмас захмини,
Шоҳ зулмидан қолур вайрона қишлоқлар омон.
Тоғу тошга бормагай кимки ҳарир узра юрар,
Ўққа тик боқмас кишининг кўзлари ҳам ҳеч қачон.
Ёр кўйига васл учун бормоқ хатодир, Хусраво,
Ризқ дея бормас чумоли шоҳ ўтар йўлга томон.

* * *

Ўл сабо ҳидинг туфайли боғда жонпарвар эрур,
Эл дилини сен томон ундовчи бир раҳбар эрур.
Сен қўйиб қўй дил ишини зулфнинг тақдирига,
Дил чигилликда ўшал зулфдан-да минг баттар эрур.
Қонли кўзимдан ақалли бир сўраб боқки, нега —
Остонанг узра қон дарёсидан маҳшар эрур.
Даргоҳингдан ҳайдагунча бошни қил тандан жудо,
Ёр эшигидан жудо бош менга дардисар эрур.
Эшигинг тупроғига лойиқ эмас бошим менинг,
Сўққа бошим на сазовори у тожу зар эрур...
Пашша шираворни, парвона ўтни танламиш,
Билки «Ишқ бошқа, ҳавас бошқа» сўзи гавҳар эрур.
Мен ўларман оқибат ишқ ўтидан эй, дўстлар,
Чунки ўтин ёнганидан сўнгра хокистар эрур...

Не билур ноз уйқуда тахти-фароғат узра шоҳ,
Ул гадо ҳолиники эшик қоқиб музтар эрур?
Ранжима, гар этса Хусрав кўзларидан дур нисор,
Кўз ёши ишқ аҳлига хуш зийнату зевар эрур.

* * *

Кеча лаъли лабинг этди мени тонг отгуча меҳмон,
Тирилмишдир сенинг хушбўй ҳидингдан мурдаи
ҳижрон.

Юзинг кўргач, унутдим барча дарду ғам-аламларни,
Кўзингнинг ўқи заҳмидан юрак бағрим эди нолон...
Дилимни қайта бадфеъл айлади зулфинг таманноси,
Бало занжирида девонани тутмоқ эмас осон.
Деярсанки чўқинма бутга, ундан сенга не фойда?
Бу гапни бир кишига айтки, бўлса соҳиби имон.
Дилим дардини билгач, бағрига олди мени дилбар,
Чекарди шунда ҳам шўрлик таним дилдан фиғон
ҳар он.

Туни хуш ўтсин ул жонники, зулфинг дастидан
қочди,

У ёр ўрнини сақлай деб бағоят айлади жавлон.
Юзига боқдим оҳиста, менга бахш этди жон ёрим,
Фараз кони рақиблардан у дардимни қилиб пинҳон.
Мушарраф бўлди Хусрав бу кеча ул ёр жамолига,
Чивин олдида гўё подшоҳ ёздирди дастурхон.

* * *

Меҳри йўқ дилбар билан дил бўйла ошнолик қилур,
Сен фараз қил, шишадирки хора тошга дуч келур.
Кўйида ошиқларин қонин тўкар ул дилрабо,
Лабга хол қўймоқчи, ё ҳуснига оройиш берур.
Куйса ҳам парвона шам атрофини равшан этар,
Пухталар аммо бу ишни балки хомлик деб билур.
Юз тутиб масжидга зоҳид хўбларни кўрмади,

Иўқ камолоти, заруратдан у ғавғолар солур.
Шомдан шунданки, кўйида кўриб, сўрди: «Бу ким?»
Дедилар: «Мискин гадодир, доимо шунда қолур».
Ишқ аҳли нозанинлардан нечун кутгай вафо,
Ҳусн ҳам охир гўзалларга вафосизлик қилур.
Тонг сочди шуъла машриқдан, бунинг маъноси шул:
Билки, улфатлар дилида фурқат ўти ёқилур.
Мен жамолинг маҳлиёсиман, керакмас офтоб,
Чунки онинг ҳусни ўзни кўрсатиш-чун очилур.
Жонидан гар тўймаган бўлса, нега Хусрав бугун,
Сен каби офат билан ҳамдам бўлиб, ҳар дам ўлур?

* * *

Кел эй соқий, қадаҳ тутгилки хуррам бўстон келди,
Ичиб ул лола жомин андалиб лабда фиғон келди.
Май ичган пардавор ғунча булутларнинг ҳавосидан,
Сабо ўпди юзин, хушбўйлиги анбарсимон келди.
Чигаллик бор эди ғунча билан гулнинг аросида,
Сабо ечди бу чалкашликни-ю ҳожатравон келди.
У булбуллар фиғони олди наргис кўзидан уйқу,
Агарчи уйқу ул шўрлик кўзига ногаҳон келди.
Чаманда сарвни кўргилки гул олдида бош эгмай —
Турар тик, бул эса озодликдан бир нишон келди.
Гулистон гарчи ранго-ранг чиройли гулга

бурканмиш,

У гулрухсорсиз менга томошаси ёмон келди,
Нечун сен эй, тўлин ой, парда ичра беркиниб

қолдинг?

Очиб пардангни келгил, бу чаман гулга макон келди.
Гўзал гулчеҳралар ҳусни билан бўлмиш уйим

гулшан,

Шу гулшан булбули Хусрав бугун ширинзабон

келди.

* * *

Эй, хуш ул кунларки, ул бадахд менга ёр эди,
Бу ғамим молу матондан кўйи бозор эди.
Дўстларнинг суҳбатидан шод эдик гулшан аро,
Дўст юзи олдида гўё кўзга гуллар хор эди.
Ёд этарман қайта-қайта ўтган ул дамларни мен,
Қайга учди-кетди қушларки, ини гулзор эди.
Кеча мен кўз олдига тўкдим дилим хунобасин,
Бунга маҳрам этмадим ақлимники, ағёр эди.
Билмасанг бил, соқинё, майдан эрур беҳудлигим,
Мастлигим боиси ул қомат билан рафтор эди.
Эртаси кун кўз менга даъво қилишса ҳаққи бор,
Чунки у шўрлик мени деб, тун бўйи бедор эди.
Май десам, рад қилма, бўлма бу ғамимдан бадгумон,
Мақсадим: топмоқ шифо, чунки юрак бемор эди.
Душманинг билсангда ҳам, куйдирма дилин

бунчалар,

Гарчи душмандир бугун, аввалда сенга ёр эди.
Тиғдан хавф этмагум, аммо бу бадбахт бошни —
Мен севарманки, оёғинг ўпгали тайёр эди.
Ушлади миршаб мени бир кеча кўйингда кўриб,
Дил фиғонга келди, чунки нолишим кўп зор эди.
Хусраво, ўксинма дунёнинг жафо-ю жабридан,
Шунчалик одам ғами-ю, кўк яна хушёр эди.

* * *

Менинг ёрим аразлаб кетди, аҳволим ёмон бўлди—
Ки, борлик тоқату сабрим йўқолди-ю, ниҳон бўлди.
Ўзимку илгари ҳам мурдаларга ҳамнафас эрдим,
Фироқ келди, бу ҳолим, билки расвойи жаҳон
бўлди.

Таассуфларки, ҳаргиз қўрмадим умримда

хуррамлик,

Азиз умрим шу тахлит дарду ғам бирлан хазон

бўлди.

Уйқу кўзлардан қочиб, дилда фиғоним қўзғалур.
 Ё мени чорлат ёнингга, ё танимдан жонни ол,
 Бу жудоликдан яқин қолдики жоним қўзғалур.
 Ким ётар қалбингдаки, меҳри сени тортар мудом?
 Бу сўровдан ошкорою ниҳоним қўзғалур.
 Дедилар: сен бирла бирга ёр ишқи ҳам борар,
 Хуш эрур шоҳ оти-ла бирга иноним қўзғалур.
 Ишқ китобидан агар фол очса Хусрав, аввало —
 Қайғу бобидан менинг ҳам достоним қўзғалур.

* * *

Жаҳонда гарчи расволик илан афсона бўлғумдир,
 Билиб қўйки, шу бирла ишқ аро фарзона
 бўлғумдир.
 Ҳақиқий ишқибозлик худпараст одамни ёқтирмас,
 Бўлиб ишқ ошноси, ўзима бегона бўлғумдир.
 Жафопеша рақиблар олдида гоҳида йиғларман,
 Хабарчи қушчалар йўлида гоҳи дона бўлғумдир.
 Аё эй, тонг шамоли, гул юзида зулфи занжирин —
 Сира тебратмагилки, шул заҳот девона бўлғумдир.
 Нигоро, бир куни масжид ёнидан маст ўтиб қолдинг,
 Кўриб сўфи деди: «Мен мухлис майхона
 бўлғумдир».
 Дилимга ёқдинг ўтлар, гул юзингга мен бўлай
 исриқ,
 Ўзинг жон шамъисан, мен унга бир парвона
 бўлғумдир.
 Боқардинг дил сари ҳар дам, хаёлим кўзга
 дердики:
 «Қисилдим мен бу уйда, сокини вайрона
 бўлғумдир.
 Кафан эгнида-ю, қўлда қилич келмоқдаман,
 Хусрав,
 Шу ҳолатда кўйингга боргали мардона бўлғумдир.

Чиқар ҳар тун дилимдан ёр ҳажрида фиғону зор,
Нечук бир бахтиёр кўздирки, дилбар кўрсатур
дийдор.

Қолиб маҳрум агар дийдоридан ўлсам, бу осондир,
Бироқ дийдорини бир лаҳза кўрмаслик гами
душвор.

Кулиб, ўйнаб, қилиб шўхлик, дилимни олди-ю
кетди,
«На қилғунгдир бунини?» десам, деди: «Менга эрур
даркор!»

Кўриб кўп қатнашимни ёр кўйида, деди дарбон:
«Билурман, зору шайдо, айланурсан бунда сен
бисёр».

Саҳар чоғида қўшнилар фиғонимни эшитганда,
Деди: «Ё раббий, ким чекса экан бундай фиғону
зор?»

Кел энди, қайдасан «бедил» дебон бизларни таън
этган,

Ана келмоқда, тўхтатсанг-чи дилни, менга у ағёр.
Рақибо лутф айла сен хиром эттирма ёримни,
Агар билсанг, юрак-бағримни эзган ҳам ўшал
рафтор.

Кўйингдан масту сархуш қайтганимда дерди
одамлар:

«Магар майхонадан келмоқда бу сўфинамо
хуммор?»

Чиройли қўлини кўрдинг, унинг кафтига боқ энди,
Келур кафтида гулдаста, магар сайр айламинш
гулзор?

Билиб қўйгил, ўйинчоқ-мас сенга жондан тўйиш,
Хусрав,

Киши бўлмайди осонлик билан ўз жонидан безор.

* * *

Фигонки, ишқибозлик қилди жонимдан мени
безор,—
Ки, жон кўз ила қалбим дастидан чекмоқдадир
озор.
Кўриб йўлда дедим: шоядки, борса уйига, борди
Ва лекин мен томон, жон ичра маскан айлади ул
ёр.
Уни кўрмасдан олдин сабр лофини урар эрдим,
Қўлимдан кетди сабрим ногаҳон келгач ўшал
дилдор.
Сенинг умринг узоқ бўлсин, мени ўлдирди
наззоранг —
Ки, мангули ҳаёт берди менга бу лаззати дийдор.
Бировлар орқалаб келтирди кўйингдан мени зўрға,
Туrolмасдим оёққа чунки аҳволим эди ночор.
Ғамингни жон олиб бормоқчи эрди, дил билан
қўнди,
Шуниг-чунки хаёлинг ўртага тушди яна бир бор.
Ғамингнинг тоғи оғир тушмади дилга,
таажжубки —
Висолдан сўзлаганда тушди оғир дилга бу гуфтор.
Ҳилол қошингни кўрдим, тўнтарилган кемага
ўхшар,
Мени нақ чўктирар деб ўйласам, бўлди менга
ғамхор.
Асар ҳам қолмаганди хаста Хусравдан, бироқ
ногаҳ
Юзингни кўрсатиб, бирдан тирилтирдинг уни
такрор.

* * *

Агар бўлмас эди зулфинг паришон,
Халойиқ бунчалик бўлмасди сарсон.
Юзингсиз келди жоним ҳалқумимга,

Сира банд бўлмасин унга бирон жон.
Ўзим жинни дилим ҳолин билурман,
У ошиқ, унда йўқдир сабру сомон.
Дилимни ранжитар майлига, аммо, —
Жафолар кўрсатиб бўлмас пушаймон.
Мусулмонлар, кўринг охир у юзни,
Қаю бир дилки бўлмасмиш мусулмон?
Хамма ҳайрон менинг беҳушлигимдан,
Сенга ҳайрон эмасга мен ҳам ҳайрон.
Тузинг ҳаққи, дилимдан бохабар бўл,
Емас куйган жигарни гарчи меҳмон.
На билгай севги завқин булҳаваслар,
Чивинга туз эмас, шира берар жон.
Гўзаллардан қочар Хусрав кийикдек,
Дили гарчи эрур монанди арслон.

* * *

Хуснда кимки сен каби офати ақлу жон эрур,
Тўкса агарда қанча қон, унга раво шу қон эрур.
Қолмади менда дил ва тил, бўйла ғамингни

дастидан,

Энди бу ошиқинг тамом бедилу, безабон эрур.
Улсам агар кўйингда мен, сенга бу — айни муддао,
Боқий умр кўрсанг агар — менга бу фахру шон
эрур.

Отланасан итобга сен, тушса кўзинг агар менга,
Рози манам қасосингга, сендан агар омон эрур.
Ишқ йўлида кимки агар кечмаса хонумонидан,
Ошиқ эмас, у аслида ошиқи хонумон эрур.
Давлат агар бу бандага боқмаса, боқ қиё ўзинг,
Давлат у, ҳашматим менинг, билсанг агар, ҳамон
эрур.

Гул ҳиди сенчалик эмас, юрсанг агар чаман аро,
Сарв қадингга тенглашар, шарти шу: гар равон
эрур.

Ўтди силаб юзингни зулф, зардани менга айладинг,
Бўса олур бировлару, мендан эса гумон эрур.
Хусрави бенавога сен, бўсани тутмагил дариг,
Ишқ дея у берди жон, бу эса жонга-жон эрур.

* * *

Айлама зулфинг паришон, дил паришон бўлғуси,
Ой юзинг беркитки, кўзлар зору ҳайрон бўлғуси.
Ақлу ҳуш ҳам дилни ёдинг олди, ҳам жон интизор,
Наргиси шаҳло томонидан не фармон бўлғуси?
Тобакай дерсан дуоий сабр қилгин ҳар сахар,
Йўқ туним поёни, бу-менга на имкон бўлғуси.
Қанчалар жабринг кўриб мен-ку пушаймон

бўлмадим,

Лутф қилмассан агар, кўнглинг пушаймон бўлғуси.
Васл айёмида ошиқ юз балога дуч келур,
Бор бироқ бир роҳати: ўлмоқлик осон бўлғуси.
Ёрнинг мужгонларин эслатма менга эй, кўнгил,
Тандаги ҳар бир туким наштарли пайкон бўлғуси.
Дўстларим ғамгину, мен хурсанд агар ўлсам доғи,
Бонси шулдирки: жонон шоду хандон бўлғуси.
Дард ила айтган бу қиссам етди поёнига лек,
Ҳар сўздан хотирим юз бир паришон бўлғуси,
Ишқ осон деб, овунтирма, насихатгўй мени,
Они билгай ҳар кишики, хонавайрон бўлғуси.
Дердилар: охир кўрарсан нозанинлардан зиён,
Ҳарнаки дерди улар, Хусрав, намоён бўлғуси.

* * *

Жаҳонда токи бордир шул жаҳон, дил бўлмади
хуррам,
Магар умрида асло хуррамилиқ кўрмаган олам.
Ғамим ҳаддан ошиб-тошди-ю дил ҳам кетди
жойидан,
Хуш ул кунларки, дил жойида эрди, йўқ эди ҳеч
ғам.

Агарчи ишқ эли аслидадирлар бесару сомон,
Бироқ яқбора бундай эрди, бўлгай ҳоли

баттар ҳам.

Дегайлар: ғам кишига ҳамдаму, бир дам эмиш

шодлик,

Ушал бир дамни ҳам учратмадим умримда мен бир

дам.

Фалак дилларни гар шод айлаган бўлса, унинг

аксин

Дилим кўрди-ю, то ўлгунча ҳаргиз бўлмади хуррам.

Табиб дўконига мажруҳ дилимни мен олиб бордим,

Очиб сандиқчасини кўрди, қарангики, йўқ экан

малҳам.

Дедимки, дил ғамини тўксам-да, эркин бир нафас

олсам,

Кезиб оламни, аммо топмадим дил сиррига маҳрам...

Қўлингдан келганича Хусраво, дилни иморат қил,

Жаҳон ичра кишига сув ва лойли уй эмас маҳкам.

* * *

Дедимки: «Сенга дилдан бир хона керак йўқдир?»

Дедики: «Хазинамга вайрона керак йўқдир!»

Дедим: «Сўзинг ўтига жонимни ёқай, ёрим»,

Дедики: «Чароғимга парвона керак йўқдир».

Дедим: «Кўзума жо қил, бир ёқда қорачўғим».

Дейди «Кираман танҳо, ҳамхона керак йўқдир».

Дедимки: «Бўлай маҳрам ул мажлиси хосингга»,

Дедики: «Бу мажлисда девона керак йўқдир».

Дедимки: «Мени, эй ёр, ғам домига боғлатма»,

Дедики: «Бу қуш менга бедона керак йўқдир».

Дедим: «Ким эрур ҳамдам ҳажрингда бу Хусравга?»

Дедики: «Хаёлимдир, бегона керак йўқдир».

* * *

Қўлдан кетиб қолди дилим, эй дилрабо, додимга ет!
Тунларда ҳижрон жабридан бўлдим адо, додимга ет!

Токайгача жон олғучи ҳижрон қилур менга ситам,
Гар боқмасанг менга агар, айлаб имо, додимга ет!
Тун кечалар тонг отқуча ҳажринг ўтида ёнаман.
Доду фиғоним Ойгача чиқди расо, додимга ет!
Сенсиз азизим, дилда ҳам ҳеч қолмади сабру қарор,
Бўлди жигар ҳам чок-чок, қилғил даво, додимга ет!
Жон олғучи ул икки кўз олди жаҳон-жоним бутун,
Хусрав жонига келмайин икки бало, додимга ет!

* * *

Кўйида қалби йўқолди қайга бу девонанинг,
Не учун солдим назар шаклига қашшоқонанинг.
Гоҳ-гоҳи ул тарафларга йўлинг тушса, сабо,
Қалбин огоҳ эт қадимий дўстидан бегонанинг.
Ҳар тарафдан ҳар кўча дилга хаёл дарди келур,
Қай томонига қарайман, оҳ, бу вайронанинг.
Умрим охир бўлдию аммо сўзим кўпдир ҳали,
Тун тугабдур охирига етмайин афсонанинг.
Шуъла жонимга тушиб бу ўтда куйдиргил мени,
Шамъ ҳаргиз раҳм қилмас ҳолига парвонанинг.
Биз ҳидига масту соқий май берур лим-лим қадаҳ,
Жон қарашдан қийналурку нози кўп жононанинг.
Биз томонга эй, кўнгил, вақтинг топиб ташриф қил,
Бунчалик бирдан унутдинг меҳрини бу хонанинг.
Ору номусдан кечишга буйруғинг ҳожат эмас,
Ҳоли шундоқ ҳам аён устози йўқ девонанинг.
Қалби куйган Хусрав олам лаззатидан беҳабар,
Таъмини қайдан билур оташ еган қуш, донанинг.

* * *

Гулшанда кулди ғунчалар, ул ғунчаи хандон қани,
Ошиқлар айшин фаслидур, ул доларуҳ жонон қани.
Кўрганда ҳар бир хандаси, минг бўлди мендек
бандаси,
Юз мурдага жондир лаби, ул дардима дармон қани.

Дерларки ғамни тарк этиб, ором олиш тадбирин эт,
Тадбир учун сен нотавон, эй телба, бу имкон қани.
Бахту насибдан завқ ила обдон қониб хизр ичди сув,
Ахтарди Искандар кезиб оби ҳаёт, эй жон, қани.
Дер эрди менга ҳукмрон, жон бермасанг йўқдир
омон,

Қилгум фидо фармонга жон, ул ёри бефармон
қани...

Сабр айлаю бўл хоксор, васлимга еткайсан дединг,
На деб эдинг қилдим барин, ул ваъдаю эҳсон қани.
Фурсатни бой берсанг агар, йўл биз томонга

қолмагай,
Махфий гаҳи ҳол сўргучи ул ғамзали мижгон қани.
Бундан бурунроқ ҳар замон ҳамдамларингдан мен
эдим,
Хусрав, қани ул он, у дам, ул аҳду ул паймон қани?!

* * *

Жонимда йўқ ором менинг, оромижоним қайдадир,
Ҳажри нишондир фитнадан, фитнанишоним
қайдадир.

Атрин сочиб келди баҳор, сунбул униб юз минг
қатор,

Дашт ила саҳро майсазор, сарви равоним қайдадир.
Кўп йиғламоқдан лойда тан, дўстлар аро
шармандаман,

Жондан халос бўлди бадан, жони жаҳоним
қайдадир.

Хурсандлигим ўрнида ғам, бўлдим ажаб бепарда
ҳам,

Ҳажри менга аччиқ алам, шаккарфишоним
қайдадир...

Бағрим куйиб бўлдим кабоб, кўздан тўкилмоқда
хуноб,

Тайёр кабоб, тайёр шароб, ул меҳмоним қайдадир.

Айлаб сукут тутдим ниҳон номехрибон жабрин
ҳамон,
Олмас тилига ҳеч қачон, ширин забоним қайдадир.
Жоним эрур ул гулбадан, Хусрав дилидуру ул билан,
Дил кетса сўзла ёр илан, айтгилки жоним қайдадир.

* * *

Азизим, жилвагар қил ўзгалар наздида бўстонни,
Мени тўсма, тамошо айлай ул сарви хиромонни.
Лабин фикру хаёлига асир ўлдим, ажаб эрмас
Агар ҳар дам чибин кўрса тушида шаккаристонни.
Қаро қилдинг лаб устин, нега мен ул нуқтани
севмай,

Ижозат бер ўпай бир йўлгина ул меҳри унвонни.
Паришонлик агар қоним учун келса у кўнглига,
Сира ранжишлигини истамам ул нопушаймонни.
На бўлғай хаста жонинг охири, деб сўрмагил мендан
Қачонлардир унутганман унинг ёдида бу жонни.
Улим завқида жон бирла ўпай тошингни, отсангчи,
Урарман меҳр тошин бошимга, ўтказма бу онни.
Эсанг бадном менимчун, бир қараб ўлдир шунга
зормен,

Ўзингга не учун қилдинг қийин бу хилда осонни.
Эшит зинҳор бу сўзни, агар қатлимни хоҳлабсан,
Бу кун бир йўл шафеъ қил, мен учун ул лаъли
хандонни.

Сочингдан ҳам паришонроқ паришонликдир
аҳволим,
Нечук тилга олур Хусрав бўлак зулфи паришонни.

* * *

Сен учун эл ҳар томон судрар мени бадномни,
Қайдин излай ўзбошимча қалби беоромни.
Бир кеча том узра кўрдим, то бу дам эслаб сени
Қон ёшим алвон мато бирла безар ул томни.

Истар эдим жонима қонимни қуйсам бир нафас,
Лаб қўйиб айлармидинг энг бахтиёр ул жомни.
Кокилингни ўйнатур токайгача боди сабо,
Беқарор дилларга бахш эт, бир нафас оромни.
Ўтга ташлай сенга таъсир этмади оҳим ўти,
Ёндириб дўзах пиширгай балки бундай хомни.
Ингламайсан гар томошабинча ҳам йўқми қараш,
Ўт қўйиб кул айладим номусу ору номни.
Хаста жонимга насиҳатчи, сиҳатлик шарбатин —
Берма, ошиқман ширин қилмас бу шарбат комни.
Ўзди тоат тизгинин ишқ ила дил, мумкин эмас
Бас шарнатла юганлаш бу асов, бу хомни.
Ғамдан ўлсам, яхшиларга тухмат этмай, қатлима
Чархдек Хусрав берай тиғ, илгига Баҳромни¹.

* * *

Сабо етказди мужда, янги қилди танда жонимни,
Менга оҳиста тошпирди ҳидин ул бўстонимни.
Аё булбул, чаманда камтарин қил оҳу нолангни,
Нечунки уйқу босмиш тонгда жони нотавонимни.
Гулистонга бориш бас энди, чунки фойдаси недир,
Қўришга келмаса ул, кўрмасам сарви равонимни.
Жудоник ичра қолмаслик гумонин қилмайин

дерман,

Вале, пинҳон ғамим ғолиб қилур дилда гумонимни.
Нияони қолмади нақшимдан, ул дилбар қаён қолди,
Қаламқоши чизарди қайта нақши бенишонимни.
Қаердан ҳам фиғоним етгуси ёрим қулоғига,
Ўзимнинг ҳам қулоғим ҳеч эшитмайдур фиғонимни.
Учиб руҳим қуши ёрим томон борди, деди унга:
Кечиб ташлаб келибман, сақлағил сен ошиёнимни.
Эшигимдан кириб келганда қандай яхши бўлғайди,
Этибон ой билан юлдузла равшан хонумонимни.

¹ Миррих юлдузидан киноя.

Лабимга қўйди лаб, сўз айтгали жой қолмади ҳаргиз
Босиб ёқут муҳрин айлади хомуш забонимни.
Бор эй, боди сабо, кетган у сарвимни яна кел де,
Баҳор фаслига айлантир бу хил фасли хазонимни.
Нигорим кетмоғингдан келди жон оғзимга,

билмасмен

Олиб кетмоқни қайдан хоҳладинг бу хаста жонимни.
Югурди ҳар томон маъюс шикаста қалби

Хусравнинг,

Ғарибингдур сенинг ҳурмат-ла, сақла меҳмонимни.

* * *

Юзингни таърифи тилларда такрор,
Сўзинг кимё эрур жонларга, эй ёр.
Қолур ҳайрон очилгунча оғизлар,
Ширин-шаккар лабинг кулганда, дилдор.
Кўзинг ўқ отди юлдузлар дилига,
Кўкарди найзалар кўксига бисёр.
Олов ёғмасму кўкдан мисли мазлум —
Фалак бағри куяр, йиғлайди у зор.
Кулинглар ҳар тарафдан менга, дўстлар,
Бу расволиғ қиёфат ёқди зинҳор.
Фиғон чеккан эдим бўстонда бир тун
Қолиб ошени, қушлар қочди ночор.
Шу йўлдан борди Хусрав халқ кўрсин,
Нишона ҳар қадам қон томчиси бор.

* * *

Бас қил ғамингни, э кўнги, жонон етиб
келмоқдадур,
Чанқоқ учун оби ҳаёт, эй жон, етиб келмоқдадур.
Эй, хастаси ҳижронининг, дилни бўшатма дардидан,

Ҳозир табибинг йўлдадир, дармон етиб

келмоқдадур...

Эй, кўз ёшим, гавҳарларинг тўпла сочишга бошидан,
Вайрона қишлоғинг томон султон етиб

келмоқдадур.

Парвонадек куймоқ учун кўз шаъмига тезроқ борай,
Ҳижрон тунида шуъласи сўзон етиб келмоқдадур.
Йўлга жигарнинг қонидан ёқут бисотин ёйин,
Сарви хиромону юзи бўстон етиб келмоқдадур.
Ул жонки тарк этган эди жонон фироқида уйин,
Они умидла келтиринг, ул жон етиб келмоқдадур.
Дердим ўзимга айрилиқ бўлса шу хилда, сийнага —
Турли балоларнинг ўқи чандон етиб келмоқдадур.
Хусравга мужда берди бахт, айди насибангдир улуғ,
Ҳеч ғам ема, хурсанд бўл, жонон етиб келмоқдадур.

* * *

Ёр қайтиб келса хизматкор бўлмоқ ҳам дуруст,
Сабру тоқат бўлса гар беёр бўлмоқ ҳам дуруст.
Топса ҳурмат ишқ ила ёр олдида бу айб эмас,
Яхшилар олдида бизга хор бўлмоқ ҳам дуруст.
Ухламоқ васлин тунида ёр ила яхши, вале
Ғам тунида ухламай бедор бўлмоқ ҳам дуруст.
Ул санамлар дастидан менга мусулмонлик қийин,
Гарданимда худди муғ зуннор бўлмоқ ҳам дуруст.
Минг уришсин, майлига, келса ярашмоқ пайти гар
Жонимизга нозидан озор бўлмоқ ҳам дуруст.
Келмаса мендан унинг кўйида гар мардона сайр,
Шаҳру бозор итларидек зор бўлмоқ ҳам дуруст.
Бўлса зоҳидлар уйида яхши гар ҳушёрлик.
Бизга май устида но ҳушёр бўлмоқ ҳам дуруст.
Ёрнинг хилват уйига сиғмасанг гар, Хусраво,
Зор ошиқлар-ла суҳбатдор бўлмоқ ҳам дуруст.

* * *

Ишқингда шўхлар қон ютар, сен ҳаммадан
хунхорроқ,
Айёру маккорсан, вале сендан кўзинг айёрроқ.
Бечораларнинг қатлини чоғлаб менга қасд айладинг,
Дунёда гўё топмадинг мендан ғариб, абгорроқ.
Ҳар дам келурман кўргали, бебаҳрароқдурман яна,
Юз йиртилиб кетган тўним, жон эрса тўндан торроқ.
Ҳуснингга ошиқман, недан гўлликка олмоқлик
ўзинг,
Ҳеч кимни бўлмас бесабаб сендан кўзи сайёрроқ.
Дил яхшиларни ахтариб кезмоқда ҳар ён дарбадар,
Мен бир жаҳон оввораси, сабрим яна ҳам хорроқ,
Қўй ўз йўлига Хусраво, пандинг эшитмайдур
дилинг,
Дам урмагилки, ноласи найдан кўра ғамхорроқ.

Қ А С И Д А Д А Н

Мен даҳр гулзорида урғум букун янги наво,
Жон боғиға дам солибон йўллағум боди сабо.
Сеҳр сочгувчи қаламни ниқтабон офтоб томон,
Даҳр жодуси бошиға беаёв ургум асо.
Фикр ўқин отсам ўтармен файласуфлардан ҳамон,
Ҳимматим тигини тортсам, ип ечолмас подшо.
Ҳимматим ишқу карамда арши аълодин ўтар,
Бу сахий қалбим урар олижанобликдан нидо.
Қалби пастларга бориб етмайди назмим гавҳари,
Барча пасткаш қалбиға тошпарча урғум бехато.
Ким чаён чаққан кишидек тўлғанур зар қасдида,
Заҳри қотил тупругимни айлайин унга даво.
Осмонга гар оёқ қўйсам куярман меҳридан,
Тепкини нечук кўтарсин, бўлса гар қадди дуто.
Мен қалам чўпин риёзат бирла тортиб беамон,
Аблақи айём юзига хат чекиб қилғум қаро.
Хусравийдурмен сухан подшосига фармон берар,
Тахту тожинг фарқ этар ҳар неча бор фармонраво.
Масканим Деҳли эрур ҳар бир сўзимда қоралиқ,
Мен сарой ноғорасин урдим баланд қишлоқ аро.
Ушбу шеърим бирла қилсам илм аҳлига хитоб,
Ҳар бир олим жониға оташ уфурмоқ муддао.
Гар қалам устиға ёпқич айласам қоғозни,
Бу Алини бу Алоға олиб ургум аввало.
Мен қаламни болалардек айласам ҳам чўп қилич,
Сўзларимга боқ, уларда баркамоллик ҳам зако.

Гарчи гўдаклар ўқидек бўлса ҳам менда қалам,
Қилни қирқ ёрғувчиларни мен урармен бехато.
Тез оёқдир ҳам туёғи иккидур оҳу каби,
Икки шохидин тўкармен мушк, муаттардир фазо.
Нофадек довогга анбардан агар сўз бошласам,
Ҳар сўзимдан тарқалур топ-тоза мушк олам аро.
Бул харос эски фалак кўп нозигу мен кўз юмиб,
Тош тегирмон тевасидек айланурман доимо.
Бул қўғирчоқбоз чархнинг фитнадурку ишлари,
Дўстларим кўз қиррини олгум мисоли кимё.
Сўзларим таъсирига ташлаб назар кўрдимки, мен
Бебаҳо дил ёқутига тош урармен бесадо.
Можаро бирла қалам урдим жаҳон сафҳасига,
Неки ёздим, номани бошдин оёқ қилдим қаро.
Қўлларимдан тўкилур мушку атр оҳу мисол,
Мен Ҳитога мушк уфургум, гарчи бўлса ҳам Ҳито.
Дил агар ғам суфрасинда эзилур бўйродир ул,
Гар уфурсам дилдан оташ ўт олур ул бўйро.
Бевафо умрим бу жоним қасдида тортмиш нафас,
Мен эсам девоналардек қаҳ-қаҳ ургум беҳаё.
Бўлмаса каклик хироми, қаргадек босгум қадам,
Зоғ ранги бизга бас, гар бўлмаса нури хумо.
Хусрави бечорадурмен, ол паноҳингга, эгам,
Ушбу даргоҳда фақат сенга қилурмен илтижо.

* * *

Дилим ишқингда кўп аворадир авворароқ бўлсин,
Танам дилсиз хазин, бечорадир бечорароқ бўлсин.
Азизларни этиб торож, зулфинг бўлди айёра.
Ғариб қонини тўкмоққа кўзинг айёрароқ бўлсин.
Юзинг хўп тозадир, ўлмак дамим софликни
истармен.

Дилингни қорадир қатлим учун, қоп-қорароқ бўлсин.
Аё зоҳид, дуойи хайр қилсанг гар дегил шундай:

«Санамлар кўйида аввора бу, авворароқ бўлсин»
Дилим минг пора бўлди, майли бундан яхши нш
бўлмас,
Магар жонона хурсанддир, яна ҳам порароқ бўлсин.
Ҳама дер: «Жонимиз, қонхўрлиғидин, келди
ҳалқумға»,
Мен айтарменки, жоним олғали хунхорароқ бўлсин.
Этакни айлабон ҳўл, икки ҳўл кўзи билан Хусрав,
Деяр: «Кўз ёшидин ҳўл бўлсину ҳам қорароқ
бўлсин».

* * *

Хавфим шуки, савдойинг девона қилур охир,
Шаҳр ичра этиб бадном, афсона қилур охир.
Орзунгда ҳушу ақлим бегона бўлиб кетмиш,
Қўрқинч шу: ғаминг жондан бегона қилур охир.
Хажрингда бу жону тан бўлди заифу ночор,
Зулфинг мўйини жоним юз хона қилур охир.
Нозук бу танам бўлса зулфингга ёпишгудек,
Машшота мўйинг бирла ҳамшона қилур охир.
Зулфингни танобидин сен илк нажотим бер,
Сўнг майлига занжиринг девона қилур охир.
Ман май ила хуш ўлдим, шоядки хаёлингни
Бу дилга солиб соқий, мастона қилур охир.
Хубларға чароғдирсан, Хусравга томон юрғил,
Юз партави бу жонни парвона қилур охир.

ЌИТЪАЛАР

* * *

Эй киши, Хусравни сен дебсан арузни билмагай,
Мен арузга бўлмадим муҳтож, ёзур пайти асар.
Назм айтсам, айтаман таъб ўлчавида ўлчабон,
Ўлчаниб айтилса нуқта, бўлмас ўлчов бе самар.
Билмадим, ўлчаб кўрилса ким ҳақу ким бетайин,
Сендаги бўш палла-ю менда тарозу тўла зар.
Фарқи кўпдир арпа вазни бирла тилло вазнининг,
Сен тарозубон ва ҳофизнинг ишин билсанг агар.
Сен магар қишлоқидурсан, арпа донин ол, жўна,
Назм ганжида гуҳар тортувчимен. Мезон— ҳунар.

* * *

Шеърдаги энг яхши жойи исмингдир,
Синёнинг нақшида қолур кўп замон.
Хусрав жасадининг ўлими яқин,
Вале Хусрав номи ўчмас ҳеч қачон.

* * *

Мана бу ақлсиз жоҳиллар, ё раб,
Бойлигу дунёдан этадилар ноз.
Арзимас нарсадан кўтарма бурун,
Дунё ҳосилику асли жуда оз.
Кибр чўққисидан халққа қарамай,
Кўзларин очишмас бир неча «мумтоз».
Бошдан то оёғи бир қоп сомону,

Нимадан бунчалик ғўдаяр танноз?
Оху вовайлоки, юришмай бахтим,
Шулар томон тортар муҳтожлик, ниёз.
Салом берсанг агар улар лабидан,
Ҳеч маҳал чиқмайди алиққа овоз.
Ҳўкизми ё эшак, гуволакми, тош?
Жоҳиллар наздида топдилар эъзоз.
Тошга ҳам агарда салом берсангиз,
Акс садо чиқар, бундан чиқмас боз.

* * *

Сергапликдан сукут сақлаш кўп яхши,
Кўп гапирган гапдан топмагай ором.
Садаф шакли ўхшаб турар қулоққа,
Шунинг учун дурга тўлиқ у мудом.
Нечун чиқардилар тароқни бошга
Юз тил билан сақлар сукут, эҳтиром.

* * *

Дунё давлатини мақтамоқ нечун,
Жоҳилдан бошқага бўлмас у пайванд.
Меҳнатни мақтасанг арзир туну кун,
Оқиллар номини этади баланд.

* * *

Давоту қаламни олдимга қўйиб,
Жоним сен ила деб ёза бошладим.
Ҳар неки қоғозга тушира бордим,
Ювиб кетаверди аччиқ ёшларим.

* * *

Киши нафислиги ҳусндан эмас,
Одамийликдан у нафису аъло.

Чиройли юз билан бадхулқ бўлса у,
Бир гўзал хатдирки, имлоси хато.

* * *

Эй хасис, интилгил хушфеъликка,
Мол-дунё бандидан ўзни бўшатиб.
Умрингни сарф айлаб жамғарган молни
Ниятинг — гўрингда эмоқми ётиб?

* * *

Аслида одамдан кам эмас одам,
Чунки барчамизнинг отамиз Одам.
Кимнингки жавҳари бўлса илму фан,
Унинг таги улуғ, ўзи мухтарам.
Хунардан гурур эт, мансабдан эмас,
Илмли одамга улуғлик ҳамдам.
Ўткир пўлат камдир қийматда зардан,
Фазилати учун зар унга маҳрам.

* * *

Хусраво, ҳар ким ҳақинда қилма исроф назмни,
Пастни кўрсанг нафрат эт ҳамда хасисдан юз ўгир.
Гар саховат мадҳ этилса, зеб топар сўзинг мудом,
Бахл мақталганда маъно сувга кетгай, маҳв ўлур.
Тушса ёмғир қатраси дарёга бўлгайдир гуҳар,
Қатра гар тупроққа тушса қоп-қора балчиқ бўлур.

* * *

Озор топганида кишининг дили,
Уни қайта хурсанд қилмоқлик мумкин.
Киши хафаликни унутар аммо
Озоринг заҳридан дилда қолур кин.
Ип узилса уни улаб бўлади,
Аммо ўртасида қолади тугун.

* * *

Деҳлавийга мутриб айтибдурки, «Эй сўз кони, айт,
Илми мусиқий эмасми шеърятдан яхшироқ?
Чунки у диққат ила келмас қаламга ҳеч маҳал,
Бу эса қоғоз билан дафтарга тушгандир бироқ».
Мен жавоб бердим, ҳар икки илмда мен баркамол,
Иккисин тадқиқ этолдим, ажратолдим қора-оқ.
Назмим уч дафтар қилибмен, бошла сен таҳририни,
Мусиқий илмин ҳам уч дафтар қилибман, яхши боқ.
Назм бир фандурки, қондиргай у ўз завқингни бас,
Унга на ҳофиз керакдир, на эшитмоққа қулоқ.
Гар киши шеъримни лабда паст пичирлар, хўп раво,
Бундан ўзгармас шакл, маъноси ҳам бўлмас ямоқ.
Лек агар хонанда «хўп-хўп» ёки «хап-хап» айласа,
Унда сўз бўлмас экан, у маъзи йўқ енгил қовоқ.
Бошқаларсиз айта олмас битта сўз, айтмоқ эса,
Товши зўр бўлган билан беъмани карнай тумтароқ.
Шундай эркан мутрибу хонанда муҳтож шеърга,
Шеър дер эркан суҳанпарварга муҳтож бесаноқ.
Назмни сен бир келин бил, нағма унга зеб, безак,
Бўлса хушрўй зебу зийнатсиз ҳам у айбдин йироқ.

* * *

Ширин сўз душманни даф қила олур,
Тил заҳрин сочади бадхулқу жоҳил.
Қон—фасод заҳрин кам қила олур шахд,
Аммо тил наштарин ютолмас оқил.

* * *

Бекор вақиллама қўлингдан келса,
Ақл арбоблари нодон дейишар.
Яхши сўзла, ширин сўз деб ёзишсин,
Агар бадсўз эсанг, ҳайвон дейишар.
Сенинг қозинг агар виждонинг бўлса,
Сенга не, яхши ё ёмон дейишар.

* * *

Одамнинг шарафи илмин кўплиги,
Кимики донодир, мен шунинг қули.
Ким мансаб қидирди, илми бўлмади,
Бадрабхона ундай мансабнинг йўли.
Бошида дастору эгнида зар тўн —
Бўлса ҳам, ҳамаша нолокдир қўли.

* * *

Айём қозиларин бари муттахам,
Барчаси имонсиз, порахўр, маккор.
Либосу зийнатда уларнинг илми,
Фазли эса фақат бошдаги дастор.
Шарнат ниқобу ўғирлик ҳунар,
Ҳатто гоҳ-гоҳ қилмас тавба-истигфор.
Кимда бир дирамлик шикоят бўлса,
Порага биттанга бермоғи даркор.
Қозига борасан барча зулмидан,
Қозини зулмин кимга қиласан изҳор?
Хусраво, не келса қазодан келур,
Емон қазодан дод, дод, парвардигор.

* * *

Олим агар илмига қилмаса амал,
У — устига китоб оргилган эшак.
Илмсиз қозини эшак деб айтма,
Чунки бу эшакка тухматдир бешак.

* * *

Давлат тополмаган ўзи ноқобил,
Замон серҳаракат, қобилга ҳамкор.
Кун нури тушмаса ҳужра кунжига,
Қуёш эмас, ҳужра бунга айбдор.

* * *

Бу оламда кимки тумтароқ сўзлар,
Одамликдан унда йўқдир бир нишон.
Ким сўзида тез-тез «гапим рост» деса,
Худди шу «гапим рост» дегани ёлғон.

* * *

Гар юмшоқлик билан битса иш,
Тезлик йўлин танламоқ нечун?
Гараз юрса маслаҳат томон,
Ҳеч ким қилмас ўз дилини хун.
Игна ишин қилолмас шамшир,
У тикиб, бу йиртгани учун.

* * *

Оқилу донодан изланг яхши ахлоқу ҳусн,
Ким эшакдан одоб излар, ўзи ундан хору паст.
Ақлсизлар тарки одоб айласа айб айламанг,
Гар Сулаймон тахтига чиқса чумоли айб эмас.

* * *

Охир ўз жазосин тортмайин қолмас,
Дўстларга қасд қилса агар паст одам.
Шам бошига пилик мой торта-торта,
Сўхта бўладику охир ўзи ҳам.

* * *

Қанчалар бўлмасин шеър фасоҳатли,
Дил қовжирар, мақтаб ураверса дам.
Нафасдан шам, чироқ ўчади ҳамон
Ул Исо нафаси бўлганида ҳам.

* * *

На доноликдан нишон, на ақлдан зарра бор,
Чиранчоқ сўзларида кўп бўлгай лофу ёлгон.
Чанг пардасидан чиққан товушдек нозик сўз-ла,
Ноғорадек бепарда тараклайверма чандон.
Лоф ортганда ҳаддидан ҳеч яхшилиқ келтирмас,
Шамол ҳаддан ошганда нишонга тегмас пайкон.

* * *

Гурурланма Хусрав шеърларингдан,
Орқадан турлича сўзловчилар бор.
Ўз каломинг айбин кўрмоқчи бўлсанг,
Рақиблар кўзи-ла қарамоқ даркор.
Ҳар ким ўз сўзини яхши деб билгай,
Ортиқ мақтов қилар доим дўсту ёр.

* * *

Ким бўлди давлатманд ишқ-муҳаббатдан,
Эътибори ошди ҳазору ҳазор.
Булбулни кўрдикку бўлгач ишқдан маст,
Бир қушчанинг номин қўйдилар «Ҳазор».

* * *

Ё таассуф, ё бало бул осмондин келаду,
Бул қиёмат ёки офат ҳар томондин келаду.
Фитна сели йўл олиб олам асосига бу йил
Рахна солиб, бир йўла Ҳиндустондин келаду.
Елга учган барги гулдек тарқамиш дўстлар букун,
Баргрезлик шеваси ул бўстондин келаду.
Халқ кўз ёши жуда кўп оқди тўрт ёққа букун,
Мисли беш дарё бўлибон Мўлтондин келаду.

* * *

Мен бир мискинману заифу бежон,
Куйибон қайнарман мисоли қозон.

— 35 —

Шомдан то тонггача, эртадан то шом,
Қайғу бурчагида тополмам ором.
Бу ўжар таъбим деб ўзим каби кўп
Инсонлар қошида тик турибон хўп,
Ўз қонимни ўзим ютмайин ҳечам,
Бировлар сувидан қўлим бўлмас нам.

* * *

Бу йил кетмиш юлдузимдан икки нур,
Ҳам биродар, ҳам онамки, мисли ҳур.
Бир ҳафта ичинда ғуссага ботдим,
Икки тўлин ойни бирдан йўқотдим.
Мотамим икки-ю ғам икки бўлди,
Фарёдларки, мотам икки бўлди
Қон бўлди дилим «Дариг!» демақдин,
Оҳ-нолаки, мисли тиғ емақдин.
Бўлган-чун онам тупроқ, қаро ер,
Тупроқни бошимга сочсам арзир.

* * *

Эй жоним онам, қаёнсиз охир,
Юз кўргизасиз қачон сиз охир!
Сиз бирла ўғилни жони кетди,
Чунки уни пўштибони кетди.
Давлат эди номингиз, нечук соз,
Ҳам давлат эди менга у ҳам ноз.
Нозим ила қолмади-ку давлат,
Нозим кима? Давлат — уйқу, ғафлат.
Йўқ, йўқким отини тирик тилимда,
Ҳа, Давлат онам ҳамон дилимда.

РУБОЙЛАР

* * *

Вафо кўчасидан елдинг, эй шамол,
Ошно бўйин олиб келдинг, эй шамол.
Аслингни билдим мен жонбахшлигингдан,
Дема менга: «Қайдан билдинг?» эй шамол.

* * *

Хоҳласанг насибам ҳажру фиғон қил,
Хоҳласанг васлингда шоду хандон қил.
Ундай қил, бундай қил мени демайман,
Қандай истар эсанг, шундай фармон қил.

* * *

Қачонки юзинг наззора қилгайман,
Юзинг васфини юз бора қилгайман.
Остонанг хокидан сурма истар кўз,
Бундайин кўзни мен қора қилгайман.

* * *

Бўстонда лола, гул — қирмизи япроқ,
Бунча алвон рангни қайдан олган боғ?
Гупириб уради унда қайноқ қон,
Ҳаддан ортиқ одам емиш бу тупроқ.

* * *

Узоқ тунлар рақиб ёнида дилдор,
Шодликка йўлдошу ишрати бисёр.

Мен мискин, ғам билан қон ютмоқ ишим,
Хонада йўлдошлик фақат тұрт девор.

* * *

Дедим: «Бул кеча кел, эй тўлин ойим»,

Деди: «Ноламни қил, ё оҳу войим».

Дедим: «Бир оҳ урай сенинг дастингдан»,

Деди: «Эллик бўлсин, йўқдир парвойим»,

* * *

Кеча дилни ғаминг босди, эй айёр,

Дил эзилди, сийнам бўлди ярадор.

Мижжа қоқмай чиқкан кўзларим, айтинг

Кимни сақлаб бунча бедорсиз, бедор.

* * *

Кўзларинг киприкдан қилгач ривоят,

Кўзларим жавобда қон тўкди ғоят.

Бу дардни кўнгилдан чиқориб бўлмас,

Ҳам ўзгага қилиб бўлмас ҳикоят.

* * *

Ҳар қачон кўчанга тушганда йўлим,

Узоқдан ер ўпиб, кўксимда қўлим.

Утаман бу бахтдан бошим осмонда,

Шундай асир этди бу бахти мўлим.

* * *

Хусрав, сўзларингдан қизиди бозор,

Аммо каломнинг ҳам чегараси бор.

Кўп гапирма, сукут сақлаш ҳам яхши,

Қачонгача дерсан: «Гапларим бисёр!»

* * *

На олтин ҳирсидан куйган сийнам бор,
На тамаъдан дилим ғамга гирифтор.
Арпа нон, тивниқ сув, ҳоли бир бурчак —
Қандай ширин ҳаёт бу, парвардигор.

* * *

На солди дилимга, кўргил, у моҳру,
Дилимдан не ўтмиш, биларми, оҳ, у.
Уқ отган билурми оҳу ҳолини,
Дилимдан ўтганин билар бир оҳу.

* * *

Сени деб оламга афғоним равшан,
Дилимдаги сирни ниҳоним равшан.
Дил ўти тилини чўзар оғзимдан,
Ушбу тилдан дили сўзоним равшан.

* * *

Адоват эшигин очмоқ қачонгача?
Дилга ғам уруғин сочмоқ қачонгача?
Бутун умрим ўтар совуқ оҳ-воҳда,
Умримни ел олиб қочмоқ қачонгача?!

* * *

Менинг дилим сенсиз топади барҳам,
Лабинг тутиб дегил: «Мана ол, малҳам».
Жудоликдан жоним чиқса-ку чиқар,
Сени кўролмайин кетгани алам.

* * *

Мен асир, мубтало, нотаваон сенсиз,
Нечук тирикман-а мен ҳамон сенсиз.

Менсиз қайдасан деб, сўрамайсан ҳам,
Ўзим ҳам билмайман, мен қаён сенсиз.

* * *

Жабринг тортамиз—мен, ҳам фидо дилим,
Унга чидамлироқ, ё мен, ё дилим.
Хуллас, ўлганда ҳам мен ғам емайман
Худди шу ташвишдан кўп адо дилим.

* * *

Мен вафо тухмини экдим дилга, бас,
Эс-хушни сен тамон солдим йўлга, бас.
Дедингки, жаҳонда кимни дўст тутдинг?
Дўст деб сенинг номинг олдим тилга, бас.

* * *

Ишқинг ошуфта-ю ҳайрон айлади,
Бир йўла бесару сомон айлади.
Бу доғни ювмоқлик иложи қайда,
Сўзлаган сори бе имкон айлади.

* * *

Жоним, базму айшинг хуш мудом бўлсин,
Менинг дилим қони тўла жом бўлсин.
Яхши хулқинг учун май сенга ҳалол,
Менсиз нчар эсанг, у ҳаром бўлсин.

* * *

Ой юзлигим, юзинг кўрай деб кунда,
Розиман ўлтирсам хорлик бурчинда.
Ийғидан кўр бўлсам ҳеч ғам емасман,
Ғам шундаки, юзинг кўролмама унда.

* * *

Жон десанг, пойингга этайин нисор,
Бош десанг бошимни берай, қани дор?
Ҳар икки жаҳонни сенга тутганман,
Бошу жондан бўлак яна не даркор?

* * *

Шу ерда турарди ул кўзи фаттон,
Бу кун ўша ердан ўтганим замон,
Ҳар икки кўзимдан тирқиради қон,
Эсга тушиб ўшал сарви хиромон.

* * *

Токай менга жафо ва озор, ахир,
Раҳм айла бу кўзлар кўп бедор, ахир.
Зулфингдан тузоққа тушди юзлаб дил.
Бирисин қўлга ол, эй хунхор, ахир.

* * *

Ҳарчанд сендан юзлаб кўрсам-да жафо,
Сендан юз хил йўлда бўламан ризо,
Кўнгил борки, дойим қўмсаса сени,
Кўз борки, юзингни қилса тамошо.

* * *

Фироқинг эс-ҳушим элтмишдир бутун,
Билки, жон ҳалқумга келмишдир бутун.
Сенинг кўчангсиз йўқ менга уй, кўча,
Зулфу руҳингсиз йўқ на куну на тун.

* * *

Жоним қул айламиш рафторинг, эй ёр,
Тунлари ой ўтса, сенга гирифтор.

Недур тоғ бағрида каклик хироми?
Сенинг юришингни этади такрор.

* * *

Сенсиз икки кўздан қон тўқдим бисёр,
Андуҳ номасини ёд этдим зор-зор,
Сендан сўнг кўп замон мен тирик қолдим,
Уятдан бошга тиғ уришга тайёр.

* * *

Мен йиғласам тупроқ бўлади гулранг,
Нола қилсам менга рашк этади чанг,
Раҳм айла бу дилга шўрида-ю танг,
Билмадим сендаги юракми ё санг?

* * *

Ёд айласам умри беҳосилимни,
Етолмаган орзу ва манзилимни,
Емон аҳволиму дил мушқулимни,
Очолмайман мотамсаро дилимни.

* * *

Эй ғунча, ҳеч ким сендек очмайди даҳан,
Лекин даҳанингдан сочилмас сухан.
Дилингни бергансан бута шохига,
Демак, кўнгил очар жойингдир чаман.

* * *

Ғазалсаро бўлганда булбул тонг саҳар,
Гул шохига осилган юракка ўхшар,
Субҳ насими хуш-хуш елгани учун,
Наргис уйқусираб йиқила турар.

* * *

Гул фаслида хуррам, шод бўлсин қари, ёш,
Зеро, наргис кўтармас пиёладан бош,
Булут тўкса арзийди тинимсиз кўз ёш,
Чунки ҳаволанмоқ унгадир йўлдош.

* * *

Ҳамиша май бўлсин ва шодлик бўлсин,
Бода узра бода бунёдлик бўлсин.
Чарх кўза ясаса тупроғимиздан,
Ундан май ичишга имдодлик бўлсин.

* * *

Дилу жон роҳати — жонони келди,
Кеча кулбамга жон меҳмони келди.
Бепоен зулфини қўлимга олиб,
Силаб ўтдим, то тун поёни келди.

* * *

Жоним, вақти сайри бўстон, бир боқ,
Вақти гулу вақти арғувон, бир боқ.
Нечун гул деб қўлинг узатмоқдасен,
Кафтинг ёзсанг, ўзи гулсимон, бир боқ.

* * *

Эй, ғамингда жону дилимдир хароб,
Сенсиз дилу кўзим босмиш оташ, об.
Хаёлингда уйқу ўрнин ўйласам,
Чодирим — киприкда кўз ёшдан хубоб.

* * *

Дейдилар, боғлагил бу ёмон кўзни,
Гўзалларга боқма, кўр айлаб ўзни,

Ўзни кўр қилишга ҳожат бормикин,
Кўр бўламан, кўрсам мен гўзал юзни.

* * *

Ёд этмадинг мени фаромушлиқдан,
Мен ҳам арз этмадим, ҳеч беҳушлиқдан.
Бир бурчакка тиқди менинг жимлигим,
Минг фарёд этайин мен хомушлиқдан.

* * *

Кеча ёрга етган бу мискин эди,
Кўзим ўнгида ой ҳам парвин эди.
Бўсасидан масту хароб бўлибман,
Ҳарчандки лаб майи шип-ширин эди.

* * *

Ҳуснинг ёдин эсга олганим замон,
Йўл оламен борда гул-насрин тамом
Ва кўздан йўқолган кўзлар ғамида,
Наргисга боқаман хуш ва нигорон.

* * *

Жонон ғами беҳад алам, меҳнатин кўр,
Дил дудидан тилда оташ суръатин кўр.
Кўрмак бўлсанг жабр пеша дилинг ишин,
Бу жонимга етган алам шиддатин кўр.

* * *

Қачон ёр ҳавоси бир бор қўзғалур,
Ўпич, кучоқ орзуси, эй ёр, қўзғалур.
Йўлнинг ҳоки бўлдим, елга учирдинг,
Ўйламадинг бундан ғубор қўзғалур.

* * *

Ким зулм қилишда бўлибди чечан,
Дили мазлум ўқи билан тешилган.
Шамга ўзин урган парвона куйди,
Куйганга текканлар тез куяр экан.

* * *

Хусрав забонингдан ёғади гавҳар,
Сендан очиқ-ниҳон ҳар ёқда жавҳар.
Панжангдан учади найза ўқ чандон,
Қуварсен бир чўп-ла барчани яксар.

* * *

Мени қораладинг, қулингман ахир,
Тилингга не келса, айлама зикр.
Эй, танг даҳан, кўп ҳам катта гапирма,
Кичик оғизчангга сиққанча гапир.

* * *

Икки зулфин ҳар мўйига бу хуш санам,
Юзлаб анбар уруғини қилмишлар зам.
Ўқдай тўғри дея билма дилин, чунки
Қовун каби тиши унинг ичида жам.

* * *

Десам руҳинг, дер бало, айтиб бўлмайди,
Десам лабинг, дер даво, айтиб бўлмайди
Десам сўзим, дер нима д.б бўлғай уни?
Десам яхши, дер саро, айтиб бўлмайди.

* * *

Ярим маст наргисинг бетоб айлама,
Синамга ғамзангдан шитоб айлама.

Хун тўлиқ дилимга, эй оби ҳаёт,
Ҳар лаҳза келгилу хуноб айлама.

* * *

Яна санам келди юз ғамзаю ноз,
Жоним шодлигидан ноз этди оғоз.
Дийдор ҳасратида чиққан у жоним,
Кўп замон керакки, қайтиб келса боз.

* * *

Ҳажрингда тоқатим тоқ бўлди, жонон,
Бу воқеа недур билолмай нолон.
Сенсиз жон берибман, йиғлайди жаҳон,
Агар келсанг, менга қайта кирар жон.

* * *

Тузоғига тушмиш дили нотавон,
Мўйига боғланмиш бу ғамзада жон.
Шунда зулфинг кўрдим, десам, деди жим,
Қаддим соясини ким кўрмиш, қачон?

* * *

Дедим, камаймаса бу ғам, не қилай?
Жон ортарми сенга борсам, не қилай?
Кўнгилчаклик бўлди бало, эй жонон,
Очилмаску дилим ҳечам, не қилай?

* * *

Эй сарви чаман, сен ҳусни бўстон бўл,
Эй ел, лола юзга сен мушкафшон бўл.
Гул, чиқма ташқари нарғис букун маст,
Ғунча пардасида лаҳза пинҳон бўл.

ШАҲРОШУБ КИТОБИДАН

К а ф ш д ў з

Эй кафшдўз, мендан истама дил, дин,
Тўлин ойни ярим қилма ҳуснингдин.
Жон олу кафшимни ростламасанг бас,
Кафшингга жонимни тикиб, қил гулчин.

Ч а н г ч и

Чангинг этди кеча базмимни равшан,
Дилим ишин қилди заҳмаси бирлан.
Чангчи деб, танадан чиққан кўнгиллар
Чангалига тушиб, дейишар: «тан-тан».

Т а р о қ ч и

Ул тароқчи кўнглим ичра қурмиш уй,
Пойига йиқилдим, ҳушдан қолмай бўй.
Олдида ётардик тароқлару мен,
Тароқлар тишида мен бир нозик мўй.

Г у л ф у р у ш

Севдан ўзга ҳуснин писанд этмас гул,
Шунингчун барчадан кулиб турар ул.
Зуннор ҳам боғламиш сенинг дастингдан,
Эй гулфуруш ҳинду, юзинг беркитгил.

О ш п а з

Ошпазим, қўлингда пишади олам,
Оташингда пишар юрагим ҳар дам,
Ҳайрон бўлдим, нечук қизиқ бозоринг,
Қўлингда пишаркан офтоб қурси ҳам.

ИСКАНДАР ОИНАСИ

СЎЗ МАРТАБАСИ ҲАҚИДА СЎЗ

Боракалло суҳан зич майдонига,
Бир арпа сиғмаса омбор донига.
Азиз тут одамлик гавҳарини сен,
Ундан ҳам азиз сўз жавҳарини сен.
Ҳар хонада унинг сулҳ ила жанги,
Ҳар дилда шитобу, тўхтами янги.
Юз яхшилик истаб келар баҳори,
Юз хилда безанар келинчак-ёри.
Элчилар ваҳийсин ёзар хомаси,
Одамзоднинг асли шарафномаси.
Сўз асли жонмасми яхши идрок қил,
Нечун жон чиққанда сўздан қолур тил.
Агар обод умр тиласанг сўздир,
Ҳаёт чашмасига ҳамоҳанг сўздир.
Қулоққа ошкору кўзлардан ниҳон,
Беркитолмас ундан асрорин жаҳон.
Қанча сўзни тахлаб ташласада тил,
Яна сўз айтмоққа қодир турар ул.
Яхши фолга эга бу нақд қиссаси,
Жаҳон тўлару, кам бўлмас киссаси.
Неча олсанг ундан гавҳари якто,
Дарёдан томчи у, камаймас дарё.
Ким қадамин чоғлар сўз бозорига,
Равшанлик келтирар касбу корига.
Жон хазинасидан ганж этиб бардо,

Тилни калит этиб топширмиш худо.
Бу шудгордан деҳқон кўрмади зиён.
Оғзи боғлиқларга ким берди забон?
Забонким, бор-йўғи бойлигу гавҳар,
Биз доим у билан, аммо беҳабар.
Барчага баробар вафодор нигор,
Аммо кўшлар ундан эмас хабардор.
Бу қандай бадхулқ, эй ношукр банда,
Шундай мулкинг ҳаққи шукр йўқ санда.
Ишинг андозасин қилсайдинг фикр,
Қилмасмидинг, тилинг борига шукр.
Бизга бу вилоят, бу боғу чаман,
Иноятдир азал остонасидан.
Кўр, нечук карамин кўрсатиб худо,
Сўз мулкига бизни айлади подшо.
Ризвон боғи тамон тушгандим йўлга,
Жаннат калитини беришди қўлга.
Хуррам боғ эшигин очибон дарҳол,
Мен ҳам унда бўлдим ёш сарви ниҳол.
Унда не мевага тушаркан кўзим,
Бахиллик қилмадим, емадим ўзим.
Мастоналар ичса жоми мусаффо,
Мурувват бўлмагай ичсалар танҳо.
Бу бўстондан олдим олма-ю анор,
Дўстлар билан боҳам кўрай деб, бисёр.
Саҳросига шундай тўшадим гилам,
Ақл ҳайрон эди босганда қадам.
Айб этма яхшими ёмон дастурхон,
Бахтим мукофотин олурман ҳар он.
Биров пиширган ош ёқмайди тамом,
У ё чала пишган, ё бутунлай хом.
Пишган бўлса ҳамки бемаза эсиз,
У ё шўр кўринар, ё бутун тузсиз.
Фикр элагидан неки ўтказдим,
Меъёрига намак-тузин етказдим.

Ким дастурхонимдан туз-намак емиш,
Менинг туздонимни этмас фаромуш.
Заҳри қотил бўлур сирка сараси,
Тиришса мезбоннинг турқ-башараси.
Мен фақат яхшилик истагин қилсам,
Қовоғимдан сирка қуймасман ҳечам.
Улуғлар-ла обод бул дастурхоним,
Таом тепасида абад меҳмоним.
Озиқ озку аммо меҳмонлар бисёр,
Ҳаммаси емишли ва ҳам барқарор.
Кимки сув устига тортаркан поҳол,
Унга бу ширинлик бўлмасин ҳалол.
Кимки инсоф билан қўяркан қадам,
Мақсудин қўлига киритар маҳкам.
Ўлакса билан ит гар сақласа жон,
Устиҳон ғажилаб сақлар устиҳон.
Билимдонлик лофни урса ҳам кўплар,
Доно суҳбатида сочолмас гавҳар.
Донолар наздида нур сочмас осон,
Ҳар кўчадан чиққан ҳар сохта фиғон.
Қидирмадим кимнинг боши узра нур,
Ҳар кимсада бори ўзи кўринур.
Мушук етмиш томни ўтса тун бўйи,
Бари бир маълумдир айёрлик ўйи.
Юз деворни тешиб ўтсада сичқон,
Мардлар ҳисобига кирмас ҳеч қачон.
Тўғрилиқдан эрур эгрининг тожи,
Қўлин ўзга, бошин ўзга иложи.
Мен ҳам неки топдим бу хазинадан,
Бировдан бир нарса олмадим зимдан.
Чўнтакларим бўшдир бу нақдинадан,
Аблаҳликдан ҳасад қиладир душман.
Эй ҳасадчи, куйиб ёнмагил бекор,
Қалпоққа арзимас бурда ноним бор.
Дилим икки юз ганж билсада, ажаб,

Мафтун ўлмас фақат зотига қараб.
Яхшимас билимдон наздида чандон,
Аблаҳлардек бўлсанг тахсинга шодон.
Май ичиб ғурурлик айласанг изҳор,
Сенда ҳаво тўла пуфак шони бор.
Ортиқ-ками йўқку мағзу пўстингда,
Нафрат душмандану мақтов дўстингдан.
Билолмадим нечун тошюрак киши,
Биридан шод, бирдан ошар ташвиши.
Ойна тошга тегиб бўлганда чил-чил,
Ҳар парчаси қилич бўлади билгил.
Пишган бошоқларга келиб урса дўл,
Баргу донин бирдек ерга тўкар ул.
Йўқ тилидан учган таъна-маломат,
Борлар этагига чирмашар албат.
Бой ўғридан қўрқиб қалтираб турар,
Ҳеч кимдан тап тортмас чўнтаги бўшлар.
Ҳунарманд камситар беҳунарни хўп,
Ва лекин ўзига унинг заҳми кўп.
Киши емайдику пишмаган таом,
Оташ ҳам олмайди гар уд бўлса хом.
Токай берай оро беҳуда сўзга,
Кўринайми гадо мажлисда кўзга.
Ҳар даврада токай ҳангома излаб,
Беҳуда сўзларга садақа кўзлаб,
Найрангбоз ўзини билмаса азиз,
Тийинга юз ёлғон сўзлар бетамиз.
Сўзламоқ мен учун шакарфурушлик,
Аммо амалидир асал ёйишлик.
Дилимда ўз жоним азизу қиммат,
Не фойда ўз-ўзим қилмасам иззат.
Танг феълидан олтин сўз чиқса-да боқ,
Бу гавҳарни оддий тош-ла тенг кўрмоқ.
Гар тамаъ пайида сўзласа бахши,
Оғзига тупроқ лиқ тўлгани яхши.

Сўз асли гавҳардир, дурри бебаҳо,
Пастлар наздида ул балки каҳрабо.
Нечун гавҳар тўкай ўзга барига,
Пастлар қойил қолмас сўз гавҳарига.
Эшак ўлмоқ бўлса бедаво, зинҳор,
Осмайдилар унинг бўйнига тумор.
Не деяй дунёда қолмаса доно,
Доно бўлганда ҳам кариммас асло.
Чўнтак қуруқ, аммо чехраси баҳор,
Қовоқ солиқ бойдан яхшидир минг бор.
Ҳеч кимдан садақа кутмаймен, аммо,
Хулқидан яхшилиқ кўрсам шу аъло.
Сенинг ўнгу сўлинг хазина ахир,
Менинг кўксим ичра хазинам басдир.
Инсон торозуси ҳунарни ўлчар,
Не ўлчар тупроққа тенг қўйилса зар.
Не билсин эшигим қоқмаган одам,
Гавҳарим нурида неча дарё жам.
Агар бозоримга келмаса ғаним,
Қайдан билар нима турар деганим.
Ширинлик мазасин билмаган одам,
Ҳалила¹ деб ўйлар ҳўл хурмони ҳам.
Ҳанзал² кўринишда олмадан дилбар,
Бирин ичи заҳар, бириси шакар.
Бели боғлиқ қамич ва шакар қамич,
Бири ўтин, бирин шарбатини ич.
Мени замон танир, замон аҳли ҳам,
Даҳрда мендеклар топилади кам.
Оламда бормикан мендан ҳам бўлак,
Мендан бўш чўнтакроқ, мендан бўш чўнтак.
Баргига бўлмаса яшнамоқ шева,

¹ Ҳалила — Меъда касалига ишлатиладиган аччиқ дори.

² Ҳанзал — аччиқ ёввойи қовоқ.

Ҳунарманд қай шохдан беради мева,
Бир машҳур мақол бор, билади олам,
«Кимнинг ҳунари кўп ризқи рўзи кам».
Фигон, юз фиғонким ҳунарларим хом,
Ақл олдида бари камчилик тамом.
Умрим кундузлари уйқуда ўтди,
Тунларим афсона сўзлашга кетди.
На дилим бу узун уйқуга тўйди,
На тилим афсона сўзлашни қўйди.
Дил юртида юким йўқ экан, демак —
Зиё билан иши йўқ кўршапалак...
Янги танга сочмоқ бўлибман билсанг,
Нечун ўз тангамнинг ҳолин этай танг.
Танҳолик, сир ганжи бурчак менга хос,
Дил хирсдану, ақл тамаъдан халос.
Жону тан озуқин ҳам орасталаб,
Фақат ҳимматимдан айласам талаб.
Супуриб саройим саҳнин тозалаб,
Андишадан чиқмай аста очиб лаб,
Дарёнишонларнинг дастури билан,
Дарёфишон қўлдан дур сочсам экан.
Жон озуқи майдан берсам ниҳоний,
Дўстона қадаҳим олса руҳоний.
Пора дилга шароб тутсам қўлимдан,
Ҳам ўзимни сақлаб қолсам ўлимдан.
Хизир ҳам ичганда оби ҳаётдан,
Рақибин чиқорган эдику ёддан.
Ҳаёт суви йўлин очса ҳам магар,
Ундан ичолмади ташна Искандар.
Оби ҳаётимдан тирилиб ўзим,
Давронимга тирик боқадир кўзим.
Дур соча бошлағач аввалин қалам,
«Матлаъ» дан «Анвор» га мен тикдим алам.
Мен ўшал асалдан шарбат тутқаздим,
Достони «Фарҳоду Ширин»ни ёздим.

Яна бу заминдан отимни сурдим,
«Мажнуну Лайли» га хатимни бурдим.
Букун яна қалам кўрсатиб ҳунар,
Жилосини топсин мулки Искандар.
Донолар тегмаган дурларни терай,
Қўлимдан келганча маржонлаб берай.
Мендан олдин Ганжа ҳунарпарвари,
Ҳунари кўксига ҳаддан ташқари.
Бир май косасини қўлгаки олди,
Софин ичди қуйқа бизларга қолди.
Мен нечун ул майга хиралик қилдим,
Ҳарифларга ўзим баробар билдим.
Бу дostonни шарҳлаш хаёли осон,
Ростликдан келарди қадимдан ҳамон.
Фалакда ягона доно бор экан,
Ўқир варағига тоқлик ёр экан.
Ул муҳрани бир-бир териб қўлига,
Торозуга тортиб солмиш йўлига.
Қаламидан жилва қилиб ҳар пайкар,
Қайга борса дилни, кўнгилни овлар.
Сир пардасин йиртиб, бошдан оёққа,
Айтилмаган сўзлар етди қулоққа.
Сўз агар ақлдан тикмайин алам,
Қаламга олинса, синсин у қалам.
Сўзим ҳеч топмасин десанг эътироз,
Езар сўзинг аввал обдон ўйлаб ёз.
Мушк билан ёзсанг ҳам қиссанг бўлса хом,
Зийнатли ёзувинг топади дашном.
Гулгун элик қўйса юзга қоралар,
Барча ундан кулар, барча қоралар.
Бу ҳавас дилимда жўш ургани дам,
Дилим бир орзиқди, ичга тушди дам.
Текшира бошладим дилимдан ёна,
Нимаси рост бунинг, нима афсона.
Гавҳар тергувчи мард терибди гавҳар,

Не бўлур мунчоқлар терсам мен агар.
Етармикан сенинг бунга мажолинг,
Бошқага тўнкамоқ эмас хаёлинг.
Менга бир нуктани айтарди ҳақим,
«Шеър қийинлиги қадимдан қадим».
Қадим тарихларни варақлаган он,
Хилма-хил сўз учраб турар фаровон.
Искандар жаҳонда бахтли шоҳ эди,
Иқболи гуллаган кенг даргоҳ эди.
Баъзилар валийлик муҳрин тақашди,
Баъзилар пайғамбар дея аташди.
Яна текширишлар борсада ҳали,
Фурсатдир атамоқ мададкор вали.
Ажабки донолар унга юклаб юк,
Мўъжиза, кўролмай кутишар буюк.
Гоҳ пайғамбар дея мадҳ ўқишар,
Гоҳ мўъжизасига танга сўқишар.
Ё авлиёликка қўшилса ҳисса,
Кашфу кароматдан айтишар қисса.
Бу йўл дин йўлида дурусту аъло,
Лек ишончдан жилов тортмоқлик хато.
Истаган бозорин қизитар ҳаллоқ,
Уни мўъжизада кўрсатмас бироқ.
Кимки бир иш учун бўлибди пайдо,
Шу қулип калитин тутқазар худо.
Жаҳоншоҳ худога бўлибдими ёр,
Олам фатхи унинг тақдирида бор.
Барчаси кетма-кет бўлади роми,
Осон қўлга кирар тилаги-коми.
Қуруқликни олди мисоли Хизр,
Сувни забт этишда худди Илёсдир.
Ул дарё ичига олганида йўл,
Муҳитда худонинг ўзи чўзди қўл.
Лашкари овқатсиз, сувсиз қолса гар,
Бир бошоқдан унинг чорасин берар.

Зулматга кирганда юлдузни берди,
«Отлари адашмай йўл олсин» дерди.
Наздида не мушкул бўларкан пайдо,
Арасту ҳал қилиб берарди доно.
Агар ишга чигил туша бошларди,
Бахтиёр Афлотун ечиб ташларди.
Деву пари керак бўлиб қолган кун,
Шул замон Балинос қиларди афсун.
Этаги тагида замину замон,
Бахт париси ўрар атрофин ҳамон.
Ҳакимлар, пайғамбар ва донишмандлар,
Ақлдан ақлига қувват беришар.
Кишини қўлласа ўзи дафъатан,
Ажабмас ҳар ишга етса тўсатдан.

НАСИҲАТ

Сўзимга қулоқ ос жоним жавҳари,
Сўз эмас, фош ўлур дилим гавҳари.
Мана шу матодир топганим бори,
Ҳамма вақт чаққондир бунинг бозори.
Заршунос наздида ҳар бир фасоҳат,
Ҳар гавҳар мамлакат божидан қиммат.
Сенга текин берар буларни айём,
Олмай ўтиб кетсанг, бу иш жуда хом.
Яхши эмас мисли тош билан гиё,
Гадо қолсанг, уйинг тўлиқ кимё.
Аблаҳлигин кўргил, ҳинд кулолин ҳу,
Шунча идиш туриб қўлда ичар сув.
Бир луқма ололмай юз коса оша,
Аламдан бошига қўл урар пашша,
Хазина устида тупроқда илон,
Шунингчун буралиб, чекади фиғон.
Лек ҳали назаринг эмасдир ўткир,
Кўзинг чироғи ҳам равшан эмасдир.

Катталар чиқора олмаса, демак,
Хатни ўқиёлмас ҳали ғўр ғўдак.
Ҳолводан ҳам маза тополмаган дил,
Дору қадрин қачон билибди, айтгил.
Сен билимсиз бундан олмайсан улуш,
Пишган нарсалардан қочар аҳмоқ қуш.
Қорда ўйнаб юрган болага бир боқ,
Уд ёғочдан унга қамич аълороқ.
Сут пайида йиғлаб юрган бир ғўдак,
Оби ҳаёт нима, билурми андак?
Ўсиб мендек бўлиб етишсанг агар,
Шунда молим нархин билурсан, жигар.
Мендан сенга қолса нимаки мерос,
Энг яхши ёдгорлик шу бўлур холос.
Гарчи дил чироғи рўшнолик берар,
Шу нур ила жонинг гуволик берар.
Агар бундан дилинг ғофил қолса хўп,
Жаҳонда бу молнинг харидори кўп.
Гул ишқидан қарға гар бўлмаса маст,
Гул гулликча қолур, у бўлмайди хас.
Ўз ҳолича бўлур ҳар ким имкони,
Ўзга ўзгачадир ҳар қушнинг дони.
Ҳамма бир хил эмас, тузукроқ қара,
Бири боғбон, бирин қўлида арра.
Бир дарахтдан унар хурмо ҳам тикан,
Қулф ҳам, калид ҳам бўлар темирдан.
Варақ узра маъно аҳли битар дур,
Дўшифуруш уни пилта қиладур.
Мен бу можарони айладим тортиқ,
Пардадан чиқордим ҳаддидан ортиқ.
Идрок кўзи билан боқсанг, аввало,
Дўшпичи каби иш тутмоқ нораво.
Агарда бўлмаса нигоҳингда нур,
Дўшпи дўкони ҳам узоқ эмасдур.
Вале ўз ройимдан биламен ҳарчанд,

Ота-бобосига ўхшайди фарзанд.
Тўлиқ дастурхондан олмасанг улуш,
Лозимдир бошоқдан арпа дон териш.
Бир арпа бир йилда ботмон бўлади,
Йиллар ўтиб охир хирмон бўлади.
Букун умид сендан, эй зоти порлоқ,
Йиғарсен тупроқдан саноқсиз бошоқ.
Гар худо хоҳласа, нақдинг илдизи,
Жаҳонни тўлдирсин, юмулмай кўзи.
Мен буларни узук кўзига ўйдим,
Келгусингни ўйлаб омонат қўйдим.
Ақлинг тўлганидан келгусида шод,
Бўлганигда мендан шуни олгил ёд.
Аввалин бор сенга бўлсин раҳнамо,
Қайта-қайта шуни қидир аввало.
Букун тўртдан ошиқ эмасдир ёшинг,
Заволлик кўрмасин юлдузинг, бошинг.
Ўн тўртта етганда ойдек бўл равшан,
Нуқсондан узоқ бўл, яшнаган гулшан.
Худо яратгани Макка билан Шом,
Ўрмати деб сенга «Ҳожи» қўйдик ном.
Ҳар субҳу шом сира қилмайини канда,
Тавоф қил дил уйини тутиб арзанда.
Вафо деворини бузмагил ҳаргиз,
Сафо тоғи каби оғир бўл ёлғиз.
Аблаҳ нафс кетидан қувласанг ҳарчоқ,
Бўлурсан Ҳожимас, йўл тўсар олчоқ.
Сафодан сайқалин тополсин сина,
Дил темирин поклаб яса онна.
Дил қаро қолса-ю, юз бўлмаса соф,
Ойнадек ўзингни мақтаб урма лоф.
Тасбеҳ учун терган донанг бўлса хом,
Бу донлар бўлолмас фариштага дом.
Танам бўлсин десанг фитнадан халос,
Аблаҳ нафсингни тий ўжарлигин бос.

Бу байтал хавфлидир қара ҳар ёғин,
Жиловин маҳкам тут, йиқилма тағин.
Ким нафсига қувват берар ҳар нечук,
У фаришта бўлсин, мингани кучук.
Ёшликда кексадек шошмай ишни қил,
Қариб қўзғалолмай қолажаксан, бил.
Номинг яхшиликка бошлар йўлга кир.
Хомликдан очилмас бундай йўл ахир.
Сўнг селдек ёш тўкиб қилма пушаймон,
Унда ғарқ бўлмишдир минглаб сендек жон.
Уни қатра нам деб ўйлама ҳечам,
У алам гирдоби, тубсиз қайғу ғам.
Пушаймон бўлмоқни нстамас эрсанг,
Ҳар ишни ўйлаб қил, демагил «аттанг».
Фақат тўғрилиқни ишга ҳисоб эт,
Шундай сафга киру, банддан узоқ кет.
Қанча эгри қадам бўлса ҳамки, ул,
Охири бўладир тўғриларга қул.
Камон қанча қаттиқ бўлмасин охир,
Эгилур рўбарў келганида тир.
Тўғрилардан қолмиш шундай бир масал:
«Эгрилар мақсадга етмас ҳеч маҳал».
Бўлсин десанг бахтим юлдузи равшан,
Яхшилар сафида бош кўтаргил сан.
Ҳар илм кетига тушаркан кўнғил,
Унга қаттиқ кириш, кўп ҳафсала қил.
Мабодо аскарлар сафида бўлсанг,
Зўровонлик қилма, ноҳақ қилма жанг.
Қайсарлик билан сен отинг сурган он,
Узга экинзорин қилмасин пайҳон.
Шухрат учун ғорат этиб, қилма жанг,
Дағаллик қилмагил гар зафар топсанг.
Насибанг кичикми ёки беқийёс,
Шукур қилиб, ҳаққа боғлагил ихлос.
Тугунлар ечмоққа созлансин кўнғил,

Аввал пешонангдан ечилсин чигил.
Қошинг камонига тугун солма, бас,
Камон тугун тушса ундан ўқ учмас.
Шаҳд бўлсин қош уйиб қилинган тортиқ,
Очиқ чехра берган заҳр ундан ортиқ.
Сийлар эрса биров қош уюб агар,
Заҳар бўлур магар берса ҳам шакар.
Бадбашарага ким тегизаркан тил,
Дили оғриб қайтар беҳузур кўнгил.
Очиқ чехра билан гар урса нафас,
Ҳеч нарса бермасин, шунинг ўзи бас.
Инъомлар қилсаю солинса қовоқ,
Ҳеч нарса бермаган хушсўз яхшироқ.
Лутфинг билан қилсанг истагин бажо,
Инъоминг икки бор, ундан ҳам аъло.
Карам билан киши бошин эг ҳар он,
Лутф ила халойиқ қул бўлур осон.
Шер етар мақсадга ҳамласи билан,
Меҳмон бўлиб тушар тузоққа баъзан.
Мушукка ёмон феъл эл эмас асло.
Луқма топса ейди бурчакда авло.
Бегонага инъом берар мард одам,
Бола-чақасига берар ҳар ким ҳам.
Хўрозни мардлигин мардлик деб бўлмас,
Караму ҳиммати товуқларга бас.
Ким кўп меҳр қилар ўз фарзандига,
Ночор тушиб қолар унинг бандига.
Ҳар киши тортар ўз хонадонига,
Оқибат тортади қони қонига.
Қўшилган бўлса гар бир идишда май,
У майни ажратиб бўлади қандай?
Юрмагил айласа бу йўл беқиммат.
Шодонлик келтирсин овози ҳиммат.
Нағорадек қилма беҳуда овоз,
Ичи бўш, товуши кўп баландпарвоз.

Тушмайин жойимдан десанг юмалаб,
Оёғинг узатгил кўрпангга қараб.
Қайнаб тошиб чиқса қозондаги сув,
Қоп-қаро тупроққа қориладику.
Нарвонга ёпишсанг қаттиқроқ ёпиш,
Жон-жаҳдла тиришсанг битади ҳар иш.
Киши танасида қувват зоти бор,
Қадам қўйсанг, маҳкам оёқ қўйиб бор.
Кимнинг иши бошдан эмас мустаҳкам,
Охири омонат, мустаҳками кам.
Бир жойда мустаҳкам ўсгани учун,
Дарахт илдизлари кўрсатар кучин.
Оғир тош пўлатдек жилмай туради,
Сомон чўпин шамол ўйнаб юради.
Бўронлар бўкириб кўкрак керади,
Тоғ пойига аста бошин уради.
Ҳар иш поёнини яхши ўйлаб боқ,
Анжомига етказ сўнг ногора қоқ.
Бошда яхши ўйлаб бошланмаган иш,
Охири келтирар кўп қайғу ташвиш.
Ўйлаб иш бошласанг оқил бўласан,
Ўйламай иш қилсанг, ғофил бўласан.
Ҳар ким ўз ишини ўзи қилади,
Қайга етар ақл кўзи қилади.
Тиришиб киритар мақсудин қўлга,
Ҳар лаҳза солади орзусин йўлга.
Дағалликка йўқдир ҳеч кимнинг райи,
Тугунда сафолнинг топилмас жойи.
Чўнтагингда бўлсин фақат шул гавҳар.
Уни айбинг эмас, десинлар ҳунар.
Ҳалол меҳнат билан топган арпа нон,
Биров бойлиғидан яхши бегумон.
Ким ҳунар сувини тўкар, ғам ема,
Ҳалоллик бойликдан юргизар кема.
Ҳунардан бойликнинг арқоқ ўриши,

Касодга учрамас хунарманд иши.
Хунардан хабари бор эрса гадо,
Хунарсиз шаҳзода, тангдилдан аъло.
Сен шундай хунарни изла, эй пок зот,
Менга ўлимдан сўнг берсин обҳаёт.
Шундай ишга дил бер, дилим қароғи,
Мен ўлгач ўчмасин уйим чироғи.
Бу нурдан охири тополсанг роҳат,
Шу гавҳар шодадан чироғ ёқ фақат.
Бу гавҳар шодага узоқдан боққил,
Нур дарёси эрур гавҳар эмас, бил.
Бу дур етукларнинг ҳушини олди,
Болаликдан дурни қулоққа солди.
Пандимдан яхшироқ дурри машъал йўқ,
Аммо бу дағалроқ бунда сайқал йўқ.
Юзинг тириштира аччиқ бўлса панд,
Аччиқ дори фойда беради ҳарчанд.
Ешлик уйқусида гар бўлсанг мудроқ,
Қулоғингни чўзиб, беришар собоқ.
Бошқа варақларга югуртма қалам.
Басдир шу сўзимдан кўтарсанг алам.
Тоғу саҳро узра ўсган ўт-ўлан
Булут фарзандидир, шукуҳи шундан.
Истасанг ҳаётда шодликда, ғамда,
Ишинг салоҳини топгил оламда
Йўлланманг, қўлланманг бўлсин бу калом,
Сенга васиятим шудир вассалм.
Кел, соқий, хунимдан тутгил менга жом,
Маст нури дийдаси бўлсин унга ном.
«Ич, ҳа ич» овози кириб қулоқдан,
Доно насиҳати чиқсин бу ёқдан.
Кел, мутриб, болалик кўзчасин ол,
Уни болалардек қучоғинга сол.
Ешликда ўрганган куйинг бор чиқар,
Чўп уриб, кўзадан шу куйни чиқар.

ЖАҲЛНИ ИЧГА ЮТИШ ФАЗИЛАТИ ҲАҚИДА

Чарх сувидан юрар гар тегирмони,
Осонликча унинг қайнамас қони.
Душман забун бўлса эҳсон қилади,
Мардликка жон тикиб меҳмон қилади.
Гуноҳкор бўлса гар сўрайди узр,
Ўзгалар гуноҳин дилидан кечур.
Қудратли наздингда бўларкан ночор,
Зарб урма душманинг бўлса ҳам бекор.
Карам кўрсат қўлинг келганда баланд,
Жаҳлмас, карамдир гўзаллик ҳарчанд.
Фойдали ишни қил, топ забардастлик,
Ўзни баланд тутсанг келтирар пастлик.
Агар кечирмоқни айласанг одат,
Сенга ҳам келади афву саодат.
Гар сенга худодан улуғлик ато,
Сиёсатда тезлик қилмоқлик хато.
Хўп ўйла олмоқчи бўлсанг ҳам қасос,
Ўлдирмоқ мумкинку қилиб ҳам халос.
Аmmo бурда-бурда бўлганда тана,
Фармондан йиғилиб, тирилмас яна.
Аралашиб кетса бу рангин тупроқ,
Синган сопол яна бутун бўлмас, боқ.
Мушфиқ она тўкиб меҳр ва карам,
Парча гўштни қилар, ранж чекиб, одам.
Қонхўр жаллод эса, тортиб тиғи тез,
Бир зумда қиладир уни хокрез.
Қассоб ҳеч ўйларми чўпон меҳнатин,
Ўтинчи чекарми боғбон заҳматин.
Қайта тикламоққа бўлмаса имкон,
Ундайин матони маҳв этма осон.
Тиклаб беролмассан бир мўйин яна,
Тиғингдан бўлмасин маҳв жисму тана.

Дарахтни бир умр ўсдирар боғбон,
Лаҳзада томирдан қўлормоқ осон.
Дема мингни жангда қириб ташлайин,
Қани биттага жон бергил, мард дейин.
Ўзингга гар раво кўрмасанг наштар,
Кўтарма ўзгалар бошига ханжар.
Бировни куйдирмас ўзгадан олов,
Бировнинг орқасин қашламас биров.
Қар жанвор жонига алам етказма,
Қўлингдан келганча ситам етказма.
Қаракат қил асло тўкилмасни қон,
Бил, қайтиб ирмайди тандан чиққан жон.
Халқ қонини тўкиб бўлма фитнагир,
Сенинг ҳам пўстингда хун борку, ахир.
Агар сенга солса зулм ва ситам,
Унга қарши жангни қизитгил сенам.
Забунга урмоқлик қиличу ханжар,
Мурдага ниш урмоқ билан баробар.
Оҳуни қувлайсан бамисоли тир,
Шердек мард бўлсанг, шер жангини қидир.
Хор бўлган хасм агар кўрсатса иззат,
Яна хор қилмоқдан нима манфаат.
Доно ўзни босар жаҳли чиққан чоқ,
Туя юк кўтариб егани янтоқ.
Ғуссада қолса ҳам соҳибни қарам,
Тубанлашмас асло, тортмагай алам.
Найрангбоз ютса ҳам узун бир ханжар,
Томоғи қирилмас тилинмас жигар.
Киши ҳунарига берилдими, бас,
Душманин кечирар, қўрқмас, ўйламас.
Илон ўйнатувчи тутса гар илон,
Сут бериб боқади хавф остида жон.
Саффо қайнаганда чидамоқ аъло,
Яхшимас ташқари қуйилса саффо.
Тобига келганда қил лутфу қарам,

Олов авж олмаса керакмас сув ҳам.
Минг офарин ўшал озодаларга,
Ёмонлик соғинмас афтодаларга.
Рустамдан Сухроб мард юз бора аъло,
Йиқилганнинг қонин тўкмади зеро.
Ҳамладан шодланган асов отлар ҳам
Йиқилганни топтаб ўтмайди ҳечам.
Ит суякни кўриб шитоб йўл олар,
Йўлида ўлтирсанг, ўлтириб қолар.
Қутирган итданку халойиқ безор,
Ундан ёмонроқдир ким мардумозор.
Кимки тиг кўтарди тиг уриб сенидир,
Одатда Зол бўлур Рустамга асир.
Оёқ қўли магар тушса кишанга,
Аёл ҳам мушт урар паҳлавон танга
Шербон дадиллиги кучда эмас ҳеч,
Занжирдаги шерга кўрсатар у куч.
Асирким занжиринг ичра афганда,
Озод этсанг бўлур лутфингга банда.
Симурғни тузоққа илинтиргандан,
Аълороқ саъвани озод этсанг сан.
Зар инъом этгани улуғлар жаҳон,
Яхши боқ, не бўлур бахш айласанг жон!

**ҚУЛ ОСТИДАГИЛАРНИ
ЗУРОВОНЛАР ШАПАЛОҒИДАН АСРОВЧИ
КУЧЛИЛАРГА НАСИҲАТ**

Кимнинг ақли-хуши етук, баркамол,
Замон балосидан топмайди завол.
Ўйлаб кўриб топар ишнинг кўзини,
Ақл кўргонига ўрар ўзини,
Осойиш ўлтирар бурчакда жойи.
Барчаси жойида моли, авзойи.
Оғирлик тушмаса пайвасталардан,
Тамаъ ҳам қилмайди у хасталардан.

Қўл остида бўлса бир гуруҳ инсон,
Уҳдасида бўлур ҳар яхши-ёмон.
Юз бош осонликча бўлса зери по,
Қаттиққўллик қилмоқ аслида хато.
Ўзгалар ғамини есанг, бу карам,
Ўз ғамин ўзи ер ҳар қандай одам.
Қўл остидагилар паноҳидир ким,
Ўшанга улуғлик атодир муқим.
Яхшироқ назар қил, хатто макнён,
Жўжаларга қилар қанотин кўрғон.
Улуғлар кичикни навозиш қилур,
Кичикларга шафқат ажиб иш қилур.
Мард кишининг бошин бошлиқликка бук,
Бўлмаса бош эгмас, елкадаги юк.
Аммо бошлиқларни ажратмоқ керак.
Тобеъларга меҳр кўрғазмоқ керак.
Йиқилганлар қўлин ким олса, охир,
Халқ бошига шулар бўлади амир.
Фақат одамликдан шон қучар одам,
Одам сонидоку, йўқса барча ҳам.
Хуш бўйидан нофа мушк бўлди чандон,
Бўлмаса пўст ичра кўп учрайди қон.
Ҳеч ким кўтарилиб бўлолмас раҳбар,
Агар у бўлмаса раиятпарвар.
Улуғликда агар бўлмаса карам,
Тубанлашар ҳатто Жамшид бўлса ҳам.
Товус ҳам кўрикда ранг-баранг бир боғ.
Лек думи бўлмаса қапқаро бир зоғ.
Йўлбарснинг оёғи синса уриб тош.
Қандай у кўтариб юра олур бош.
Тобеълар хизматинг қилғувчи кишинг,
Улар ғамин емак сенинг ҳам ишинг.
Бош жойида бўлса, жойида оёқ,
Бош кетса оёқ ҳам қулайди шу чоқ.
Эшак юкин кўрма устида фақат,

Ташвиши хожасин бошида қат-қат.
Юкдан бўлса туя ўркачи яғир,
Эгасин дили ҳам юз пора ахир.
Ақл дер, кичикдан олмаса хабар,
Каттанинг ўзи ҳам балога қолар.
Фитнадан омонлик истама бир дам.
Лек қози мустаҳкам бўлса, чекма ғам.
Агар қўй бўрилар шаҳрига келса,
Ранжитмас улуғлар наслидан бўлса.
Хожанинг равнақи гуркираб турса,
Ғам емас душмани қанча лоф урса.
Кичик ит бўридан олса қўзини,
Катта чўпон ҳисоб этгил ўзини.
Ким фитна йўлини тўсолди маҳкам,
Жаҳондорлик бўлур шунга мусаллам.
Фитна кўтарилса бўлмагил беғам,
Сарф айла олдини ололса дирҳам.
Хирмон тепасига ёқибсан чироқ,
Ўчир хирмонингга туташмасданоқ.
Сел босиб келаркан кўча-кўйда кўл,
Чумоли ипдан ҳам топиб кетар йўл.
Офат келса аблаҳ ўз иши билан,
Донолар барчанинг ташвиши билан.
Ноғора товшимас барчага бирдек,
Кексалар ранжиса, шодланар гўдак.
Ҳатто хотирангга суянма хушманд,
Сендан зийракроқдир бу чархи баланд.
Посибон бўлмасин қанчалар хушёр,
Ўғри ундан кўра ҳушёру бедор.
Дунёдан қанчалик бўлмагил дилтанг,
Жаҳон ўз ишидан қайтмайди, аттанг.
Ёмонликни сенга йўлласа ёмон,
Зиёни тегади ўзига осон.
Баттол киши ғорат бошлагани он,
Ўз жамғармасига етказар зиён.

Мевадан ўғринча сотмаса андак,
Боғбон нонсиз очдан ўлмоғи керак.
Қўй қонини ича олмаса бўри,
Ўз қонига ташна, ўзининг шўри.
Жаҳон ичра шундай яшамоқ лозим,
Сени четлаб ўтсин фитнайи азим.
Агар кичикларга бўлибсан сардор,
Қаттиқ ҳимоя қил уларни бедор.
Қанот остингда тинч ухласа одам,
Бу уйқудан ором олурсан сен ҳам.
Агар кичик келса уйингга қочиб,
Уйқуда ҳайдама, кетмасин чўчиб.
Фалакдан огоҳ бўл ободлигингда,
Озодлик қидиргил озодлигингда.

УМРНИ ҒАНИМАТ БИЛМОҚ ҲАҚИДА

Офарин кимнинг бахт-иқболи уйғоқ,
Бу хонадан бермас ўғрига ётоқ.
Бизнингча тузилмас жаҳон мизожи,
Тушунар борича ҳар ким иложи.
Кўрсатиб берса гар ақл моюси,
Ҳеч нарса эмас бу умр сормоюси.
Бир маҳал йиғилар бир неча маҳрам,
Шодлик деб аталар шу бир неча дам.
Нақдини сарф этар ноғора-ю, нэй,
Афсус билан ўтар ё афсус емай.
Сўнг қабр ичинда уйқу элтади,
Тупроқдан бошқасин бари кетади.
Кел, қувноқлик бўлсин ҳаёт ҳамдами,
Шодликсиз ўтмасин умримиз дами.
Ҳамсуҳбатлар ила дўстлик қилайлик,
Ешликнинг ҳар дами азиз билайлик.
Агар қовлайверсак жаҳон бунёдин,
Ғамдан бино бўлмиш одамизодин.
Ғамнинг қирғоғи йўқ, чеки йўқ асло,

Шод бўлмоқдан ўзга топилмас даво.
Одамларки кетмиш бу ердан нари,
Яшамоқ ғамидан ўлдилар бари.
Катта кичик умр талаб этар бас.
Ҳеч киши ўлимни қилмайди ҳавас.
Абадийлик жойи узук ҳамда танг,
Уни деб беҳуда бўлурмиз дилтанг.
Кеча, эрта ғамин бир ёққа отиб,
Бул кунни яшайлик шодликка ботиб.
Дилингни этмасин эрта ғами хун,
Бормисан, йўқмисан эрта келган кун,
Андухсиз нақд умрин яшаб турган он,
Нася умр ғамин ер фақат нодон.
Алам ҳам шодлик ҳам ўтсин десанг бот,
Қўлингдан келганча шод ўтказ ҳаёт.
Май бирла андуҳдан дилинг эт холис,
Кўпу кам ҳисобин ирғитгил олис.
Барчаси беш кунлик сенга омонат,
Еб-ичгил, ютганинг сеники фақат.
Еб ичмак учундир бойлигу дирҳам,
Ерга кўmmoқ учун эмасдир ҳечам.
Мажбур қилиб гўрга кўмганинг олтин,
Сени гўрга қўйгач, чиқар олмай тин.
Дунёда шод яшаб, яхши ол тининг,
Яхшимас сен кетиб, қолса олтининг.
Ҳамён бўшаб қолса ортиқ чекма ғам,
Умрингга еткулик уч-тўрт сопол ҳам.
Ким сопол идишчун чекади нола,
У қўғирчоқ учун йиғлаган бола.
Икки юзламачи бўлур мунофиқ,
Уни ирғит, яша бахтга мувофиқ.
Дирҳам сарф этишда кўнгилдан қара,
Муштга тугсанг кафтинг бўлади қора.
Бу боғда гар эксанг амал тухмин эк,
Ўз деҳқончилигинг ғамин ўзинг чек.

Хирс донасин экма дилингга чандон,
Охири мсваси бўлур пушаймон.
Аммо ўз аҳволинг қилмагил қийин,
Иўқ бўлсанг бермайди биров бир тийин.
Сўровчилар кўндир ҳар ёқда лим-лим,
Бахш этувчи десанг топилмас ҳеч ким.
Жўмардларга сажда қилади бахил,
Чунки териш осон, сочмоқлик мушкул.
Бир киши доналаб йиғади хирмон,
Кўпчилик тўдалаб этади талон.
Ипак қурти бир-бир тортади торин,
Ипак бўлгач шоҳга тутишар борин.
Қисим-қисим ўриб дон йиғар деҳқон,
Шувиллатиб уни ютар тегирмон.
Қанча узоқ чўзса шохин дарахт ҳам,
Соёсида ётар шунча кўп одам.
Деҳқоннинг даласи қолса бошоқсиз,
Башарият ҳалок бўлур ошоқсиз.
Агар ёғин булут бўлганда бахил,
Сувсиз қуриб қолар эрди Дажла, Нил.
Ким кумуш излайди конини қазиб,
Хирс дилни ўртайди жонини қазиб.
Токи этагига тушгунча бойлик,
Хирсу надоматдан қурийдн илик.
Гарданига тушар юзлаб юк озиқ,
Юздан бир ҳиссаси қорнига лойиқ.
Олтин ташиб ўлган эшакка бир боқ,
Юкидан бир сиқим арпа яхшироқ.
Еб ичгил бул куни не берди рўзғор,
Эрта келса унинг атагани бор.
Букув е, эртани қилма кўп ташвиш,
Ҳаққа ишонмаслик бўлади бу иш.
Сармойнг бор эрса, кам ейсан нечун,
Валломатинг бўлгач, ғам ейсан нечун?
Кунинг ўтиб турса, ўтса кўпми кам,

Ҳимматла яшайвер, кўп емагил ғам.
Кунингни танг қилсанг, тангликка ўйлаб,
Арзир шундай кунга ўлтирсанг йиғлаб.
Озуқсиз қолган кун балодир, бало,
Бу ғамдан озуқсиз яшама аммо.
Қаҳатчилик бўлди ҳаддан ташқари,
Очдан ўлиб кетди қанча ёш-қари.
Бир бахил бор эди шаҳр ичра абгор,
Тиланиб топганди бир неча динор.
Қашшоқлик жонидан ўтганда ночор,
Қўлига тушганди бир неча динор.
Ҳирс билан уларга боқарди ҳар дам,
Ой билан қуёшга боққандек одам,
Очликдан қийналиб ётсада ўзи,
Динорин сарфлашга қиймасди кўзи.
Кундуз шу хасратда тинчи йўқолди,
Тун ўлди, луқмаси ейилмай қолди.
Ҳосил пайти емай қолса меваси,
Улим пайти нечун афсус шеваси.

БАҲОР СИФАТИ ВА ИСКАНДАРНИНГ ЧИН КАНИЗАКЛАРИ ИЛА ИШРАТ ҚИЛҒОНИ

Бу савод номасин очгувчи одам,
Шундай очади Чин нафасини ҳам.
Бахти кулиб боққан мағрур Искандар,
Чин мулкидан қайтди қозониб зафар.
Дили ғамдан озод, ўзи шод-хуррам,
Дил истаги бўлди кўнглига ҳамдам.
Чиндан у оз нарса ғанимат қилди,
Чин Канифусини ғанимат билди.
Навбахорда ажиб кунлардан бири,
Келиндек ясанган ернинг дашт қири.
Офтоб ҳам барвақт уйқудан туриб,
Фазога чиқади толеи кулиб.

Атир бўйи анқир ҳавода бирдак,
Гулобга юз ювмиш жаҳон—келинчак.
Сўлим ва жилвагор бўлмиш боғу роғ,
Ҳар бири ораста яшнаган чироғ.
Ер юзи кўкатдан гулшан бўлибди,
Гул чироғи елдан равшан бўлибди.
Лолага жанагдан бир жом келибди,
Гулшанга ризвондан салом келибди.
Пўст ичида ғунча мушкбў бўлибди,
Дўст қучоғи мушкин гулга тўлибди.
Гунафша бошини эгиб ҳам қилмиш,
Ғунча дил тугунин мустаҳкам қилмиш.
Наргис кўзини ким кўрар олисдан,
Кўнгил узар лаълин гули холисдан.
Гул ҳусни тўлишган шоҳида ларзон,
Чаман кўпу, гул кўп бўлибди арзон.
Чаманда қизил гул ёйилмиш ғилам,
Саҳрога чиқишди ёру дўстлар ҳам.
Савсан ҳам тилини чўзиб бе нидо,
Далага чиқмоққа этарди даъво.
Ҳаво сабза узра ёғдирарди сийм,
Гул билан ўйнашиб эсарди насим.
Ҳар шохчада қушлар куй чалар сайраб,
Ҳар нағмага гуллар ўйнашар яйраб.
Уларнинг нағмаси ҳушинг олади,
Чолғучилар куйини топмай қолади.
Саҳар таралганда булбул навоси,
Тезланур майхўрлар завқу ҳавоси.
Какликлар овози юракни ўртар,
Товуслар рақси сарв тагига тортар.
Қумри ҳушнавоси топганда равнақ,
Кабутар ҳавода ўйнар муаллақ.
Шундай яхши кунда ишратга мойил,
Искандар йўл олди бўстонга қойил.
Аъёну акобир олинмади кўп,

Бир неча ғулому, яқинлар бир тўп.
Сарой машшоқлари олди фармойиш,
Чиқиб сув лабида қилсинлар хониш.
Гулу мева, шароб, кабобу ҳалво,
Шоҳона бир базм этдилар барпо.
Фақат бир шарт, ҳилват бўлсин базмгоҳ,
Унда эркаклардан қолсин фақат шоҳ.
Боғ ичидан эркак номи йўқолсин,
Қўғирчоқдек гўзал санамлар қолсин.
Машшоқлар туришар маҳкам бел боғлаб,
Фармондорнинг фармон беришини чоғлаб.
Шоҳ чодир келди ойдан ҳам баланд,
Учига булутлар етолмас ҳарчанд,
Шакарлаблар кириб келди дафъатан,
Номаҳрамдан холи бўлганда чаман.
Гуллар атрофида қолмади тикан,
Қолгани ё райҳон, ё сумбул экан.
Гўзаллардан бўлди боғ жаннатобод,
Гулистонга тўлди кўп сарви озод.
Бари санобарқад, тоза гулистон,
Тоза рухсорадан гул жигари қон.
Қулоқлар учида ялтирар ёқут,
Лабларда умрга барака ё қут.
Лабларида қўшиб гулобу шакар,
Яна майга қотиб тарқатиб борар.
Бари нозикпарвар ва нозикхиром,
Ярим ойлик ою, офтобдир тамом.
Уйғоқ фитна каби ҳар бири хунхор,
Ухлоқ ёшлик каби бари ситамкор.
Зулфига чирмашиб ётар кўнгиллар,
Ҳар мўйда муаллақ бир жаҳон диллар.
Нозу карашмада кўзлари хумор,
Отган ўқларига фаришта шикор.
Кўкраклар анору, юзлар нақш олма,
Олмага қарама, армонда қолма.

Ширин суҳан бари, куй чалар ўйноқ,
Пардада сув каби югурар бармоқ.
Хиромон келишди шоҳ ҳузурига.
Гўё Парвин келди моҳ ҳузурига.
Шунча пари пайкар орасидан ул,
Чинли турк қизини кўрганди маъқул.
Ўшал кун қилганда хоқон билан жанг,
Қўлга тушган эди бу кўзлари танг.
Жамолидан ёриб кетар эрди тун,
Қуёшдек оламини куйдирар бутун.
Гажагидан топар юз шаҳар барҳам,
Гамзасидан куйиб кул бўлур олам.
Ноз-ла кириб келди, санамлар аро,
Юлдузлар сафида ойдек, бир бало.
Шоҳ чодирин томон хиром айлади,
Ер ўпиб подшога салом айлади.
Шон-шавкат тўкиб шоҳ тахти пойига,
Юз ноз-ла ўлтирди бориб жойига.
Бошқа гулчеҳра-ю нозанилар ҳам
Бир-бир ўлтиришди қамтию ҳамдам.
Яқин-йироқдаги машшоқлар бирдан,
Ғойиб бўлди соя қочгандек нурдан.
Ёш бир сарв қолди суман бир жаҳон,
Бир уй оҳу ичра нақ битта арслон.
Бари ҳурчеҳра-ю лек одамсифат,
Мажлис барпо бўлди мисоли жаннат.
Чолғулар навоси авж қилар эди,
Кўзадан қизил май мавж қилар эди.
Нолон қилганида чангу най наво,
Фариштага тўлиб кетганди ҳаво.
Рубоб арғунунда бошланди чолғу,
Хуморилар кўзин забт этди уйқу.
Нағмага тўлганда осмону замин,
Зухра, ой осмондан деди «Офарин».
Соқи юз ноз билан қилиб хуш хиром,

Кўза қонин қуйиб тутди тўлиқ жом.
Ҳар тарафда гулу ғунчалар тирбанд,
Искандар ўртада сарвдек баланд.
Базм аро дилбарлар ҳисобсиз эди,
Аммо шоҳ дегани ўшал қиз эди.
Шоҳ наздида чақнаб ўлтирар санам,
Гўё оинадек тизиди маҳкам.
Ҳар даврада соқи сузук кўз зебо,
Қўлдан шароб берар лабидан ҳалво.
Икки сарв ўлтирар эди ёнма-ён,
Дўстона суҳбати оқарди равон.
Подшо ошиқ эди фидо жону тан,
Гўё ошиқ-машуқ ўз ўзи билан.
Гоҳ қучоққа тўлар чаман гул, баҳор,
Гоҳ қўлига тушар олма-ю анор.
Ошиқлар ҳирсини уйғотди бода,
Кетдилар дарвоза томон пиёда.
Нозанин танига йўл топганда май,
Уят уни ташлаб кетди чидамай.
Дил ҳавоси истак қулфин синдирди,
Такаллуф жиловин қўлдан индирди.
Афсун билан қўлга олганида чанг,
Сеҳридан дев, пари бўлди хангуманг.
Бир оҳангга тўлди бу парихона,
Сулаймон эшитса бўлур девона.
Гўзаллар одатин айлаб ошкор,
Ошиқона қўшиқ бошлади дилдор:
«Гул вақти бўстоннинг ўзга гашти бор,
Агарда ёнингда бўлса дўсту ёр.
Чаманда бўлмаса суҳбати жонон,
Чаман ҳам бўлади мисоли зиндон.
Ким менинг бўйнимга ташлабди каманд,
Унга лозим эмас ҳеч сарви баланд.
Мен сарви равондек айласам хирсм,
Ёшларга еб-ичмоқ ва уйқу ҳаром.

Бир ғамзамга учар поку порсолар,
Иккинчисин кўриб чопар ошнолар.
Жаҳонга ўт кўяр найрангбозни ҳам,
Менинг ўйинимдан босар қайғу, ғам.
Жаҳонга фитнаман бе май, бе шароб.
Агар шароб ичсам бу жаҳон хароб.
Лабларим шаробга теккизсам агар,
Ҳеч ким истамайди қамичдан шакар.
Юзимга тўзғиса сочларим қулоқ,
Равшан қуёш юзин тўсар қаро соч.
Жингалак зулфимга шона урсам гар,
Уйқудаги фитна рақсга тушар.
Шитоб билан юрсам гулистон томон,
Баҳор булутлари қон йиғлайди, қон.
Мен чиқсам кўринмас санамлар юзи,
Дерлар: «Санамхона калити ўзи».
Ёғдирса гар ғамза ўқин чаши маст,
Ҳатто тўплар сафи топади шикаст.
Ҳатто мурдаларга забон берамен,
Бир бўсадан қайта минг жон берамен.
Агар дилим елга тақдим этамен,
Гунчалар ёқасин йиртиб ўтамен.
Чодирим бурчагин очсам дафъатан,
Бошдан қулоқ учар, бошлар елкадан.
Хатто тоза юзли дилдор парилар,
Бўла олмас мендан кўра фитнагар.
Дунёда ким жоду айласа обод,
Бари менга шогирд, мен унга устод.
Оламини мушкинбўй қилади кўклам,
Бир тола мўйимдан атр икки олам.
Мен хиромга оёқ қўйганим замон,
Йўлда дуч келганинг бағри бўлур қон.
Мени овламоққа шер чиқса агар,
Занжиримда боши қолур, хун жигар.
Замин офтоби дер мени осмон,

Ой ҳам шуни дейди кўргани ҳамон.
Юлдузлар бозори томон олсам йўл,
Ҳуснимга Муштарий қул бўлади, қул.
Менга сажда қилар Рум ҳам, Абхоз ҳам,
Мени безатади карашма, ноз ҳам.
Қоматим нақ жаннат, яшнаган баҳор,
Ҳар ёқ гулу бодом олма-ю анор.
Ким мендан маст бўлса, бўлади хароб,
Тамом беҳуш қилур мен тутган шароб.
Мендек соқий бўлгач қошлари ҳилол,
Бода бўлур мастлар қонидек ҳалол
Гул рангу бўйимдан бўлур гулистон,
Май менинг қўлимдан нақ оби ҳайсон.
Искандар обҳаёт қилганда ҳавас,
Мақсади жамолим кўрмак эди, бас.
Менингдек ёруғлик кўрмай, оқ уриб,
Зулмат диёрига кетди югуриб.
Қайтиб чиқиб майдан паймона топди,
Вайронда йўқотиб, хонага чопди.
Хилватда васлимга етишган замон,
Етди оби ҳаёт чашмаси томон.
Чашмадан олгани не бўлди, ҳайҳот,
Менинг даҳанимда ул оби ҳаёт.
Ул оҳу ва шерга отар найза, тир,
Мен эса оҳуман аммо шеригир.
Агар ул она истагувчи хон,
Менинг ёноқларим ойнаи жаҳон.
Унинг мажсилида анқиса суман,
Лола-ю гул исин таратар бу тан.
Гар ул фил бўйнига ташласа каманд,
Менинг тола сочим этар филни банд.
Узанги узра ул бўлса аждаҳо,
Аждаҳони йиққум от минмай асло.
Гар у лашкар билан элни қилса ром,
Барчани банд этар хаёлим тамом.

Гар у Зангу Чинни олди қилмай жанг,
Менинг ҳар мўйимга берар юз Чин, Занг.
Тахт устида бўлса гар унинг пойи,
Дили узра эрур камина жойи.
Гар унинг дўшиси осмон учида,
Юзлаб дўппи менинг енгим ичида.
Гар ул қилса шоҳлар тожи талошин,
Мен талаб этурмен сарварлар бошин.
Агар ул олтин ганж истаса тамом,
Менинг хазинамдир хом кумуш андом.
Гар иқболу давлат унинг ёвари,
Ҳар иккиси ҳам бу фақир чокари.
Гар ул адоватда тахт олур хоқон,
Менинг меҳру нозим забт этар жаҳон...
Унинг камонига юз банда шикор,
Менинг қошямга ов хазору хазор.
Каманди сайд отса бе хато мудом,
Менинг қошям этар сайёд ўзин ром.
Юзидан гар бўлса жаҳон муборак,
Муборакроқ ундан вужудим андак.
Унинг узугида лаълийи уммон,
Менинг лабим эса муҳри Сулаймон.
Лабим шоҳ лабига бўлганда боҳам,
Бахтиёр руҳимдан ёришсин олам».
Аргунун чалувчи хитойи гўзал,
Ушбу сўзлар билан тугатди ғазал,
Дилдан ором кетди қари-ю ёшдан,
Эшитганнинг ҳуши учганди бошдан.
Жодугар барчани урганди йўлдан,
Подшо дил жилови чиққанди қўлдан.
Бошқа гўзалларга ишорат бўлди,
Барчаси жам бўлди, жамоат бўлди.
Зухро тўлун ойга бўлганда ҳамроҳ,
Ҳобгоҳга кетишди офтоб билан моҳ.
Сарой бўшаб, барча йўқолди кўздан,

Аммо шоҳ хабарсиз қолганди ўздан,
Бир моҳпора қолди ул Биржис эди,
Искандар Сулаймон у Билқис эди.
Подшо сарҳуш эди, нозанин ниммаст,
Икки ошиқ бўлди бир-бирга пайваст.
Бу софсифат Хизр етказди, ҳайҳот,
Ташна Искандарга нақ оби ҳаёт.
Оддий сувни тутса қўлида жонон,
Уни сув демагил ул оби ҳайвон.
Жонлари туташди қучоқлари танг,
Гунафша уфирар гули лоларанг.
Ҳумо тушган эди қирғий қўйнига,
Мушкбарг осилганди мушк тол бўйнига.
Гул шохидан териб ул тоза хурмо,
Гоҳ асал сўрарди, гоҳ еяр ҳалво.
Гоҳ анорга олма қилар пайваста,
Гоҳи олмасини этарди хаста.
Даста гул қучоқда топарди қарор.
Ҳам анор қўлида, ҳам оби анор.
Орзу хазинаси томон урди қўл,
Хазина калити топиб берди йўл.
Гавҳар конига ул сочганда маржон,
Гавҳар териб ёқут чиқорди шул он...
Бу шаробдан бўлгач ташна дил сероб,
Сармаст кўзни босди осойишта хоб...
Тонг шоҳи киришгач ювишга юзиё
Қоро холин ювиб поклагач ўзин.
Қуёш келинчақдек уялиб хиёл,
Қаро чодиридан кўрсатди жамол.
Шунда Чин қамари ва Рум қуёши,
Тан—икки ёш ниҳол, бир эди боши.
Ҳамон янгиланди кечаги ишрат,
Созлар овозаси, қизлар хушсурат.
Барча моҳчеҳралар келишди яна,
Саф тортиб туришар сарвдек тана.

Яна рубоб, қўшиқ, гул ҳолвою май,
Ошиб борар эди шодлик пайдарпай.
Шодланиб кун бўйи ичдилар соғар,
Гоҳ чангу гоҳида барбат чалдилар.
Кеч кирганда яна хушсиз ул ошиқ,
Санамга қўшилди нақ ошиқ-мошиқ.
Шундай бир неча кун, тутишиб соғар,
Бир жойда эдилар қуёшу қамар.
Шундан кейин ҳам бу кумуштан санам,
Ажралмасди ўзин жуфтидан бир дам.
Искандар аслида жаҳондор эди,
Аммо севганига, севган ёр эди.
Севгани завқ бурчи, шўх базм эди,
Овлиқда ов эди ҳамразм эди.
Жаҳон неъматларин барин ошарди,
Чиқориб яхши ном саҳий яшарди.
Сен ҳам қўлдан келса яшагил шундай.
Жаҳонда еб-ичиб, саҳий бўл кундай.
Эрта топилмайин қолур луқма нон,
Е томоқдан ўтмас, бўлма душаймон.
Ер қаърига киргач, бир қисм тупроқ,
Сенга луқма бўлур, не ҳасрат ул чоқ.
Жом билан шод айла жони покингни,
Шамол тўзғитади эртан хокингни.
Кел, соқи, хуррамлик бодасин кетир,
Кўп андиша қилмай бисотинг ичир.
Коса тут, янгилай сухан бисотин,
Шоҳ мажлисин бежаб, сурай сўз отин.
Кел, эй мутриб, созла нолаваш чангни,
Нолага тўлдириб янгат оҳангни.
Шундай усул билан сайра навода,
Харифлар маст бўлсин ичмайин бода.

ЖОВҲАРИЙЛАР МАҚТОВИДА

Ғойибдан софланиб дил оинаси,
Хаёлотга тўлур ҳар дам синаси.
Ҳар ишга янги тан, юрак яратар,
Ҳар танага янги безак яратар.
Ҳар қандай санъатки кўринур ажаб,
Барин билиш мумкин ўзига қараб.
Бекорга ўтмасин фикру андиша,
Оқибат ишингга тезлансин теша.
Доимо қолдиргил ўзингдан қолип,
Ўзга қолипида кетма йўқолиб.
Масал бор темирчи бўлсанг сен агар,
Тиғ оройишида кўрсатма ҳунар.
Бошқалардан қолмиш бу эски олам,
Бошқалар кетидан борасан сен ҳам.
Ҳар санъат қолмишдир донадан кеча,
Яхши боқ, не фарқдир ундан сенгача.
Режа ва қурилиш икки нарса бу,
Бу иш режасию, панд режаси у.
Барчаси баржаста устоддан эмас,
Баъзан катта санъат кўрсатар у бас.
Бўлмаса қушларга ким бермиш таълим,
Қўрқиб, қочишликин ўргатибди ким?
Чумолига саҳро тагин қазишни,
Сичқонга девордан лаҳим очишни?
Жуда кўп чумчиқ бор тўқувчи нозик,
Хас чўпда қилни қирқ ёрғувчи дидлик.
Арининг мақсади емак, ухламак,
Оғиз сувидан уй қураар минг катак.
Ўргимчак уйига назар сол ахир,
Қорнидан чиқорар уйни бирма бир.
Нечун хўкиз ётар ҳар бир жойда хор,
Чунки унинг қорнин минг хонаси бор.

Жониворга басдур бўлса гар хона,
Унга шунинг ўзи бўлур кошона.
Аммо инсон учун фақат хона кам,
Яна қанча жойга муҳтождир одам.
Ўшаларга ночор кетади ҳуши,
Дил боққан нарсани ясамоқ иши.
Мозийда ким яшаб ўтмиш оламдан,
Бир нарса қолдирмиш яшаган дамдан.
Фалак айланади, айланар такрор,
Ҳар даврадан қолур биронта ёдгор.
Жамшид шоҳдан дору олати қолмиш,
Сулаймоннинг тахти ғалати қолмиш.
Туронлардан кулоҳ, Кайдан тахти ож,
Фаридун байроғи, Хушанг шоҳдан тож.
Кайхусравдан қолмиш ойнаи жаҳон,
Кўрсатур дунёни ошкору ниҳон.
Сутурлаб қолмиш ва кўзгу гавҳари,
Искандар қонунин кўрсатур бари.
Бошлиқлардан қолмиш бошлиқлар сози,
Бошқа созлар қолмиш бошқадан рози.
Аммо хос нарсалар балки мавзунроқ,
Оддий нарсаларнинг умри узунроқ.
Пўсту ёғоч дема ул оддий ғалвир,
Қанча нарса ундан ўтади бир-бир.
Қорин овқат истаб қолгани замон,
Унга олтин тожмас, керак мис қозон.
Турк оч қолса ажраб ақлидан бутун,
Қалпоғин ҳам қилар ўчоққа ўтун.
Эшитдим қадимда ҳар ҳунарга хос,
Асбоби бўларкан ўз ишига мос.
Ботирларга тиғу туркларга камон,
Хотинларга дук ва мардларга арқон.
Бирини цахтани ип қилиб йигирар,
Бирини тўқир, уни кўпчилик кияр.
Бирини эгар учун мос мол ясайди,

Бири сув олмоққа сопол ясайди.
Бири шам ёқади ёруғ олмоққа,
Бири шиша ясар шароб солмоққа.
Бири сандон ясар темир сўқмоққа,
Бири зўр беради теша, тўқмоққа.
Бири тўда-тўда тўкади озиқ,
Бирин уйида бой дастурхон ёзиқ.
Ҳозиргилар нима емишлар албат,
Ҳаммаси ўзгалар пиширган овқат.
Ҳар кимдан оройиш истаб бу слам,
Шу тартибга тушиб қолган ўзя ҳам.
Кўп керак нарсалар баҳоси арзон,
Аммо керак бўлур у нарса ҳар он.
Супурги баҳоси бир неча тийин,
Унингсиз саришта яшамоқ қийин.
Иш асбоби тўлиқ бўлгач битталаб,
Ҳавас бўлди ўюн-эрмакка сабаб.
Бир гуруҳ ҳаваси мизроб ила тор,
Бир гуруҳнинг севган иши нақш-нигор.
Бир гуруҳ ҳангома қилишда нодир,
Бир гуруҳ шатранжу нарда баҳодир.
Бир гуруҳ арқонда ўйнар сарафроз,
Бир гуруҳ томма-том юрар калтарбоз.
Иш олатлар нечук бўлибди азиз,
Уйин кўринибди ундан ҳам лазиз.
Бу гаплардан менинг бир мақсудим бор,
Ҳавас тўлиқ кўнгил бўлур ижодкор.
Назар сол улуғлар қилган ҳар ишга,
Сенинг учун улар қилган юмушга.
Бутун қайсарлигинг билан ибрат ол,
Оҳангинг ўзгартир, ақлинг ишга сол.
Сенга бу ишларни ишлаганлар ҳам,
Эдилар сен-бизга ўхшаган одам.
Астойдил бўлса зийрак хоҳиши.
Кундан кун юришиб фидоий иши,

Ажабмас афсунсиз, сеҳрсиз нуқул,
Суякдан дур унса, заранг чўпдан гул.

ИСКАНДАР ЧИҚОРГАН НАРСАЛАР ҲАҚИДА

Бу жамол суратни чизгувчи наққош,
Хаёл оннасин шундай этди фош.
Искандар танҳолик йўлидан бориб,
Кайхусрав ғорига етушди ғолиб.
Кайхусрав тахтига қўяр экан пой,
Ўзга Кайхусравга тайёрлади жой.
Жомин қўлда мақтаб бериб кўп савфо,
Ул ярқироқ жомни қилди томошо.
Ул жомда жаҳонни бемадор кўрди,
Неки пинҳон эди у ошкор кўрди.
Ҳаёт мушкилин кўп ҳал бўлгани бор,
Кўп пинҳон сирлари бўлмиш ошкор.
Кўп шоҳлар номини ёзди дилига,
Ажаб ёдгорлик қолмиш элига.
Дилида қўзғолди ягона истак;
«Биздан ёдгор қолур бир нарса қилсак».
Гавҳар чиққанидек қоронғи кондан,
Чиқиб зийракларга сўзлади жондан.
«Узоқни кўрувчи фаҳму ҳуш билан,
Ўйласам ичибман бодасиз жомдан.
Бу ғалаба жомини ниҳон сирларин,
Ул жомда кўрибмен мен бирин-бирин.
Жонимдан айтибман жомга ташаккур
Ва жомни ясаган жонга ташаккур.
Буқун улар бари подишоҳлигим,
Балиқдан ойгача чўнг фаттоҳлигим.
Олимларим бордир менинг кўпми кам,
Уларни кўрмаган Кайхусрав ва Жам.
Хайфдир ўтиб кетса умримиз такрор,

Биздан бирор нарса қолмаса ёдгор».
Равшандиллар ўпиб жойида замин,
Дедилар: «Эй иқбол қибласи ёрқин,
Қамолотшунос шоҳ қилса фармойиш,
Уни истедодга асос қилмоқ иш».
Шундай дебон бирга ўлтиришди жим,
Шоҳ истагин бажо қилмоққа муқим.
Барча файласуфлар, барча ҳунарманд
Чуқур ўйга толган, хаёл билан банд.
Айтилган сўзларни ўйлаган маҳал,
Сирин очмоқ учун этишар жадал.
Ҳар киши келтирар мисол ҳар бобдан,
Арасту ясаган у сутурлобдан.
Юнончада «устур» торозу демак,
Адолат қўлида мисоли билак.
Не маъни англатар десанг агар «лоб»,
Румликлар тилида маъниси офтоб.
Бу икки сўз пайванд бўлиб бобма боб,
Ундан мавзун таркиб топди «Сутурлоб».
Энди унга янги маъно тўлади,
Офтоб торозуси деса бўлади...
Яна кўзгу ҳақда сўз кетган замон,
Чиндан Румга келган дейишди ҳамон.
Асоси Хоқондан, Искандарданмас,
Дедилар шу билан сўзни қилиб бас.
Аммо бу даъвода Искандар подшо,
Иккинчиси бўлиб танилди танҳо.
Ривоятчи шундай қилади ислоҳ:
Бир кун тахти узра ўлтирарди шоҳ.
Иўлда торож кўрган бир тўда киши,
Баъзўр кириб келди савдодир иши.
Дедиларки, эй шоҳ, шуҳратли хусрав,
Талаб кетвурарми бировни биров.
Бир гуруҳ толончи гўёки қуюн,
Рум денгиз устидан чиқорди тутун,

Унда бир орол бор, Қибр унга ном,
Қароқчилар шунда тутмишлар мақом.
Кемада шу ердан чиқишар дарҳол,
Орқасидан қувиб кетади шамол.
Шитоб этганларни минг хил ёмон иш,
Кемаларни талаб, сувга чўктириш.
Хоҳ кенгдир ва хоҳи тордир бу олам,
Соҳилга саломат чиқолмас одам.
Ўртага чиққандек мисоли хубоб,
Бирдан қароқчилар айлади шитоб.
Кемамиз оҳиста елиб борарди,
Улар тўлқин каби келиб босарди.
Барчанинг дилига қўрқунч солдилар,
Қон тўжиб кемани босиб олдилар.
Шошли савдогарлар биз уч-тўрт нафар,
Неча хил мол билан қилгандик сафар.
Мағрибдан келардик нозик мол билан,
Бошимиз қутқардик «майли, ол» билан.
Бизга талон, зулм қилганлар боши
Молимизни олди, қолди кўз ёши.
Кемамизга қилди бизни занжирбанд,
Бу кун ҳузурингда оёғимиз банд.
Биздан не матоким олмиш қароқчи,
Биздан эмас, шоҳдан олмиш алдоқчи.
Агарда қуруқлик ва сув амири,
Қани қароқчилар журъати сири.
Сен посибон бўлсанг бу ғорат нечук,
Жаҳон энди бўлар иморат нечук?
Карвондан туяни урса қароқчи,
Не фойда қудратли бўлса пойлоқчи.
Агар додимизга етмаса подшо,
Худога йиғлармиз, раҳм этар худо».
Искандар уларнинг кўриб ёшини,
Чора ўйлаб қуйи солди бошини.
Ўйлар, дарҳақиқат раиятпаноҳ,

Бўлмоғи керак-да кимки бўлса шоҳ,
Агар мен буларга қилмасам чора,
Кимга ишонсин бу бева-бечора?
Лозим йиқилганга қилмоқлик ёрдам,
Аmmo қийинчилик бордир бир олам.
Замин, тоғу чўлда бўлса қароқчи,
Аскардан қўярдим юз минглаб соқчи.
Денгизда бўлмаса от билан юриб,
Бошқа чора топай бир нарса қуриб.
Менга очиқ неким истаса кўнгил,
Уни ясамоқлик бўлса-да мушкул.
Сутурлобга ўхшаш ё ундан устун,
Нарса ясай, дунё кўриниб турсин.
Нур сочар бир нарса қилай ихтиро,
То кўриниб турсин замин у дарё.
Ёнида олиму файласуф неча,
Йиғилиб ўйлашди неча кун-кеча.
Охир бошларига келди бир фикр,
Шундай ишда ошкор бўлди у охир.
«Темирчи тошинг», — деб берилди фармон,
Темир сайқалловчи бўлсин у чақон.
Ҳозирлаб қўйилгач иш сармоёси,
Ўртага ташланди фикр мояси.
Хитой оинасин кўрсатиб ҳаргиз,
Доноларга деди олат ясангиз.
Шоҳ раҳбарлигида бошладилар иш,
Мақсадлари янги бир кўзгу қилиш.
Ҳийла билан шакл этишди барпо,
Уну-ўн, ҳеч кимса кўрмаган асло.
Ойнага тилсим жойлатди устоз,
Атроф ва йўлларни кўрсатарди соз.
Шоҳ кўрди сайқали симоб мисоли,
Нур сочиб турарди офтоб мисоли.
Рум денгиз бўйига минора калон,
Қурингизлар дея, шоҳ этди фармон.

Югуришди моний сифат кўп меъмор,
Кўтарилди ердан шов-шув ва ғубор.
Мил тортишди учи етди ой қадар,
Қараган кишининг кўзини олар.
Миноранинг учи ўтгач ойдан ҳам,
Шоҳ унга олатни ўрнатди маҳкам.
Доира шаклли сатҳида равшан,
Олам сатҳи кўзга ташланди бирдан.
Дарё юзи ундан кўринар аниқ,
Олти фарсанггача ва ундан ортиқ.
Фаранглар ороли еру осимон,
Бутун рангу ҳоли бўлди намоён.
Деди юзта кема бир-бирдан аъло,
Қутурган дарёда турсин муҳайё.
Қибр кишилари қимирласа гар,
Ойна уларни дарров кўрсатар.
Кемалар елканин кўтариб шул он,
Шитоб жўнайдилар оролга тамон.
Пистирмадан уриб қароқчини хўп,
Дарёга ирғитиб ташлар мисли тўп.
Қароқчи тўдасин сувга сурдилар,
Йўл тўсар тўдасин йўлдан урдилар.
Шундай бир неча бор қилдилар ҳужум,
Қароқчи тўдаси шунда бўлди гум.
Йўллар тозаланди, энди савдогар,
Йўллардан ўтарди бе хавфу хатар.
Шоҳ инсофи ургач дарёга рақам,
Кемага ёрдамда бўлди шамол ҳам,
Савдогарлар кезар йўлда келса сув,
Нух кемаси каби сузар бе қўрқув.
Минор қолиб кетди жуда кўп замон,
Ойнада этар акс бутун жаҳон.
Искандар замони поёнга етди,
Жаҳон энди ўзга султонга етди.
Ҳамон у русумин этдилар давом,

Посбонлик қиларди оина мудом.
Фаранг йўл тўсарлар бўлиб бечора,
Тубанлашиб кетди излашиб чора.
Ойнадорлар ичра киришди ишга,
Бошлашди ёмғирдек уни бузишга.
Ўғри билан посбон топишганда тил,
Бўлди ойнага ҳам ишонмоқ мушкил.
Бир кеча минорга айлашиб ҳужум,
Оинани сувга чўктиришди жим.
Яна қизиб кетди ул денгиз жанги,
Қароқчилик авжда, янги ва янги.
Шундан сўнг чиқмади ундай билимдон,
Ясаса яна бир ойнаин жаҳон.
Замона сийналар қароқчисидир,
Кўп ишлар наззори ва соқчисидир.
Келтир, соқи, энди майи дилнавоз,
Темирдек дилимга ойна этиб соз.
Соф шароб танамга таралиб такрор,
Танамдаги жоним айласин ошкор.
Кел, мутриб, сакратиб уравер мизроб,
Дилкаш куй янграсин, этиб комёб.
Фаранг қароқчиси тифидек ўткур,
Тил билан бизни ҳам тўғри йўлдан ур.

ҚИШ ОИИ ТАЪРИФИДА

Не ҳушдир иссиқ уй совуқ ҳавода,
Иссиқ бериб турса оташ ва бода.
Тиниқ май бўлсаю, торчи-ю рубоб,
Шакарлаб соқию, ҳолваю кабоб.
Ҳамёстуғинг бўлса нозикфаҳм жанон,
Ширин суҳбатидан бахш айласа жон.
Ким шундай давлатга ҳамроҳ бўлади,
Ортуғин истаса аблаҳ бўлади.

Аблаҳ бўлма, ишрат истасанг, бу паед:
Шундай ишратдан бўл бир дам баҳраманд.
Ярқироқ косадан талаб этиб қут,
Унга қуй эриган ярқироқ ёқут.
Қиш тушдию кириб келди тирамоҳ,
Ҳар ким ҳар бурчакдан излайди паноҳ.
Қиш келиб, баҳордан қолган девоиа,
Ариқларга занжир солди мардона.
Камонин олганда Рустам булут,
Бахмал барги тушиб, учганда қути.
Равшан ариқларга қиш берди таълим,
Симоби кумушдек қотиб қолди жим.
Балиқлар дарёнинг тагига кирди,
Ёмғир суви ернинг қаърига юрди.
Қушлар ҳам қочибди боғу бўстондан,
Ҳиндустон кетишди бу Хуросондан.
Даштда бечорадир оҳу ила шер,
Уй ичра укалак хотин билан эр.
Кичиклар пўстинда, чиқмайди уни,
Катта устида ҳам поча пўстини.
Қиш қиличи нечук солибди ваҳма,
Тулки терисига ўралмиш ҳамма.
Юмшоққа ўралган барча юмшоқлиқ,
Намату гиламнинг бозори қизиқ...
Кўп қийин аҳволда қашшоқ яланғоч,
Тиззаси қорнида, қорин эса оч.
Тол баргидек титрар қашшоқ қари-ёш,
Кийимга ўралган мисоли қуёш.
Шабкўр кундузидек қисқарибди кун,
Тилло савдосидек тун эса узун.
Тун қамотсиз қушдек эди ел-енгил,
Энди уни жонон узун зулфи бил.
Олов атрофида ҳеч ким турмас тек,
Қушлар гулистонда чуғурлашгандек.
Бу мавсумда одам бўлур шул киши,

Хуррамликдан ўзга бўлмаса иши.
Барча ҳисоб этиб ўз сармоясини,
Шунга қараб қўяр шодлик моясини.
Бири жомга қуяр лаълдек май равшан,
Бирин сафолида май қуйқасидан.
Бирин қулоғида тор ила рубоб,
Бирининг қўлида лолагун шароб.
Бири барра қўяр дастурхонига,
Бири шалғаму турп қўяр нонига.
Бири зар манқалга ёқади олов,
Хашак ичра кириб, шодланар биров.
Бири ганим билан ёнма-ён ётар,
Бири қучоғида ёр-ла тонг отар.
Яхши еб, ичишни севган хўранда,
Оз бўлса ҳам, овқат бўлса дармонда.
Фақат бадавлатлар қилмайди ишрат,
Дўстлар ҳам тутишар бир-бирга неъмат.
Гадо бир бурчакда май ичса ҳарчанд,
Ўз таёғи билан улфату хурсанд.
Ишрат севган киши бўлганда хурсанд,
Бўлар ҳар нарсадан шоду баҳраманд.
Кўп нарсани талаб этмагил, одам,
Фақат ғамсизлигинг бўлсин бир олам.
Ҳар нарсага жов-жов қилаверма жанг,
Шодлик кўрарсанми феълинг бўлса таяг.
Игна билан қудуқ кавласа ташна,
Йўлдаёқ ўлади чиқмайин чашма.
Кўпни истаб камга этмай эътибор,
Камидан ҳам қуруқ қолгувчилар бор.
Биров шўрва дея, емаганди нон,
Нон кетдию синиб қолди ҳам қозон.

ИҶҶ УМИДИДА БОРДАН АЖРАЛГАН ИТ ҲИКОЯТИ

Бир ит борар эди оғзида сўнґак,
Дарё қирғоғидан борарди серґак.
Қўрдиким бир балиқ дарёдан сакраб,
Қирғоққа тушди-ю ётар питирлаб.
Оғзидагин қўйиб югуриб етди,
Балиқ эса сувга шўнғиди кетди.
Қайтиб келса йўқдир суякдан дарак,
Қарғанинґ оғзида кетарди суяк.
Озни е, югурма кўпнинґ кетидан,
Боринґ ғанимат бил, ўтма бетидан.

ДОНОЛИК ФАЗИЛАТИ ВА НОДОНЛИК МАШАҚҚАТИ ҲАҚИДА

Билимдонлик кўйи жуда ҳам юксак,
Ҳар ким унга ноил бўлолмас бирдақ.
Бу пояда бўлмоқ бўлса ким баланд,
Жон ипини эшиб айласин каманд.
Тор конни кавлашдан қўлга кирар зар,
Бу кон кирар жонинґ ковласанґ агар.
Ким чироқ дудини каламдек ютар,
Илмда фақат шу чўқдига етар.
Илм чироғидан ёригач йўли,
Ҳар қайга бормасин узундир қўли.
Илм сояснда кимки олмиш тож,
Бахти шу, Ҳумойга қолмас эҳтиёж.
Хоҳ бақувват бўлсин, хоҳи нотавон,
Унинг ҳукми ўтар ҳар жойда, ҳар он.
Ишбилар кишилар бошвоғи шунда,
Не деса барчанинґ қулоғи шунда.
Бу нурга тўларкан синаси лиқ-лиқ,

Ҳатто тунда кўрмас ҳеч қоронғилик.
Фалак сози недир, чалғуси недир?
Биладир пардалар ортида не сир,
Нечун фалак макри етмиш бу жойга,
Қандайдир таъсири қуёшга, ойга?
Жаҳондан юқори бу одам тани,
Барчадан улуғлик сабаби қани?
Нечун бирлар оқил, кўриб кўпу кам,
Нечун нодон қолур баъзи бир одам?
Нечук жанвар ўлур, нечук яшар ўт,
Нечун яшин кулар, ё йиғлар булут.
Жисм деган нима, недир жону қут,
Нечун бу яланғоч, унинг усти бут.
Нечун жон жавҳари танпараст эмас,
Нечун ташлаб кетар андиша қилмас?
Сўзга қандай бермоқ керак ихтисос,
Доноларга хосу, авомларга хос?
Қандай сурмоқ лозим бўлар сўзга тил,
Авомда не имкон, не истар оқил?
Далолат нимадир, хато нимадир,
Мутобиқлик нима, маъно нимадир?
Касаллик нимадир, табиб ҳақимдан,
Нима ҳийла қолган қадим-қадимдан?
Биз қаерда, қани санамхонамиз,
Бунинг наққоши ким, қани онамиз?
Гар бу уй бизники, қайга кундамиз,
Бизники бўлмаса нечун бундамиз?
Бу йўл йўлчилари қайга етарлар,
Нечун келдилару, нечун кетарлар.
Фикр соҳиби ул равшандил киши,
Сирлар хазинасин очмоқлик иши.
Бу олам тупроғин элаб элакда,
Ажратар ҳар неки бордир юракда...
Дунё ҳимматини истаса кўнгил,
Илмдан тонасан уни яхши бил.

Нимани ўргансанг, ўрган батомом,
Хомдан ёмонроқ гар бўлса ярим хом.
Ҳар кимнинг асоси бўш бўлса агар,
Қўшнилари қийнаб қўяр, алҳазар.
Ёмонликни кам деб бўлма хотиржам,
Чумолига тўфон бир томчи сув ҳам.
Юз ҳунари билан чиқармас нафас,
Кишилардан сўра саволингни бас.
Ўз даъвоси сенга сўзлаган киши,
Елғон қўшмоқ бўлур сўзига иши.
Кўп киши тилидан илингани бор,
Охири бўлмишлар забуну ночор.

АФЛОТУННИНГ ИСКАНДАРГА НАСИҲАТИ

Жонига тиг урса жафокаш замон,
Шоҳ худони қадр қилмоғи лозим,
Буни аввалги бурч билмоғи лозим.
Ҳар шодлик, ҳар ғамда ҳар бир аламда,
Худо мададкор деб билсин оламда.
Забардаст зўрликдан қолмагай нишон.
Агар кичик бир ўқ тегса дафъатан,
У ўқ отганданмас ўқ юборгандан...
Худо берганига дилингни шод эт,
Онадан не билан келгандинг ёд эт...
Руму Заиғ подшоси бўлсангда магар,
Камбағал дарвиншдан қилмагил ҳазар.
Гулдек гўзал бўлса агар кўйлаги,
Ўзга гулистондан бўйи-истаги.
Не маъно шоҳона базм бўлса-ю,
Дунё мурдоридан бўлса рангу бў.

Подшоким диёри бутун оламдир,
Вилоат соҳибни дарвишдан камдир.
Шундай жўл чакмонлар бизга аёндир,
Жўл чакмон тагида олам ниҳондир.
Нофа ичи қанча мушку қародир,
Кийикнинг бошида шунча балодир.
Шоҳ чодирин орзу қилмагил, ундан
Гадолик бўйраси ортиқроқ чиндан.
Дирам деб чўкса тиз шоҳ олдида бот,
Дарвешлик, мардликка у тамоман ёт.
Бир шапалоқ уриб жандасини еч,
Дарвешмас ул ўғри, жандапўшдан кеч.
Устида жул чакмон бўлса ҳам бироқ,
Ул жандамас, молга қўйилган тузоқ.
Подшо эшигидан кон излайди ким,
Ўз сувидан қўлин ювмоғи лозим.
Дарвешнавоз шоҳга жаннат остона,
Шоҳ кўйида дарвеш ибодатхона.
Қай гадо подшодан истамас мадад,
Сен ўшандан мадад истагил албат.
Сен май ичганда ул қиларкан иғво,
Номини тилинга олмагил асло.
Ким шоҳлар ҳукмини майга ўтказар,
Яхшини ўйламас, обрў кетказар.
Чуқурлик қидирар ўғри фирибгар,
Посбонларга афюн бериб ухлатар.
Ўз шарбати хароб бўлган подшо,
Еру сувни обод қилолмас асло.
Руму Рай шоҳининг даврига бали,
Жаҳон унга ғарқу у майга ҳали.
Подшо суянчиғи ҳар битта инсон,
Устун йиқилса, том ер билан яксон.
Ким бўлмас ўзидан огоҳ гоҳи-гоҳ,
Ўзгалардан қачон бўлибди огоҳ.
Дунё душманлардан холи қолса ҳам,

Ишратга берилиб кетмагил бир дам.
Гадсликни ҳавас қилгувчилар кам,
Шоҳликни-чи ҳавас қилади олам.
Шаробдан хожа ҳам берганда салом,
Бандалик хайрини қилади ғулом.
Сел олиб кетса гар бир фарзонани,
Бошқа обод этар ўшал хонани.
Бир нафас ҳам қилма хумхонани банд,
Бир парча нон билан меъданг эт хурсанд.
Ҳеч ким жаҳоншоҳга гапира олмас,
«Май сўзин даҳандан ювиб ташла бас».
Вале қўлга олсанг май тўла коса,
Сен май нч, сени май ичмасин роса.
Уни ўз қўлингга киритма жонга,
Унга сен ром бўлма, тушма қошқонга.
Май зўрлик қилади ёшу қарига,
Мард бўлсанг сура ол уни нарига.
Шундай ички сенинг ироданг билан,
Мастилик созроқ бўлсин ҳушёрлигингдан.
Нечун майга фармон берганинг ҳамон,
Май сенга ўтказар ҳукмин беомон.
Май ичким кўпайсин саховат, карам,
Хунхорлик бўлмасин шаробга ҳамдам.
Шу қадар ичгилки, ишга ярасин,
Эртаси хуморлик чаппа қарасин.
Мардлик май жиловин тута олса ич,
Жонга азоб эрса ичкиликдан кеч.
Қорнинг дўлоб эмас, эмас тегирмон,
Ютганин қайтариб чиқарса шул он.
Сени азиз тутса эрлар аҳбоби,
Сенга аёл азиз, райинг таноби.
Бошинг омон бўлсин, тан эса гирен,
Совут ёстиқ, тиғинг ҳамёстиқ ҳар он.
Уйқу етушганда тахтинг бошига,
Бедор етиша бил бахтинг қошига.

Агар сен бедорсан ошкору ниҳон,
Соянгда бемалол ухлайди жаҳон.
Шундай иш қил, олам ҳеч чекмасин ғам,
Сен уйқуда, бедор бўлмасин олам.
Ёшлигинг кетказма ғафлатда сувга,
Қўлингдан келганча ботма уйқуга.
Ҳаким бу сўзларни айтмади бекор,
Шоҳ ухласа, фитна бўладир бедор.
Соқчи агар ухлаб қолса бемадор,
Қулоғидан чўзиб айлагил бедор.
Агар ит сенга соз посбонлик қилар,
Қорнин тўйғазиб тур чўпонлик қилар
Мастларни базм ила ҳушёр айлагил,
Харидни шодликдан бедор айлагил.
Ботирларни тутиб ҳаддан ташқари,
Оқилларни сурма дилингдан нари.
Пушаймон бўлмайин десанг қатма-қат,
Зийраклар пандидан изла маслаҳат.
Олдингга келганда уруш, жанг жадал,
Ақлни етакчи қила ол ҳар гал.
Камон ўқи маҳдуд бир жойда қолар,
Ақл ўқи эса, уфқни олар.
Муштинг ичра маҳкам тут хунрез қурол,
Аммо уни эмас ақлинг ишга сол.
Ақл оинаси кўрсатур жамол,
Тиғда на фикр бор ва на бир хаёл.
Оқилдан бош товлаб дилни этма ғаш,
Ўз сафин босади фил бўлса сакраш.
Дил олло нуридан бўлса баҳраманд,
Шунда ҳам лозимдир ақлу рай баланд.
Таваккал қилсанг кўп аскар керакмас,
Остингда от, қўлда қилич бўлса бас.
Ёмонни қир кучга эришсанг агар,
Забун, ҳоли тангга урмагил ханжар.
Сиёсатга тиғни этмагил забон,

Оҳисталик яхши, хунхорлик ёмон.
Жаҳонда ҳаётбахш масал бор шундоқ:
Жон олгандан жон бахш этган яхшироқ.
Агар ғалабага эришмоқ ният,
Инсонлар дилини тавоф эт фақат.
Ҳар кимнинг кўрсатган ишига қараб,
Лутф этиб эркалаб, атрофинг ўраб.
Хизматкорлар ғамин егил эрта-кеч,
Ёмонроқларин ҳам унутмагил ҳеч.
Лозим беморларни қилмоқ парвариш,
Ғафлатдагиларнинг ғамини ейиш.
Сипоҳдор бўлмаса маҳкам бўлмас бахт,
Илдизидан қулар барги йўқ дарахт.
Шоҳ агар бўлмаса сипоҳпарвар,
Ул оёқдан қулар бўлолмас сарвар.
Лашкардан қудратли бўлур шоҳ султон,
Бўлмаса бир ўзи ололмас жаҳон.
Бандалар бахтини бўғувчи бўлма,
Сенга ғулом бўлур ўшанда ҳамма.
Қуллардек хизматинг қилишар ҳар он,
Керак бўлса сенга нисор этар жон.
Эшитдимки ишга берилса подшо,
Югуриб-елишдан тўхтамас асло.
Агар фармонингдан куч топса лашкар,
Чумоли ишга ҳам киришар яксар.
Аммо иттифоқлик кучига қат-қат,
Зарба етказди ҳар бир бетоқат.
Ким югуриб елса охир тўхтар бас,
Инсон асли ердир, бод, шамол эмас.
Сенинг остингда от, ўқ чақнар туёқ,
Яғар бир ўлимтик минганларга боқ.
Сенинг устингда гар ипак соябон,
Хабар ол офтобда куяр қанча жон.
Сенинг дастурхонинг узра холвайтар,
Очликдан эзилган жонга сол назар.

Юз вилоят мулкдин ғазна топасан,
Яна нима истаб бунча чопасан?
Синангга юк тушган бойликдан вазмин,
Бир миқдорин олгил ишга ярасин.
Бир киши ранж чекиб бойлик тўплади,
Унинг шаробини ўзга ҳўплади.
Хушдир ким дунёда еб-ичиб ўтди,
Топганин бошқага қолдирмай кетди.
Жаҳон бир хаёлдир ким онабанд,
Кўрингани қўлга кирмагай ҳарчанд.
Агар подшо олса бутун оламни,
Бенаво қўлига киритса камни.
Эрта у дунёга олиб кетолмас,
Икков ҳам жаҳондан кўзин юмар, бас.
Бири уйқуда ҳам ер нону кабоб,
Бирининг очликдан кўзга инмас хоб.
Агар таъби нчдан кўринса оташ,
Иккови бе уйқу, бе тинч дили ғаш.
Ичгучи тушида май ичса обдор,
Маст бўлмаса ҳамки бўлади хуммор.
Ўткунчи шамолдир бу бойлигу мол,
Тугунга тушарми ҳеч маҳал шамол?

ОЛАМ ИШИ ТАЖРИБАСИДАН БАҲРА ОЛИШ

Бир дам ақл кўзин узмай жаҳондан,
Донолар баҳр олур яхши-ёмондан.
Ҳар манзилга бориб осойиш берар,
Ҳар мажлисга кириб оройиш берар.
Дунёда аълодир ҳавасли одам,
Кўрмагани кўрмак истайди ҳар дам.
Қушу ҳайвон холис бундай одатдан,
Мақсудин топади уйқу, овқатдан.

Уйқу, емиш билан кун ўтса қатор,
Одамнинг ҳайвондан нима фарқи бор.
Кимки олижаноб қарар жаҳонга,
Мардоналик ҳамроҳ ўшал инсонга.
Ушбу рангин боғни томошо қилур,
Ширин мевалардан руҳафзо қилур.
Жаҳон нимаики қилса рўпара,
Ушандан бир фойда оладир, қара.
Қанча содда дил бор осмон остида,
Оёқ қўйиб юрар ернинг устида.
Жумла жаҳон пасту баландга етар,
Ундайлар ҳеч нарса кўрмайин кетар.
Дунёда яшасанг, шундай бос қадам,
Дунё сирларини билиб ол сен ҳам.
Тегирмон отидек айланаверма,
Дўлобга дон тўкиб ўзинг оч юрма.
Ғафлатда қилмагил оламни тавоф,
Олам ҳам ранжийди сендан, беинсоф.
Мастга меҳмон бўлиб гар рўза тутсанг,
Бош оғриқ бўлурсан майни унутсанг.
Боғ кўрсанг ўзингни тийма, кириб чиқ,
Иўқса сени ҳасрат ер, боғни чумчиқ.
Қандай бахтли экан анави инсон,
Кўз ўнгидан ўтар паст-баланд жаҳон.
Ақлни ишлатиб жаҳонни кезиш,
Фақат уч-тўрт киши учунмас бу иш.
Сафардан ошади кишининг ранжи,
Аммо қўлга кирар пухталиқ ганжи.
Кон қазиб қўлларинг гар бўлса қадоқ,
Ғам ема зарардан фойдаси кўпроқ.
Бурчакда ўлтириб хаёл қилиб хўп,
Фалакни кезгувчи билимдонлар кўп.
Бошларин ёқага ҳам қилиб олиб,
Оламни томошо қилишар ҳориб.
Хоҳ бир жойда ўлтир, хоҳ кезгил жаҳон,

Ақлинг югуртириб назар сол ҳар ён.
 Бари мағз бўлсин ёки бари пўст,
 Синчковлик билан қарагил дуруст.
 Ер юзида бари тош ё гиёдир,
 Теранроқ қарасанг бари кимёдир.
 Тош олтиндан кўра мукаррам эмас,
 Аммо хосиятда ундан кам эмас.
 Олтин нархин кимки ошкор қилур,
 Тош билан вазнини барқарор қилур.
 Агар лаъл қизилдир, ёқут сариқдир
 Ҳар бирин баҳоси, фарқи аниқдир.
 Не ёмон кўринса демагил ёмон,
 Керак бўлиб қолар келганда замон.
 Қаро илон иши заҳрини сочиш,
 Гоҳ ундан билинар хазина очиш.
 Заҳар аслидаку жонингга бало,
 Аммо кўп дардларга бўлур у даво.
 Кўп тиканлар оёқ наштари бутун,
 Холво пиширишга ўтинку-ўтин.
 Оқарган ярага урилса наштар,
 Унинг тиги танга соғлиқ етказар.
 Гулоб бош оғриғи дардига даво,
 Аммо тумов пайти соғлиққа бало.
 Чироқку хонани қилади равшан,
 Гар йиқилиб кетса ўт қўяр — душман.
 Шакарку жонингга ҳаловат берар,
 Тоби йўқ кишига ҳалокат берар.
 Лек яхши, ёмон кун мард олим киши,
 Олам томошасин кўрмаклик иши.
 Нодон кўролмаса кўзгуда уни,
 Доно кўра билар ғишт узра уни.
 Сен ундай бўлмагил, кимнинг ақли кам,
 Болага баробар мис ҳам, тилло ҳам.
 Билармонлар билан тўладир дунё.
 Ҳар жойнинг ўз нақшин ажратар доно.

Қаердан кўчибдир, қаерда манзил,
Дил томошаси бор ҳар ерда кўнгил.
Ўз кўзинг билан кўр, шунга майл қил,
Қинғир кўз сўзига берма ҳеч кўнгил.
Кўз неча бўлсада, бўлсада ўткир,
Бир ўқ учар жойдан ортиқ кўрмайдир.
Дил сўзи осмондан заминга қадар,
Бир дамда соладир чақиндек назар.
Кўзни этмоқ мумкин сурмадан равшан,
Дил кўр бўлса нима фойда сурмадан.
Дил кўзи билан боқ нур берадир, нур,
Кўз алдаши мумкин дил алдамайдир.

ИСКАНДАРНИНГ КЕНГАШ ТУЗГАНИ ВА ДЕНГИЗ САФАРИ РЕЖАСИНИ ЧИЗГАНИ

Қаламин тебратиб битгувчи дoston,
Қилур яхшиларнинг номасин баён.
Жаҳон бўйлаб этди Искандар юриш,
Зарбига ботирлар беролмай туриш.
Зафардан уфуқлар унга бўлиб ром,
Қиличдан оламни забт этди тамом.
Қонияқтирмай қўйди қуруқлик ҳаргиз,
Энди кўнгил талаб этгани денгиз.
Энди сув юзига шитоб айлади,
Сув тагин кўрмакка хитоб айлади.
Фикри жиловини олди шул хаёл,
Шу топгача жилва қилди бахтли фол.
Қуруқлик ҳудудин кезиб чиқиб бот,
Энди сўрди Мағриб дарёсига от.
Дарё қирғоғига қурдирди чодир,
Чодирки, юлдузни ўпишга қодир.
Хузурига чорлаб юрт билимдонин,

Уларга сўзлади юрак армонин:
Тангри нури билан бўлиб аржуманд,
Қуруқликда бўлди қўлларинг баланд.
Замин коптогига урдим қўлимни,
Човганимга очди ҳиммат йўлимни.
Менга бахту толеъ чунон бўлди ёр,
Ҳар ўлкани кезиб чиқдим икки бор.
Ер сатҳини этиб томошо обдон.
Дилу кўзимни хўп айладим шодон.
Парча ер қолмади ҳукмимдан нари,
То отим ўтмабди ундан сарсари.
Мана энди тушди дилимга ҳавас,
Сувга ҳам от суриб кирайин бирпас.
Бир муддат кирайин сув остига ҳам,
Сирларига назар солайин бирам.
Ҳиммату ҳикматдан олибон медад,
Тилсим ясаб кўрай сирлар беадад.
Ҳикмат ила топиб мусаффо гавҳар,
Нурдан ҳам шаффофроқ ундаги пайкар.
Ичига ким кириб ўлтирса агар,
Ойнайи жаҳондек ҳар ёқ кўринар.
Улуғлар бариси қўйиб ерга бош,
Улуғ шоҳ васфини қилди қари-ёш:
«Аё шоҳ, оёғинг гардин ўйсин бахт,
Оёғинг текканчун буюқдир бу тахт.
Ҳар ишингда зафар абад бор бўлсин,
Барча ишда сенга худо ёр бўлсин.
Букун бизга шундай ташладинг савол.
Ростини сўзласак олмагил малол.
Дунёни икки бор забт этиб олмоқ,
Ҳеч кимнинг қўлидан келмаган ҳеч чоқ.
Шунга қаноат қил ортиғин кутма,
Орзулар кетидан ўзни унутма.
Ҳар кимнинг ишида ақл бўлса ёр,
Қилмишида аниқ андозаси бор.

Кишилар қўлидан келибдир қачон,
Балиқ каби сувда тутмоқлик макон.
Агар бўлмаганда хатар беҳисоб,
Қолармиди дарё сирيدا ниқоб,
Агар ушалсайди енгил бу орзу,
Бориб келмоқ жойи бўлар эди сув.
Сувга қайта назар солиб бўлмайди,
Унинг сирларини олиб бўлмайди.
Кўр ғоввос денгиздан жавоҳир кутар,
Ногоҳ унинг ўзини шўр денгиз ютар.
Ҳар бир ишнинг чеги ва миқдори бор,
Табиятнинг қонун ва меъёри бор.
Қуруқликда чиқса балиқ не бўлур,
Сувга тушган одам мисоли ўлур.
Ўжарликдан авжга чиқмасин ҳаёл,
Ер ўғлин сув ичра турмоғи маҳол.
Бари ишки яхши эрур ё ёмон,
Киши ҳоли қудрат қилур бегумон.
Паргор ҳар қанчалик айланганда ҳам,
Донраси ичра қўяди қадам.
Кимки хом ҳавасга солади қулоқ,
Билки ул кишидан тафаккур йироқ»
Жавобига оғзин очиб Искандар,
Лабларидан сочди шундайин гавҳар:
«Иқболга ёр бўлди менинг пок пуштим,
Жаҳон калидига эгадир муштим.
Югурмоқ, қидирмоқ бўлганди ишим,
Ҳаёт чашмасини топиш хоҳишим.
Бу сув ичра қуруқ қолса ҳам қўлим,
Рўпарамга аниқ келса ҳам ўлим,
Искандар қидирса Илёс ичса ҳам,
Тақдирим ишлари шундай кечса ҳам,
Азалдан ўлим баски тақдир экан,
Ҳаёт суви ҳам пуч бир тадбир экан.
Ҳар бошнинг бошида бордир бир ўлим,

Тирикликда тўсманг бу мақсад йўлим.
Оқибат ҳар киши бўладир ҳалок,
Хоҳ сув қаъри бўлсин, хоҳи ер, не бок?
Агар безиё ғор эди маскани,
Кайхусравдан ортиқ билмангиз мани.
Агар ғор ичинда умр этди у,
Менинг масканим ҳам бўлур энди сув.
Дилим сўзларингдан асло бўлмас танг,
Қачон сув мавжидан қўрқибди наҳанг?
Барча билди шоҳда маҳкам бу ҳаёл,
Уни бу орзудан қайтармоқ маҳол.
Энди сўзни бошқа тамон бурдилар,
Искандар йўлига тамон юрдилар.
Дедиларки, эй шоҳ, хушбахтли бўлгил,
Доимо хурсанду тож-тахтли бўлгил.
Жаҳон борича бўл улуғ тождор,
Ёвларинг қисмати бўлсин банду дор.
Бу ишга ироданг эрур раҳнамо.
Бўлғуси не истар эсанг жо бажо.
Масал бор, демншлар, аё бахтиёр,
«Бахтиёр измида эрур ихтиёр».
Шу азму ироданг агар дилда бор,
Зафар тошгусидир, осмон сенга ёр.
Сендан денгиз тамон ишора қилиш,
Бизга сув қаърига шўнғимоқлик иш.
Сув эмас балки бу тўфон оташдир,
Сенинг бирла бизга боғи дилкашдир.
Кезганда сен бирла бу олам аро,
Қадамнинг ғубори кўзга тўтиё.
Энди сувга солиб лангарни бардам,
Қилайлик сувни дашт, қуруқ жонни нам.
Шундай кунга яраб бермаса агар,
У жон, жон эмасдир, у бир дардисар.
Сенга жонимиздир фидо доимо,
Айлагансен фидо ҳаққини адо.

Улуғлар ҳар кимга ҳам фармон берар,
Унинг хизматига қараб нон берар.
Ҳўкизларга похол беришга сабаб,
Берур хўнда донин хўпам майдалаб.
Ундай паҳлавондан умидингни уз,
Овқатга тез бўлса, жангдан бурса юз.
Қари эшак афзал ул отдан кўра,
Емга ўч бўлса-ю, чопмаса сира».
Эшитгач бу сўзни ул шоҳи жаҳон,
Уларни эркалаб, сийлади чандон,
Хазина эшигин очиб ташлади,
Барчага совғолар бера бошлади.
Чунон тўкди молу зар бунда расо,
Бойиб кетди ҳатто дарвешу гадо.
Хусусан сипоҳий қувонди зиёд,
Барчаси олтину хазинадан шод.
Буюрди Искандар денгизга тамон,
Бориб, унда барпо қилинг ошиён.
Искандар фармони чиққан кезданоқ,
Донишманд Арасту бўлди кўз-қулоқ.
Жам этилди қанча ҳунарпешалар,
Қўлда тош, темирни кесар тешалар.
Гулдан енгил чўпдан йўнишиб кўприк,
Ясашга киришиб кетганди черик.
Сувга солиб ундан ясашди кема,
Уни жаннат дегил ҳеч кема дема.
Ҳунармандлар ишда этдилар давом,
Чиқоришди ҳунар бобида зўр ном.
Сувга тушди улар ясаган бино,
Шукуҳига қойил қоларди само.
Сувда турар қоя каби барқарор,
Тоғдек тўкиб турар салобат, виқор.
Муҳандис тополмас пайвандини ҳеч,
Чокидан қил ўтмас, чоклар жуда зич.
Анжомига етгач ёғоч ишлари,

Мурувватда бўлди кўп ташвишлари.
Ажаб усталарга бой эканда Рум,
Темирни оловсиз этардилар мум.
Арасту бу ишга эди раҳнамо,
Иши ҳиммат билан унар доимо.
Эритма куйдирди қолишни жсаб,
Бир сандуқ ясатди қуйилма, ажаб.
Вазнда гул барги ундан оғирроқ,
Лутфда дил каби кўп ўйинқароқ.
Унга тушган киши қиларди ҳузур,
Сув узра турарди яшнаб мисли нур.
Тезликда, ҳуснда, софу ялтироқ,
Эни уч газ келур, бўйи чўзиқроқ.
Умуман тўртбурчак узунчоқ эди,
Ётишга, туришга қулай, оқ эди.
Ҳинди зиғиридан пўстлоқ ечтирди,
Сандиққа монанд бир арқон эштирди.
Сандиққа арқонни бойлатди уйғун,
Ҳар бири бир ойлик йўл каби узун.
Керак нарсаларни тайёрлаб расо,
Сандуқнинг ичига этди жо бажо.
Ишлар битди, кема турар барқарор,
Унга тушди дарё кезар шаҳриёр.
Дарё билармону дарё кезарлар,
Ҳар гуруҳдан одам олди муътабар.
Аввал муаллимдан сўрарди такрор:
«Айтгилчи, бу парда ичра не сир бор?
Умринг сарф этган бу ошноликдан,
Танишдинг дарёнинг не сири билан.
Не уқдинг бу мих-ла тиккан тахтадан,
Юз бор ювдинг сувга солиб қайтадан.
Сув остию денгиз мизожи қалай,
Сув остида турмоқ иложи қалай?»
Билимдон кемачи аста очиб лаб,
Жавоб берди доно подшога қараб:

«Бу ишларку менинг ихтиёримдир,
Ота-боболардан касбу коримдир.
Денгиз ҳақида бор бир талай китоб,
Уларни ўқидим сирлар беҳисоб.
Бирортасида мен кўрмадим битик,
Сув остида одам турар деб тирик.
Кўрмадим китобда, ҳаётимда ҳам,
Кунлик масофага тушганин одам».
Бу эшкакчидан ҳеч ҳал бўлмагач сир,
Кекса бир ғоввосдан излади тадбир.
Жуда ҳушёр эди ғоввослар нақши,
Шаҳриёрга шундай сўз деди яхши:
«Аё шоҳ, денгизни бизлардан сўра,
Яхшироқ биламиз балиқдан кўра.
Мен сувга шўнғийман ҳаммадан узоқ,
Унда туроламан бир муддат, бироқ,
Ундан ортиқ турсам бўғилур нафас,
Одам наҳанг эмас, ё балиқ эмас.
Бир нафас чиққунча туролгай киши,
Ундан ортса ҳалок бўлмоқдир иши.
Эшитгач бу ғоввос жавобини шоҳ,
Индамай ташлади унга бир нигоҳ.
Ғоввос насиҳати мисли қанд эди,
Аммо шоҳ ўз фикри билан банд эди.
«Тахтим пешволари аёну акбар,
Кемага чиқишсин», — деди Искандар.
Қирқ йилга мўлжаллаб сафар муддатин,
Муҳайё қилишди нозу неъматин.
Башар жинси, ҳайвон ва турли гнё,
Парранда сутими ва ё кимё,
Тез учар қушлар ҳам олинди магар,
Керак бўлса ҳар ён элитар хабар.
Яна уч бургутки, мисоли бўрон,
Йиллик йўлни ўтар бир кунда чаққон.
Уч йил тайёргарлик кўрилгач, уч ой,

Кемага ортилган жиҳоз жуда бой.
Энди тож эгаси фил тиш тахтидан,
Бошқа тахтга ўтди, ёғоч, тахтадан.
Чақиртирди сарой аҳлин бирма-бир,
Баён этди дилда не бор эрди сир:
«Шу эшикни бизга тақдир очди бот,
Денгизга сурурмиз шамолдек тез от.
Тилагимки, бунда қай мухлисим бор,
Бизни ёд этишни айласин шиор.
Қай бирингиз менга бўлур ҳамсафар,
Ёрдамда бўлингиз имкон бор қадар.
Яна сизларга бор учта илтимос,
Бажо келтиргайсиз, қилиб ихтирос.
Бири йўқлигимда бош товлаб зинҳор,
Хиёнат йўлига бўлмангиз дучор.
Иш бўлсин сазовор юксак совғога,
Беақллик қилиб қолманг ғовғога.
Ким валинеъматга бўлур бевафо,
Ўз жону танига кўрсатур жафо.
Иккинчи истагим сиздан фақат шул:
Йўлимни кутингиз сиз йигирма йил.
Узоқ йўлдан қайтиб келганимиз он,
Бирга йўл олурмиз уйимиз томон.
Агар ваъдамизда кела олмасак,
Ҳар ким ўз хоҳишин қилади бешак.
Кимки ватанига етса саломат,
Румга салом айтсин биздан қатма-қат.
Учинчиси: бошга келса гар ўлим,
Танамиз сув ичра балиққа ютим.
Ватанда қоладир фарзанд бошу қош,
Ўшандан ҳеч киши товламасин бош.
Келиндек ясатинг тахтимиз дуруст,
Тахтимизга чиқсин ул Искандарус.
Ўшанга лойиқдир бизнинг тахтимиз,
Чунки давлатда шул валнаҳдимиз».

Улуғлар барчаси кўрсатиб хўп жаҳд,
Садоқат кўрсатиб аҳд қилишди аҳд.
Бу аҳду паймонга юракда ишонч,
Искандар дилида шодлигу қувонч.
Кимки бетараддуд бўлмоқда ҳамроҳ,
Барчасини олди ўзи билан шоҳ.
Ийғилганни сурди Шўр дарё томон,
Зўрлик билан эмас, рағбатдан омон.
Дилдан қайғу ғамни суриб кўп йироқ,
Таваккал деб қўйди кемага оёқ.
Унг-сўлида Хизр ва Илёс эди,
Ёнида Арасту, Балинос эди.
Афлотун ва қанча соҳибни ҳунар,
Шоҳ олдида боғлаб туришар камар.
Муҳандис режалар тузар бир томон,
Мунажжим нигоҳи кўкда сир томон.
Ҳикмат аҳли очиб варақлар тамом,
Фақат ҳикмат билан сўз очар мудом.
Қадаҳга май қуяр аҳбобу ҳабиб,
Шарбатга тўлдиран қосани табиб.
Хушсуҳбат надимлар бари сарафроз,
Гўзал, сарвқомат бари дилнавоз.
Улуғлари Русдан, Яғмо ва Румдан,
Келиндек ясанган, ортиқ ҳар кимдан.
Гўзал созандалар олиб қўлга соз,
Куйлашар, тушиб рақс, шўху сарвиноз.
Жаранглаб кетганда румийча қўшиқ,
Руд овози етар осмонга тўлиқ.
Шу тахлитда шавкат ила шодмон,
Искандар тахтини айлади ровон.
Фалак сари баланд кўтариб елкан,
Кема сузиб кетди тоғ каби улкан.
Барчага Искандар меҳри бепоён,
Унга ҳам жонларин беришар осон.
Кема сувда борар суръат билан хўп,

Кишилар ишларди журъат билан хўн.
Жиловин шамолга бериб бемалол,
Бедовдек борарди, ҳайдарди шамол.
Шул тариқа беш йил сузишди сувда,
Барчаси саломат, барча осуда.
Тождор деди: «Котиб қаламин олсин,
Ҳолу аҳволимиз қоғозга солсин.
Эшитсин йироқда қолган азизлар,
Соғ-саломат сузиб юрибмиз бизлар.
Ишга тушиб шунда соҳиби хома,
Мушк ила бошлади ажиб бир нома.
Дарё можоросин баён айлади,
Яқину йироққа ровон айлади.

ДУСТЛАР ДИЙДОРИНИ ҒАНИМАТ БИЛМОҚ

Хотиржамлик агар сенга мукофот,
Дўстлар дийдорини билгил ғанимат.
Суҳбатдошлар билан дилингни шод қил,
Ҳолво-ю май бирла мажлис обод қил.
Дўстлар билан иноқ ва хурсанд яшна,
Парокандаликни ирғитиб ташла.
Дўстинг бадхулқ бўлса ташлагил узоқ,
Узоқлик солади дўстликка қуроқ.
Йиртмагил кийиминг тор келган кези,
Эскигач йиртилиб кетади ўзи.
Шохни урма бўлса меваси заҳар,
Хазонрезги пайти ўзи тўкилар.
Жудо бўламизку ўлганимиз кун,
Ҳаёт пайти жудо яшамоқ нечун?
Шундай тигдан мадад олсин ҳам белинг,
Дўстлар пайвандига ярасин тилинг.
Феълингда душманлик бўларкан пайдо,

Икки дўст бир жойда туrolмас асло.
Кимнинг иши бўлса дўстлар дийдори,
Асло тарқалмасин унинг бозори.
Агар индан жудо бўлса қуш ногоҳ,
Фалакни тутади юз нола-ю оҳ.
Сабрсиз бир уйда билмайди сабр,
Унинг аҳволига тушмагил охир.
Сарву савсан каби гар бўлса озод,
Шунда инсон дили бўлади обод.
Агар пушаймонга бўлса гирифтор,
Ишлари юришмас, дунё унга тор.
Вахший эшак нохуш тарқатади ун,
Бир наштар зарбидан бўлади забун.
Рафиқ бадхулқ бўлсин ё қўпол одам,
Вақтлар ўтиб азиз бўлади ул ҳам.
Саҳрода топилса аччиқ ва шўр сув,
Ташналарга ҳаёт бахш этади у.
Ҳар мўйи баданга қадалар гилам,
Совуқ қотганларга ҳарирдир ул ҳам.
Тана қашшоқликдан бўлса бемажол,
Шалғам овқат бўлур ҳолвайтар мисол.
Жудолик дардини мендан сўранг сиз,
Кечалар уланар тонгга уйқусиз.
Жондан азиз дўсту ёрлар фироқи,
Жигарим қон қилди, дилимни қоқи.
Дўстлар ҳижронидан ҳасратда ўлдим,
Ҳиндустон соғинган филдек маст бўлдим,
Улар билан гулшан ичра пайдарпай,
Хушчақчақ ичардик тоза қизил май.
Букун бўстон томон қўёлмам қадам,
Қолмади улардан бирортаси ҳам.
Ул нурли юзлардан сарой бўш қолмиш,
Барчаси ғурбатга бирдан йўл олмиш.
Энди ул шодликдан топилмас нишон,
Шу ёзмишни ёзмиш айланиб осмон.

Фақат шудир асли замона иши,
Аввал шарбат, охир заҳр ичар киши.
Нечун дод солмасин, не кечсин ҳоли,
Саройин дўстлардан топганда холи.
Бирга ўлтирганлар ўтдилар бари,
Уларни қидирмак ақлдан нари.
Улуғлар кетганинг кетидан чопмас,
Қидиргани билан уларни топмас.
Ўтган изга яна ҳеч қайтмас замон,
Ўқ қайтиб келурми, учиргач камон?
Эй бахт қуши дўстлар кетдингиз қаён,
Не хабар, ичардик шароб ёнма-ён.
Шодликла қаёққа қўйдингиз қадам,
Манзилингиз қайда, уй жойингиз ҳам?
Қайда ўтказурсиз сиз роҳат кунин,
Қайда ўтказурсиз фароғат тунин?
Айшу ишрат чоғи кимларга ҳамдам,
Райҳону гул чоғи ким билан боҳам?
Сизни истаб кўздан оқар қонли ёш,
Ёдингиз туну кун изтиробга бош.
Яна келурмисиз хонамиз томон,
Дўстлар фироқида ҳалқумда бу жон.
Чашми гирёнимнинг тилагида жо,
Дўстларим юзини қилинг томошо.
Сухбатбузар дўстлар дастидан, минг дод,
Дил узишди улфат бўлганда обод.
Бир нома билан ҳам айламайсиз ёд,
Дилга таскин берар эрди ул савод.

МАЖНУН ҲИКОЯТИ

Эшитдим дилсўхта Мажнун бечора,
Иситмалаб ёниб ётар, дил пора.
Шундай ўтказди бу зуғумин фалак,

Бир ой нчра бўлди уч кунлик ойдек.
Берилган хилма-хил дорию дармон,
Ором беролмасди, таскин топмас жон.
Маъжуну шарбатдан топилмай чора,
Оғирлашар бемор ҳоли тобора.
Табиблар бошига йиғилиб бир кун,
Дедилар: «Лозимдир тумору афсун».
Бири деди: «Ҳаддан ошса иссиқлик,
Афсун қайтаради билар машойиқ».
Бири дер: «Афсундан тумор яхшироқ,
Соғлик бахш этади тумор, яхши боқ».
Ҳарким ҳар хил сўздан тоза дур сочди,
Бемор ҳам оҳиста оғзини очди:
«Ҳар ким ҳар нарсани айласа ҳавас,
Менга дилбаримдан келган нома бас».
Бир хат келтиришди ёзганди Лайло,
Кўксига босди-ю топилди шифо.
Мактуб йўллар экан ҳар кимнинг ёри,
Ҳаёт афсуни у, умр тумори.

КИТОБ ХОТИМАСИДАН

Ҳиммат Хизирдан ёришиб минбар,
Қулоғимга етиб келди бир хабар.
Деди: «Эй гавҳарзод, сўз хазинаси,
Кўҳна қиссаларга тўлиқ сийнаси.
Уларга Хизрвор бахш айла ҳаёт,
Янгилаб, то абад қолдир яхши от...»
Қулоғимга бу сўз ингани замон,
Ҳижолатдан жўшга келди тану жон.
Хаёл бошлаб кетди мени ҳар ёққа,
Бошим хоксорликдан тушди тупроққа...
Тошиб ўлтирайин бир жой овлороқ,
Олам ишларидан фориғу йироқ.

Майли дил хунидан ичайин шароб,
Ўз дилимдан ўзим кесайин кабоб...
Товусдек ўз рангим қилмай тамошо,
Семурғдек ўлтирай бир тошда бақо...
Афсуски орадан вақт кетаётир,
Бекордан бекорга умр ўтаётир,
Бу йўлда жиловни тортмоқ яхшидир,
Кўприкка қараб юк ортмоқ яхшидир.
Агар тош офтобда бўлмаса олмос,
Айб тошда эрур, офтобда эмас.
Лолада бўлмаса гул ҳиди зинҳор,
Бунда ҳеч айбдор эмас навбаҳор.
Ҳидоят чироғи кўр дилга ҳар он,
Нур сочса, эккандек шўрхоқ ерга дон...
Эликка яқинлаб қолса ҳам ёшим,
Майда-чуйдалардан чиқмади бошим.
Сўз жонга ёқимли бўлса ҳам ғоят,
Вақтида жим бўлиш ундан зўр санъат.
Тилни тиймоқ фитна олдини олмоқ,
Жаҳон ҳар балога ҳомиладор, боқ.
Ғунча яшар токи очилмади лаб,
Очилгач сочилиб кетар ҳар тараф.
Сўзидан пушаймон бўлди кўп инсон,
Жим ўлтиришдан ким бўлмиш пушаймон.
Садаф бошдан оёқ қулоқдир қулоқ,
Шунинг учун иши дурдона сочмоқ.
Қилич тилга ўхшар, тилдек тез учи,
Қаттол хунхорликка етади кучи.
Афсус ўтиб кетди ёшлик замони,
Маю орзу умид гуллаган они.
Таб оташи сўнди пишди хом ақл,
Хомтамаликдан соф бўлди энди дил.
Ёшлиқдир аслида инсон безага,
Йўқса яшамоқнинг борми кераги.
Кексалик зулм этиб чўзса қулоғинг,

Фақат хаёл сурмоқ бўлур яроғинг.
Кексалик кўзлардан олганда зиё,
Гоҳи сурма лозим, гоҳи тўтнё.
Тан даврон зарбидан бўлганда мискин,
Қорин қат-қат бўлур, чехрада ажин...
Ешлар суҳбатингдан тортишади бош,
Кексалар йиғилар суҳбатга йўлдош.
Кексалар аро ёш тушиб қолса, ул,
Вайрона бўстонда тар очилган гул...
Аmmo ема ёшлик фирибин зинҳор,
Фақат беш кунгина яшнайти баҳор.
Кексалик ҳолини билмасанг агар,
Ибрат ол, қарилар сари сол назар.
Кексага икки иш ёқар, билиб ол,
Товба-ю бурчакда сурмоқлик хаёл.
Умрин узайтирмоқ этиб ихтиёр,
Янгитдан барг ёзган киши бахтиёр.
Номин қолдирмоқдир ҳар кимга армон,
Аmmo қолдиrolмас номин ҳар инсон.
Меҳнатсиз қолмайди ҳеч кимса номи,
Оловсиз пишмайди ҳеч кимса хоми...
Агар қолдиrolмас кимки яхши ном,
Унга тириклик ҳам, умр ҳам харом.
Кимнинг яхши номи қолмиш дунёда,
Ул абадий тирик, умри зиёда.
Жаҳондан ободлик соврунин олмоқ,
Фақат суҳангўйга насиб этар, боқ.
Кўрдимки жаҳонни тарк этиш қонун,
Менинг ҳам навбатим келадир бир кун.
Бу нома устида иш бошлаб такрор,
Қолдирайин дедим ўзимдан ёдгор.
Зора бу бўстонни дўстлар сайр этса,
Аларнинг дуоси руҳимга етса.
Яхши кунда бўлди бу нома тамом,
«Искандар ойнаси» деб қўйилди ном.

Бу баркамол нома кўрсатганда юз,
Тарихи бўлибдир бир кам етти юз.
Байтлари ададин ҳисоблаб билдик,
Тўрт минг байту яна тўрт юзу эллик...
Дилда голиб келар фақат бир ташвиш,
Мен тупроққа киргач қандай кечар иш...
Фикрим ипин кимдир этиб юз пора,
Дурмас, мунчоқ излаб бўлса овора.
Олижанобликмас бу иш аввало,
Йиқилганни тегиб ўтмак бе ҳаё.
Кимки босган эрса дунёда, ахир,
Жаҳон гап-сўзидан оғзига муҳр,
Унга тил теккизиб бўлурмиди ҳеч,
Мурдага кўтариб бўлмаску қилич.
Мумкин эрса дуо бирла шод этмак,
Нечун уни дашном бирла ёд этмак.
Жилодор назмимни ўқиган замон,
Менга офаринлар айтсанг, эй инсон.
Сен бундан даҳмамга нур юборурсан,
Мен ундан дуойинг қилурман жондан.
Сен бу шарбатимдан тотиган ҳангом,
Мен бунинг завқидан тирулгум тамом.
Косанг майга тўлса, дўстлар жамулжам,
Бир қадаҳ тўк Хусрав тупроғига ҳам.
Кел, соқий, май келтир, мақсуду комим, —
Бергувчи шаробга лиқ тўлсин жомим.
Аҳил улфат ила базм қурайлик,
Ноаҳил номини четга сурайлик.
Кел, мутриб, созлагил асил пардани,
Жонига ўт ёқ бу ишқпарвардани.
Санамлардан Хусрав жони топмиш ком,
Бир заҳма билан қил ишини тамом.

ҲИҚМАТЛАР

Ҳалол ишлаб топсанг гар арпа донин —
Яхшидир егандан биров оқ нонин.

Иш вақти бўлмагин ғофил, паришон,
Охири меваси бўлур пушаймон.

Кимки билимсизлик зиндонида гум,
Гадодир, тиллоси бўлса ҳам юз хум.

Гарчи юз ҳийлага уриб кўрсин бош,
Қуруқ олим ўзин дарров этар фош.

Ғаму шодликда ёр бўлса баробар,
Уни чин дўст ҳисоб этгил, биродар.

Дўстларинг кўпаяр фаровонликда,
Уларни синаб кўр нотавонликда.

Тананг ҳам кетажак, бору йўғинг ҳам,
Бахтлидир яхши ном қолдирган одам.

Мева берса дарахт битта булоғдан,
Шу дарахт яхши минг мевасиз боғдан.

Кимки ёмон ишни кўраркан раво,
Ўзин қилмишидан топади жазо.

Ёмон нафсингни одобга ғулом қил,
Одобсизни одобинг бирла ром қил.

Дилга ҳирс уруғин эзмагил сира,
Пушаймон юкидан бўлма дил хира.

Хизмат қилган кутар саховат-карам,
Иўқса бир-биридан кам эмас одам.

Фил бирор нарсани топтаса агар,
Бунинг учун доим филбон жавобгар.

Посбоннинг умиди бўлса фақат пул,
Посбонмас, сийму зар ўғриси нуқул.

Базм куни ёшлар сафида бўзла,
Аммо иш тадбирин кексадан изла.

Ёш ҳар қанча бўлсин ишда ғайратли,
Кўп кўрган кексанинг иши ибратли.

Ишни кўриб, кўшлар шимаради энг,
Кўпроқ бажаргани энг эпчили денг.

Покроқ бўлғил осмон қатрасидан ҳам,
Покроқ бўлғил офтоб заррасидан ҳам.

Оқила, тадбиркор бўлса гар аёл,
Қўлдаги игнаси ёй ўқи мисол.

Эр киши тирноқча иш қилса агар,
Яхши бекач уни минг бор оширар.

Аёл оқила-ю эр ишбилармон —
Бўлса, кундан-кунга обод хонадон.

Гул баргида ўсса нозанин оёқ,
Аҳволи не кечар тикан босган чоқ.

Қанчаларки ғунча айламади ноз,
Очилгани қайта ёпилмади боз.

Шунча ҳунаримдан ҳеч ким олмай наф,
Гўрга олиб кетсам, ҳайф, минг карра ҳайф.

Бадном яшагандан минг марта афзал,
Муродга етказмай маҳв этса ажал.

Дема мингни жангда қириб ташлайин,
Биттага жон бер-чи, мадҳинг бошлайин.

Ҳеч ким кўтарилиб, бўлолмас раҳбар,
Агар у бўлмаса ранятпарвар.

Тўғри ўйлаб, тўғри юрса ҳар киши,
Билгилки, маҳкамдир унинг ҳар иши.

Нурдан кўп товланиб турса-да биллур,
Дур ўрнин босолмас товласа ҳам нур.

Устини гул қоплаб яшнаб турса гўр,
Лаҳад ичра қурқиб ётган гулни кўр.

Бу эски оламда бир нарса бунёд —
Айлаки, мангулик халқинг этсин ёд.

Кимда тамиз камдир, одамийлик кам,
Ўлик мисолидир тирикликда ҳам.

Шундай яшагилки жисми покингдан,
Қайта яратсинлар сени хокингдан.

Гулфурушга хушдир бўстону гулзор,
Ўтинфуруш кўнглин хушлар тиканзор.

Кимданки ёмонлик кўрди одамзод,
Яхши номи ахир бўлади барбод.

Ишга яраб қолса илминг бир муддат,
Яна оширмоққа айлагил шиддат.

Озгина яхшига қилгил қаноат,
Чексиз ҳашаматни дема саодат.

Яхши пишган битта донан анор,
Юз хум хом гулобдан яхшироқ минг бор.

Завқу шавққа тўла ярим бет қоғоз,
Шавқсиз юз китобдан аъло, сарафроз.

Дафтарда тоза шеър тортмас экан саф,
Удир дурдонадан холи пуч садаф.

Сўзларингда бўлса фикру ўй ёниқ,
Бўлсин ҳар сўзингда бир нуқта аниқ.

Лиммо-лим қадаҳда шарбат эса мўл,
Ул киши сиркага нечук ургай қўл.

Қисқа сўзлик, қара, не яхши ҳолдир,
Сергаплик тамоман дилга малолдир.

Мардлар каби сен ҳунар талаб эт,
Ҳунарсизлардан узоқ-узоқ кет.

Агар илмдан кийган эрса тож,
Ул бош осмондан ундиради бож.

Ким меҳнат-ла қадам қўйса тоғ, чўлга,
Хазина калитин киритар қўлга.

Бойлик қидириб кон қазисанг магар,
Авал тош-қум чиқар ва сўнгидан зар.

Дилни покловчи сўз қайғу аламдан
Туғилавермайди ҳар бир қаламдан.

Одамлик моясин айлама ҳеч гум,
Фақат одамликдан равшандир мардум.

То қадам қўймасанг дастёрликка,
Ҳеч ким келмас сенга дўсту ёрликка.

Зулм бўлган учун қиличнинг иши,
Бошин пастга осиб юрадир киши.

Жаҳд ила илмга ким урди бошин,
Шамолдан юргизди тегирмон тошин.

Улуғлик шарафин истаган одам,
Кичикларга айлар ҳиммату карам.

Халойиқ оғзини ёпмоқдан чунон,
Денгиз узра кўприк ясамоқ осон.

Ҳар қизил гулки, баҳорга ёрдир,
Этакда яширин тикани бордир.

Юкдан бўкиради туя тушиб мук,
Тўқимига эмас, унга тушар юк.

Лола-ю сарвнинг баланд қиймати,
Хору хас ўтнинг ҳам бордир хизмати.

Игна чиқарарда тавондан тикан,
Жангга киришади ўз хеши билан.

То узоқ йўлларга бўлмайин равон,
Яқинлари қадрин билолмас инсон.

Гавҳаршунослик қилган кўр банда,
Қиёслаш вақтида бўлур шарманда.

Киши фаросатда қанча ногирон,
Айбиңи оқлашда шунча билагон.

Агар олов ўту ўланга тушди,
Тезроқ ўчирмадинг, хирмонга тушди.

Куйган кишини юпатганинг чоқ,
Ҳар сўзинг қуядир ўт устига ёғ.

Тева ҳурмозорга қўяркан қадам,
Оғзи маза топар тикан еса ҳам.

Товус билан рақс қилганида зоғ,
Каклик қаҳ-қаҳидан янграб кетди боғ.

Агар қурт дона буғдойга қамалдир,
Ери ҳам, осмони ҳам ўшалдир.

Ақал бир мушукка бўлсанг меҳрибон,
Демак саломатдир сендаги имон.

Дилга нукта ёқса, қулоғига панд,
Фақат шул одамни дегил хирадманд.

Девоналикдан кўп ёшликда асар,
Ёшсифат кексалар жиннидан баттар.

Дунёдан истасанг бахту саодат,
Айлагил қардошлар дийдорин одат.

Ким ари нишига қилолмас тоқат,
Асални кўради узоқдан фақат.

Бу кенг олам дўсту ёрон билан хуш,
Боғу бўстон гулу райҳон билан хуш.

Биров сув, кўкатдан олар хушнафас,
Бизга дўст дийдори насиб этса бас.

Ким санъатни ўлчар бойлик, мол билан,
У гавҳарни кўрар тенг сафол билан.

Номард ўлар ҳазинада топмай қут,
Мард олғуси оддий тошдан ҳам ёқут.

Мода қабон кетидан ўнлаб қабон эргашар,
Мода шернинг кетида танҳо битта нарра шер.

Хотам киши уйда тутатганда уд,
Қўшни ҳовлида ҳам шул муаттар дуд.

Бутун илми билан халқига ғамдош —
Кишига ақлу идрок ёру йўлдош.

Киши дардига ким ҳамдард эмасдир,
Кишилар наздида у мард эмасдир.

Қиличдан игна кўп яхшидур албат,
У йиртар, бу тикар, қилмас жароҳат,

Хасга тушган оташнинг тезлигига қарама,
Тез ёниб, тез ўчади, уни ўтга санама.

Кўздек бир-бирингга бўлма тескари,
Лаблардек иттифоқ бўлгил аксари.

Сафолу зар идиш ишда баробар,
Гаравда лой бири, бири эса зар.

Ҳаёт беш кунлик деб бўлди овоза,
Беш кунлик ҳаётда яшагил тоза.

Эртага қолмаса бутунги иши,
Бу дунёда ғолиб яшар шул киши.

Замин бошдан-оёқ гар долазордир,
Ялангоёқ юрма, тикони бордир.

Кўриб гардун ишидин, айлагил фан,
Азим дарё қилур у қатра сувдан.

Шаҳар фармондори бўлса мард одам,
Ҳар кимсага етар осудалик дам.

Мумкинми чивинни қиличда чопмоқ,
Шер нечук пашшага ургай шапалоқ.

Юз йил тегирмон чарх айланганда ҳам
Дарёдан бўлурми бир қатра сув кам.

Ким бўлмас ўзидан огоҳ гоҳи-гоҳ,
Ўзгалардан қачон бўлибди огоҳ.

Калит бўлиб келдинг ўйинчиқ эмас,
Бир-бир хазиналар оча олсанг бас.

Ўзинг ташна бўлсанг оби жўй етар,
Кўзинг ташна бўлса, обрўй кетар.

Ўзга асосига таянмоқ нечун,
Ўзга таянчида умр этмоқ қийин.

Токай отанг бағрида сен бемажол,
Ўз қанотинг бўлмаса учмоқ маҳол.

Кимнинг агар бўлса баланд ҳиммати,
Эски кийим бирла-да зўр иззати.

Илм мадади гар эса сендин йироқ,
Кеча қоронғусида сен бечироғ.

Элга фириб айлабон урма қалам,
Этма қаламни фириб асбоби ҳам.

Агар пинҳон хазина ақл,
Унинг калити оғиздаги тил.

М У Н Д А Р И Ж А

Хусрав тухфаси (<i>С. Шомухамедова</i>)	3
М. Васфий ва Н. Чустий таржималари	
Ғазаллар	5
Ш. Шомухамедов таржималари	
Қасидадан	26
Ўитъалар	29
Рубойлар	37
Искандар оинаси	48
Ҳикматлар	118
Расмлар изоҳи	126

На узбекском языке

ХОСРОВ ДЕХЛЕВИ

Избранное

Издательство ЦК КП Узбекистана
Ташкент — 1979

Техредактор Г. Ломиворотова.
Корректор М. Ҳожиматова

Терингга берилди 6.03.78. Босишга рухсат этилди 17.04.79.
Формати 70×90^{1/32}. Қоғоз № 2. Гарнитура «Новая газет-
ная». Юқори босма. Шартли босма листи 4,68+7 вкл.
Нашриёт ҳисоб листи 5,625. Тиражи 150000. Заказ
№ 3439. Баҳоси: силлиқ ялтироқ қоғозда босилгани
75 т., 1-қоғозда босилгани 65 т.

Узбекистон КП Марказий Комитети нашриётининг
Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмаҳонаси.
Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26-уй.